

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra geografie

Bakalářská práce

Územní polarita socioekonomické diferenciacie
Maďarska

Vypracoval: Martin Kebza
Vedoucí práce: RNDr. et PhDr. Aleš Nováček, Ph.D.

České Budějovice 2015

Prohlášení:

Prohlašuji, že předkládanou bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne

.....

Martin Kebza

Poděkování:

Na tomto místě bych rád poděkoval své rodině za kontinuální podporu ve všech směrech. Dík patří i vedoucímu této práce, RNDr. et PhDr. Aleši Nováčkovi, Ph.D., nejen za jeho vstřícný přístup.

ANOTACE

KEBZA, M. (2015): Územní polarita socioekonomické diferenciacie Maďarska. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, katedra geografie, 59 s. + přílohy

Tato bakalářská práce se věnuje studiu územní polarity socioekonomické diferenciacie Maďarska. K zjištění tohoto jevu slouží řada statisticky podložených ukazatelů, které jsou podrobeny analýze. Tyto indikátory jsou rozděleny do tří skupin (ekonomické, sociální a ostatní), pro komplexní pohled na diferenciaci Maďarska. Rovněž se tento text snaží o vymezení determinantů polarity. Na základě analýzy ukazatelů dochází k syntéze, která vymezuje vyspělejší část Maďarska a část méně vyspělou.

Klíčová slova: územní polarita, socioekonomická diferenciacie, regionální disparity, střední Evropa, Maďarsko.

ABSTRACT

KEBZA, M. (2015): Territorial polarity socio-economic differentiation in Hungary. Bachelor thesis. University of South Bohemia in České Budějovice, Faculty of Education, Department of Geography, 59 p + appendices.

This thesis is devoted to the study of spatial polarity socioeconomic differentiation of Hungary. The findings of this phenomenon serves a number of statistically-based indicators which are analyzed. These indicators are divided into three groups (economic, social and other) for comprehensive look at differential in Hungary. Also, this text seeks to define the determinants of the polarity. Based on an analysis of indicators is came to a synthesis, which aims to define more developed parts of Hungary and the less developed.

Keywords: spatial polarity, socioeconomic differentiation, regional disparity, Central Europe, Hungary.

OBSAH

1. Úvod.....	5
2. Teoretická a metodická východiska práce.....	8
2.1 Diskuse s literaturou.....	8
2.2 Teoretické přístupy.....	11
2.3 Metodika.....	13
3. Historickogeografický kontext.....	18
3.1 Vybrané aspekty historického vývoje Maďarska.....	18
3.2 Současné Maďarsko v evropském kontextu.....	23
4. Analýza vybraných ukazatelů socioekonomické diferenciaci regionů	
Maďarska.....	25
4.1 Sociální ukazatele.....	25
4.2 Ekonomické ukazatele.....	32
4.3 Ostatní ukazatele.....	40
4.4 Faktorová analýza.....	44
5. Syntéza území polarit Maďarska.....	48
5.1 Hlavní determinanty.....	53
5.2 Kategorizace indikátorů dle míry polarit.....	55
5.3 Specifika.....	56
6. Závěr.....	58
7. Zdroje a literatura.....	60
8. Přílohy.....	66
8.1 Tabulkové přílohy.....	66
8.2 Mapové přílohy.....	67
8.2.1. NUTS 2.....	67
8.2.2. Ostatní mapové přílohy.....	73
8.3 Obrázkové přílohy.....	76
9. Seznam tabulek.....	77
10. Seznam map.....	77
11. Seznam obrázků.....	78

1. ÚVOD

Maďarsko, resp. jeho území jak ho známe dnes, v podstatě vzniklo podpisem Trianonské smlouvy 4. června 1920 na zámku Le Grand Trianon ve Versailles. Od té doby byly hranice tohoto státu změněny pouze během 2. světové války, ale po jejím konci se Maďarským královstvím (Magyar királyság) získaná území opět rozdělila okolním státům. Dříve byl tento stát daleko rozsáhlejší, za důsledek čehož můžeme dnes považovat skutečnost, že v okolních státech jsou někdy velmi početné menšiny Maďarů. Tento fakt se týká například rumunského Sedmihradska, které tvořilo jednu z mocensky a hospodářsky důležitých částí Uherska. Dále Slovensko, kde jsou soustředěni převážně na území Žitného ostrova (Csallóköz), což je mimo jiné největší říční ostrov v Evropě (Daubner 2013). Početná menšina Maďarů je zřetelná také ve Vojvodině, autonomním územím v Srbsku. Možno též zmínit i aktivity těchto Maďarů jako například zakládání politických stran. V samotném Maďarsku pak panuje konstantní zahořklost vůči „Trianonu“. Stále panují snahy o sjednocení původního uherského území, což vede i radikalizaci společnosti – tento fakt se projevuje i ve volebních kláních zejména do parlamentu. I dlouholetý premiér Viktor Orbán pak už od roku 1994 hlásá, že chce hájit zájmy všech Maďarů.

V rámci bádání je důležité správně stanovit právě takové veličiny, které by sloužily k adekvátní komparaci vyspělosti jednotlivých regionů. V této práci jsou uplatněny vybrané ukazatele, které se řadí do tří skupin – sociální, ekonomické, ostatní – a budou konkretizovány v dalších kapitolách. Analýza těchto ukazatelů v této práci slouží hlavnímu cíli výzkumu, kterým je provést důkladnou a objektivní syntézu územní polarit socioekonomické diferenciaci v župách (jedná se o regiony NUTS 3). Doplnkově budou řešeny i jednotky NUTS 2, které však pro enormní zkraslení nebyly použity pro analytickou část práce. Dalším cílem je také posoudit a verifikovat význam západovýchodního gradientu a vůbec jeho platnost ve různých rovinách.

Jak uvádí Nováček (2012), lze z jistého pohledu vidět minimálně od raného středověku v Evropě určité rozdělení na dva subregiony – Západ a Východ. Do západního regionu lze po většinu doby historicky řadit území dnešní Francie, severního Španělska, Britských ostrovů, Beneluxu, Švýcarska, Itálie, Skandinávie, Německa, Rakouska a Slovinska. K Východu naopak patřily ostatní oblasti jihovýchodní a východní Evropy. Nejpozději od vrcholného středověku je pro Západ typičtější vyšší dynamika ekonomického rozvoje. Právě západní země byly centry inovací během průmyslové revoluce. Nové technologie a produkty se ze Západu šířily na Východ (a případně Jih), který je spíše pasivně přejímal. Události 20. století, zejména pak 2. světová válka, definovaly velmi jasné hranice mezi Západem a Východem. Ač byly tyto hranice politické, určovaly zároveň směr odlišného socioekonomického a ideologického charakteru společnosti v těchto dvou evropských

blocích. Ostrá politická bipolarita pak dávala možnost prohlubování odlišností mezi Západem a Východem. Z období této jasně vyhraněné evropské duality dodnes vyplývá pro společnost několik jevů, které se zdají být rozdílnými a jsou stále patrné.

Rozdíly mezi západními a východními hodnotami ukazatelů mohou být deformovány z několika úhlů. Jedním z nich může být fyzickogeografická charakteristika země. Maďarsko je v tomto směru diverzifikováno na hornatý sever a severozápad země a na zbylou nížinatou část země. Diference těchto dvou částí ale nejsou myšleny předpoklady pro zemědělství, neboť jak poznamenává Král (1999), i v Zadunajské pahorkatině jsou úrodné spraše. Spíše jde jakousi o vnitřní perifernost horských regionů. V rámci fyzickogeografických dispozic se však objevují i jiné potenciální příležitosti pro rozvoj některých odvětví, například cestovního ruchu. Rozvinutější infrastruktura se nachází okolo turisticky zajímavého jezera Balaton. Překážkou a zároveň příležitostí je pak například řeka Dunaj, neboť rozděluje zemi a nachází se na něm poměrně málo mostů, je ale také jednou z hlavních dopravních tepen.

Na základě výše uvedených cílů práce byly stanoveny následující *hypotézy*, z nichž práce vychází.

1. Ústřední hypotéza vychází z dějinného rozdělení Evropy na dvě části, Východ a Západ, které dosahují jiné míry rozvoje (Nováček 2012). Střední Evropa v tomto pohledu tvořila v minulosti jakousi „přechodovou zónu“ přejímající některé jevy v okrajových oblastech ze Západu i Východu, což mělo za následek vznik některých současných disparit. Jak už zmiňuje Székely (2013), jednotlivá hraniční území jsou v sociálním a ekonomickém směru ovlivněna hranicí v mezinárodním kontextu vzhledem k bezprostřednímu vlivu sousední země.
2. Maďarsko se projeví západovýchodním gradientem po stránce vybraných ukazatelů i v souvislosti s fyzickogeografickými podmínkami. Mezi výrazné celky patří například Alföld na jihovýchodě země, jenž je oblastí spíše rurální. V tamní oblasti je důležitým zdrojem ekonomických zdrojů zemědělství, což nemusí vést k srovnatelnému rozvoji ekonomiky s průmyslovými regiony. Touto charakteristikou se může přibližovat regionům v zemích východní Evropy. Zároveň lze v jihovýchodním regionu předpokládat vyšší zaměstnanost v zemědělství oproti zbytku země a vzhledem k jeho charakteru nižší zaměstnanost v terciéru.
3. Předpokládá se vyšší hustota dopravní infrastruktury (železnice a „národní silnice“) v ekonomicky vyspělejších regionech. Podle Marady, Květoně a Vondráčkové (2006) je totiž právě infrastruktura, a to zejména silniční, v širším měřítku faktorem polarizace ve smyslu

hierarchického šíření inovací. Vyšší hustota dopravní sítě bude zaznamenána i ve významných aglomeracích a střediscích cestovního ruchu, jejichž růstu přispívá (Marada, Květoň, Vondráčková 2006). Vyšší hustotu lze tak předpokládat v severních župách, které jsou více průmyslově rozvinuté oproti jižním rurálnějším oblastem.

4. Západovýchodní gradient ekonomických ukazatelů (zejména hrubý domácí produkt na jednoho obyvatele) bude v Maďarsku zkreslen výraznou dominancí hlavního města, jakož i u jiných postsocialistických států střední Evropy, kterými můžeme rozumět Polsko (Vácha 2014), Slovensko (Holakovský 2014), ale i Českou republiku (ČSÚ 2014). Podobný jev ale vidíme i v Rakousku (Ležáková 2014). Jako první dimenzi regionálních disparit jako polaritu Budapešti a zbytku Maďarska zmiňuje i Nemes-Nagy (1994); vzestup disparit metropolitního území a venkova potvrzuje i Nováček (2014).
5. Periferní (marginální) oblasti mohou být vymezeny i sociálními ukazateli. Musil a Müller (2008) připomínají, že byl pojem periferie v minulosti užíván zejména sociology. Podle nich byl v České republice v roce 2006 zaznamenán vyšší přírůstek v periferních oblastech, než v metropolitních. Vzhledem k malé geografické vzdálenosti Maďarska od České republiky a podobným stále probíhajícím jevům (jako suburbanizace) se jeví jako pravděpodobný výkyv hodnot tohoto sociálního ukazatele oproti ostatním použitým sociálním ukazatelům i v maďarských župách.
6. Jistou roli také bude hrát jakási historicky-kulturní zakořeněnost pramenící mj. z původního osídlení na základě fyzickogeografických podmínek. Podle nich se lze domnívat v prvotní osídlení úrodného Alföldu, případně Zadunajského středohoří a Podunají. Vlivem odlišného historického vývoje, ovlivněného tureckou expanzí do Uher, se však mohou objevit rozdílnosti právě mezi jihovýchodem země a ne toliko ohrožovaným zbytkem území dnešního Maďarska.

Tyto hypotézy by se měly stát pilíři práce, na jejichž základech vybudují komplexní přehled týkající se polarizace v dalším středoevropském státě a nabídne se tak možnost nahlédnout na tento územní celek trochu jiným pohledem než klasickými očima regionální geografie.

2. TEORETICKÁ A METODICKÁ VÝCHODISKA PRÁCE

Před analytickou částí práce je vhodné téma této práce uvést i v teoretickém úhlu pohledu, který by měl osvětlit modely a přístupy, ze kterých se v textu dále vychází. Součástí je analýza literatury k tématickým okruhům práce, přehled teorií a metodická část práce, která je klíčovou pro zpracování dat získaných v analýze.

2.1 Diskuse s literaturou

Jak je již nastíněno výše, celá práce se pohybuje v kontextu regionalizace Evropy. Samotnému rozčleňování Evropy do podcelků se věnuje řada autorů, přičemž tyto regiony se od sebe vzájemně liší například svou vyspělostí a kulturně-historickými charakteristikami. Mnoho autorů se této problematice dotýká i nevědomě, například při tvorbě učebních materiálů pro žáky základních škol apod. Lze však konstatovat, že neexistuje žádné konsensuální multidisciplinární řešení členění Evropy. Toto téma na první pohled možná překvapivě není tématem jenom pro geografy. Jak už bylo uvedeno v úvodu, Evropa byla velmi silně diverzifikovaná i politicky a sociologicky. Autoři v rámci těchto oborů se přirozeně dotýkají také této problematiky.

Důležitou otázkou je vlastní vymezení hranic střední Evropy. Tímto tématem nevládne jednotný konsensus, téměř každý si stanovuje tyto hranice individuálně. Není však povinnou střední Evropu jako podcelek kontinentu vnímat vůbec, objevují se i dualitní názory nerespektující existenci střední Evropy (Maddison 2002), nebo rozdělující Evropu striktně na Západ a Východ. Tyto dvě části pak mají docela odlišný charakter, například v ekonomickém směru. Tato skutečnost plyne už z historických souvislostí, neboť Východ byl narozdíl od Západu bez výrazného hegemonu, který by vytvářel ve svém okolí jádrovou oblast. Dualitní Evropu svým způsobem předpokládá i Hajnalova linie, ačkoli ji nerozděluje na Západ a Východ. Například Krejčí (2000) tvrdí, že střední Evropa zcela postrádá své přirozené hranice, což může být jedna z příčin rozmanitosti vymezení tohoto evropského podcelku. Lze namítnout, že přirozeně střední Evropu ohraničují Karpaty a Dunaj, Krejčí (2000) je však stále bere jako její součást. Halecki (2002) pak přistoupil k dílčímu rozdělení střední Evropy na Západ a Východ.

Střední Evropa historicky představovala jistou přechodovou zónu mezi Západem a Východem, kde se v dějinách měnila hranice duality mezi těmito dvěma celky (Křen 2005, Nováček 2012). Střední Evropa obecně vždy byla křižovatkou státních myšlenek v důsledku přejímání vlivů ze Západu či Východu (Krejčí 2000). Například Gurnák (2003) vymezuje středovýchodní a jihovýchodní Evropu a označuje ji jako diferencovaný prostor mezi Německem a

Ruskem. Nováček (2013) střední Evropu představuje jako prostor stýkání a prolínání vlivů Východu i Západu. Může o tom svědčit i to, že mezi lety 1945 a 1989 entita střední Evropy zcela, ale dočasně zanikla (Rupnik 1992). Nováček (2013) ale dodává, že ani po roce 1989 dualita mezi Západem a Východem neztrácí své opodstatnění. Rupnik (1992) rovněž zmiňuje Kunderovu trefnou poznámku, že „střední Evropa je zeměpisně ve středu, kulturně na západě a politicky na východě“. Během těchto více než čtyřiceti let v této oblasti byly pokusy o demokratizaci – ČSSR nebo Polsko v roce 1968, Maďarsko v roce 1956, který byl spolu s roky 1970, 1976, 1980 a 1981 turbulentní rovněž pro Polsko.

Podle Szücsse (2001) je střední Evropa veličinou, která po dobu existence oscilovala mezi Východem a Západem. Do 15. století byla blíže Západu, ale se zámořskými objevy se Západ natolik vzdálil, že se státy střední Evropy přiblížily charakteristikám Východu. Původ samotného pojmu střední Evropy až v období prvního vídeňského kongresu, tedy v letech 1814-15, neboť na této diplomatické veleudálosti byl onen termín zmíněn vůbec poprvé oficiálně (Nováček 2012).

Region jako objekt regionální geografie pak může být vyčleněn v různých měřítkách za splnění podmínky homogenity území (Gurňák, Blažík, Lauko 2007). Je však otázkou celistvost homogenity, resp. její rozvrstvení do různých rovin. Při aplikaci na střední Evropu je možné uvažovat o historických heterogenních státech a nynějších státech s převážně nevelkou menšinou cizinců. Na interpretaci této definice pak mohou troskotat nejrůznější teorie o střední Evropě jako celistvého území. Gurňák, Blažík a Lauko (2007) dále uvádějí, že z hlediska regionální geografie je hlavní tzv. komplexní regionalizace, která zohledňuje faktory fyzickogeografické i sociogeografické.

Myšlenka polarizace se zakládá na vztahu jádra a periferie, o kterém bude více uvedeno dále. Musil a Müller (2008) uvádějí, že pojem periferie byl v minulosti spojován hlavně s velkoměsty. Snadno si pod tímto termínem lze představit odlehlé rurální oblasti s nedobrou dostupností do regionálního střediska. Zároveň se ale lze vrátit do velkoměst, neboť i tam mohou vznikat periferie v mikroměřítku, ba možná měřítku ještě menším. Může jít o brownfieldy vzniknuvší po ukončení například průmyslové nebo těžební činnosti se současně špatným napojením na zbytek města. Jordan (2009) pak přináší zajímavý postřeh, podle kterého se jádrová oblast daného území projeví i podle rychlosti šíření nemoci. V propojenějším jádrovém světě s vyšší hustotou zalidnění se nemoc šíří rychleji než v odlehlých periferních oblastech.

Pro fungování a rozvoj ekonomiky v odlehlejších oblastech jsou nepochybně i mezinárodní městské vazby. Székely (2007c) tvrdí, že právě tyto vztahy jsou ve východní Evropě mnohem slabší než na Západě. Příčinou je dlouhá izolace v minulosti a uzavřené politice východního bloku. Na druhou stranu se ale tyto vazby v oblasti posilují. Příkladem může být tvrzení Scotta (2007), že

města střední (středovýchodní) Evropy jsou už integrována do různých širších celků. Jako příklad výrazného rozvoje po roce 1989 uvádí Budapešť jakožto funkční součást globálního systému, kde funguje migrace jak z Budapešti do západního světa, tak i ze Západu do Budapešti. To může být ostatně dílčím vysvětlením zdaleka nejvyššího podílu cizinců v Maďarsku právě v hlavním městě, jde konkrétně o 3,28 % (KSH 2014b). Budapešť je pak svou úrovní globální konektivity na úrovni měst jako Berlín, Stockholm, Řím a Mnichov (Scott 2007).

V rámci studia periferií je nutné alespoň v minimální míře zohlednit i fyzickogeografickou stránku zkoumaného prostředí. Tomu se věnují i Hynek, Řezník, Karvánková a Hynek (2005), kteří zohledňují tuto rovinu z hlediska surovinového bohatství, případně pedologie. Z tohoto hlediska Maďarsko disponuje bauxitem, uhlím, zemním plynem (Chaloupková 2013), jistou zásobou ropy (Hungarian Petroleum Association 2011), ale také uranu a mědi (Netopil, Bičík, Brinke 1989). Zejména bauxitu a uhlí je přikládán zásadní význam, neboť je zdrojem pracovních příležitostí v hliníkárnách. Mezi nimi lze uvést i velkou hliníkárnou u města Ajka, které vešlo v mediální známost v říjnu 2010, kdy se v tomto městě protrhla hráz odkaliště s nebezpečným odpadním kalem. Důležitou oblastí z hlediska průmyslu a zásoby surovin je severní Podkarpátí s centrem u města Miskolc (Netopil, Bičík, Brinke 1989), maďarské průmyslové oblasti přibližuje obrázek č. 1 skrze pohled environmentální, tedy přes znečištění ovzduší. Fyzickogeografický pohled na vnímání jádrových a periferních oblastí nespočívá jen v surovinách. Charakteru území může přispět i reliéf nebo bonita půdy. Král (1999) uvádí, že Zadunajská pahorkatina, členitější oblast na západ od Dunaje, je pokryta úrodnou spraší a je potenciálně vhodná pro zemědělské využití. Podle Zubrického (2009) je podíl orné půdy na zemědělské půdě přes 50 %, lesů okolo 20 % a trvalých travnatých porostů okolo 2 %. Nováček (2005) pak uvádí diverzitu podle fyzickogeografických vlastností krajiny jako první fázi polarizace, jednoho ze dvou trendů vývojové dynamiky. Další fáze polarizace jsou průmyslová, kdy dochází ke koncentraci obyvatel do průmyslových měst. Ta byla v prostředí Maďarska jako části východního bloku následována socialismem, pro který byla typická v podstatě nucená nivelizace řídicí se marxistickými myšlenkami. Jak tvrdí Wallerstein (1995), cílem marxismu měla být nulová polarizace. Tento vytčený cíl ale nebyl téměř nikdy dotažen do konce. Po pádu komunistických režimů, a zejména v poslední dekádě, probíhá návrat k první fázi, avšak v poněkud „přidušené“ podobě (Nováček 2005). Polarizace jako celek je nakonec důsledkem přirozeného vývoje hierarchické organizace geografických vztahů (Havlíček, Chromý, Jančák, Marada 2005). Polarizaci se věnují i Havlíček a Chromý (2001). Ti jí dělí do čtyř fází: narůstající polarizace, stagnující polarizace, ubývající polarizace a nivelizující polarizace, přičemž poslední uvedená je pouze teoretickou formou doplňující celkové schéma.

Ke studiu a vůbec vymezování periferií je možné přistupovat různými způsoby. Například

Džupinová a kol. (2008) dělí při zkoumání periferií na několik podskupin, které závěrem syntetizují. Jde o sociálně-ekologickou, ekonomickou, percepčně-behaviorální, institucionální a prostorově-interakční. Periferie je možné vymezit i metodou užitou Čermákem (2005), tedy podle hodnot dostupnosti a exponovanosti. Zajímavý postup pak ve svém textu používají Havlíček a Chromý (2001). Jde o pokrývání signálem jednoho mobilního operátora. Autor této práce procházel veřejně dostupné mapy pokrytí Maďarska mobilním signálem. V druhé dekádě 21. století je však standardním mobilním signálem pokryta naprostá většina území a periferie jsou tedy rozmístěny spíše sporadicky a ve velmi malých územích. Současnými technickými trendy, které lze rovněž sledovat, jsou různé verze mobilního internetu a datových spojení. I tyto údaje jsou některými operátory poskytovány veřejně. Zde nastává problém příliš mladé a teprve zaváděné technologie, která se rozvíjí nejprve ve velkých městech a jejich okolí. Operátor navíc může do jinak přirozeného průběhu šíření informací zasáhnout uměle. V Maďarsku fungují tři mobilní operátoři, T-Mobile, Telenor a Vodafone. Všichni jmenovaní pokrývají Maďarsko signálem 2G (GSM, GPRS, EDGE apod.), 3G a nejmodernějším 4G (LTE). Ten není ještě komerčně provozován všemi operátory, nejmenší z nich je teprve testuje. Byly získány mapy pokrytí Maďarska a následně se za pomoci softwaru PhotoScape upravily a zkompilevaly (jedná se ale pouze o kompiláty dvou operátorů, třetí nemohl být kvůli nevhodnosti grafiky map zapojen). Výsledek zachycuje obrázek č. 2 v příloze, jemuž je přikládán spíše orientační, nikoli zcela exaktní, charakter.

Perifernost je dána vybranými aspekty. Havlíček, Chromý, Jančák a Marada (2005) jich zmiňují právě osm: fyzickogeografické, geometrické, ekonomické, sociálně-demografické, ekologické, kulturní, náboženské a politické. Zdůrazňují také, že aspekty perifernosti nejsou nikdy ryzí. K periferiím samým pak dodávají, že jde o regiony s poruchou funkčně-prostorových vztahů. Vyskytují se i tzv. vnitřní periferie. Musil a Müller (2008) je vnímají podle příkladu ČR jako okrajové oblasti metropolitních regionů a regionálních středisek.

Konkrétním problémem jsou pak regionální disparity. Maďarským disparitám se věnuje i Fekete (2009). Ten disparity dělí na demografické, ekonomické, trh práce, průmysl, zemědělství a zahraniční kapitál v Maďarsku. Studuje ale pouze jednotky NUTS 2 a z geografického pohledu poněkud zevrubně a málo konkrétně. Nemes-Nagy (1994) jako čtyři hlavní dimenze disparit vymezuje dualismus Budapešti a zbytku země, makroregionální nejednotnost, disparity mikro a mezoregionů a diferenciaci podle velikosti sídel.

2.2 Teoretické přístupy

Základní teoretickou bází je koncept *jádro – periferie*, kterou představil Wallerstein (1976),

který do tohoto modelu mj. zahrnuje i tezi, že v jádrové oblasti je silnější podíl státních struktur, zatímco v periferních oblastech je tomu naopak. Gregory et al. (2009) jej přibližuje jako systém dvou oblastí s nerovným stupněm rozvoje. Jak jádro, tak periferie jsou ale jen teoretickými ideálními typy regionů (Blažek, Uhlíř 2002). Později byl představen pojem semiperiferie. Tato bakalářská práce ve své podstatě zkoumá právě vztah jádra a periferie v kontinentálním měřítku. Jádrovou oblast představuje část západní Evropy zastoupenou další významnou ekonomicko-geografickou teorií, a to tzv. Modrým banánem. Periferií se pak lze rozumět východní Evropu jako historicky heterogenní celek bez dlouhodobě silného jádra.

Modrý banán podle Hospers (2003) vymezuje ekonomicky vyspělejší zónu od Londýna přes Benelux a Rýn až k italské metropoli Milánu. Ten se pak má v budoucnu stát centrem další rozvojové osy, která volně na Modrý banán navazuje. Tzv. Sunbelt má sahát od severu Itálie přes jihovýchodní pobřeží Francie až po Katalánsko a okolí Valencie (Hospers 2003). Na tomto místě by bylo nanejvýš vhodné poukázat na časový původ statě a logickou nevědomost dějů po roce 2008 zejména ve španělské části Sunbeltu. Podle citovaného autora jiní odborníci předpokládají rozvoje jiných os – konkrétně Žlutého banánu v rozmezí od Paříže po Varšavu. I tak je ale oblast Modrého banánu nadále specifická v mnohých ohledech, jak demografického, tak i ekonomického, infrastrukturního a kulturně-vzdělávacího.

Výše zmíněný teoretický model jádrové oblasti ale není jediným svého druhu. Metaxas a Tsavdaridou (2013) vyčítají kromě Modrého banánu ještě House with seven Apartments, jehož autorem je Lutzky (1990), přičemž jedna z částí tohoto modelu zahrnuje i oblast střední Evropy. Dalším z modelů je i Green Grape od Kunzmann a Wegenera (1991), který narozdíl od ostatních zmiňovaných nevychází z osy Modrého banánu, ale rozesévá drobné jádrové oblasti v širším kontextu Evropy, přičemž spolu mnohé těsně sousedí. Posledním je Van der Meerův (1998) koncept Red Octopus. Tento teoretický model v samém základě vychází z Modrého banánu, nicméně na něj navazují až příčná ramena sahající do různých koutů Evropy, ať je to Katalánsko až Madrid a nebo Podunají. Tyto teoretické modely pochopitelně nejsou jen doménou Evropy, například ze severovýchodu USA je znám tzv. Rustbelt, oblast s upadajícím průmyslem (Gregory et al. 2009).

Modrý banán je ale jen jedním z konkrétních příkladů vztahu jádrové oblasti. Obecně jsou jádra centry inovací a růstu, zatímco periferie pouze tyto atributy pouze přejímá (Havlíček, Chromý 2001). K přejímání těchto inovací slouží také dopravní infrastruktura, Marada, Květoň a Vondráčková (2006) pojednávají konkrétně o železnici. Ty podle nich v širším měřítku přispívají k polarizaci skrze hierarchické šíření inovací. Zároveň ale autoři dodávají, že v současnosti spíše přispívají k růstu aglomerací, rozvíjejí cestovní ruch a zajišťují dopravní obslužnost v méně přístupných oblastech, například v horách.

Periferie lze jen těžko studovat zcela separovaně od jádrových oblastí, zároveň však v obou pólech mohou probíhat odlišné procesy a pohyby. Jádro jako region pak může být jádrem hned několika oblastí v různých řádových úrovních (Blažek, Uhlíř 2002), tomu tak ostatně může být i u zmiňovaného Modrého banánu, jehož jednotlivé části mohou sloužit jako ekonomická centra jednotlivých zemí. Podle Havlíčka a Chromého (2001) se zase periferie, podle Musila a Müllera (2008) okrajové zóny, od počátku 20. století posouvají do územně nižších celků. Autoři dále uvádějí, že v různých měřítkách se odehrávají různé děje, například v globálním měřítku periferie slábnou. Také zdůrazňují posílení významu mezojádra. Zmiňují i model „evropských mozaik“, tedy snahu o dekoncentraci a zapojení periferií do rozhodování a podílení se o významnějších záležitostech.

Velevýznamnou teorií je pak Christallerova Teorie centrálních míst z roku 1933. Tato práce si neklade za ani dílčí cíl tuto teorii blíže rozebírat, neboť tak učinilo už mnoho autorů v době minulé. Autor by k této teorii pouze rád zmínil principy, podle kterých se vlastní jádra, centrální místa, určují. Jsou jimi principy obchodní, dopravní a administrativní (Blažek, Uhlíř 2002). Nejen tato teorie Waltera Christallera oplývá velkým významem. Například Friedmann přišel se čtyřmi vývojovými stupni. Prvním stupněm je předindustriální, kdy trh fungoval pouze prostřednictvím lokálních ekonomik. Ve druhém stupni vznikl vztah jádra a periferie, který sílil. Během třetího stupně se ekonomické aktivity rozptýlily a v posledním stupni dochází k integraci, vzájemné závislosti a organičnosti. (Havlíček, Chromý, Jančák, Marada 2005). Friedmann také rozlišuje šest efektů v rámci studií jader a periferií. Jde o efekt dominance, resp. trvalého oslabování periferního regionu, informační efekt (inovace), psychologický efekt, modernizační efekt, efekt vazeb a výrobní efekt (Blažek, Uhlíř 2002).

Svoje místo by v této práci měly mít i lokalizační teorie. Ty představují Blažek a Uhlíř (2002). Cílem tohoto teoretického zaměření je najít faktory mající vliv na rozmístění ekonomické aktivity a jeho vysvětlení. Jeden z nejzákladnějších faktorů, který můžeme pozorovat v dnešní době v menších měřítcích i globálně, je surovinové bohatství. Mezi další faktory je řazena například cena pracovní síly, opět velmi viditelný ukazatel pro tuto problematiku v globálním měřítku.

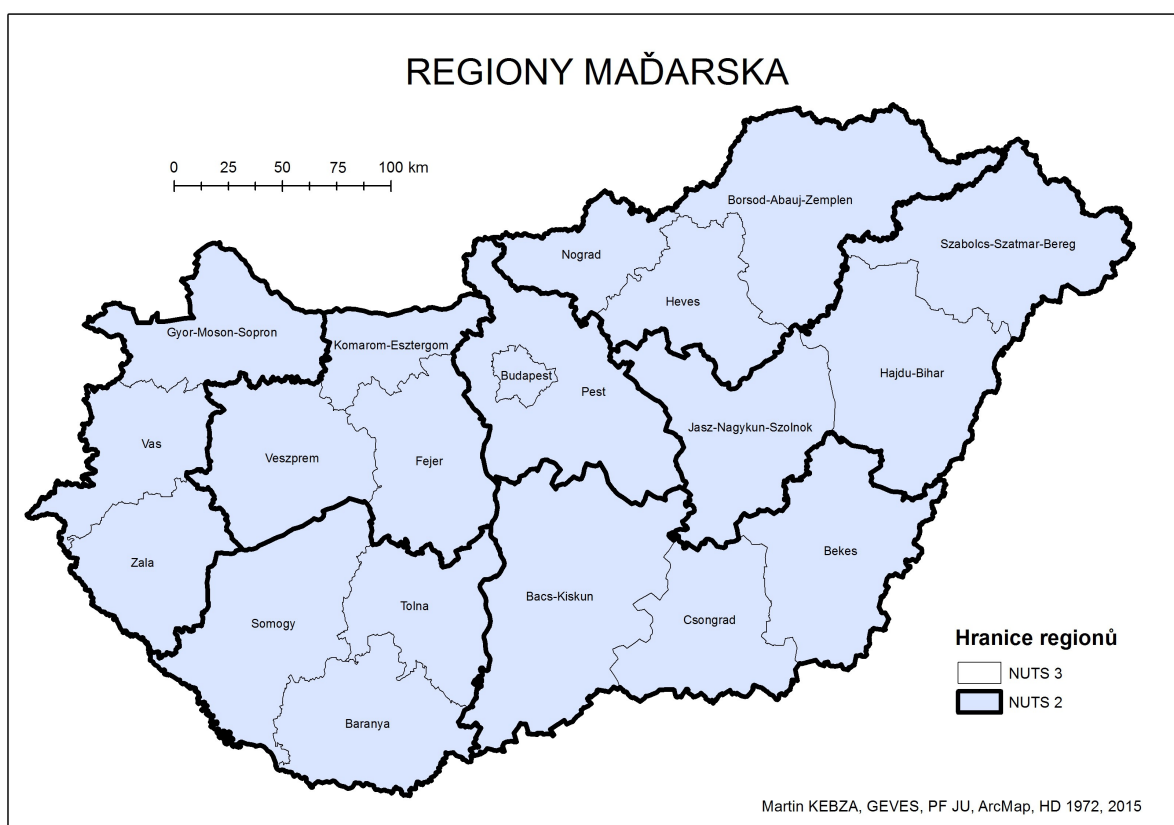
2.3 Metodika

Klíčové z hlediska práce je členění zkoumaného území. Stejně jako Holakovský (2014) jsou sledovány jednotky NUTS 3, tedy župy, neboť vyšších jednotek NUTS 2 je v Maďarsku pouze sedm. Takto malý počet zkoumaných jednotek by byl docela jistě příčinou až extrémního zkreslení výsledků analýzy. Protože ale autoři podobných prací vztahovaných na další země střední Evropy

(Ležáková 2014, Vácha 2014) pracovali s jednotkami NUTS 2, je k této práci přiložen soubor dat i k těmto vyšším jednotkám, aby byla možná komparabilita údajů. K těmto územním jednotkám budou však vztaženy výsledky syntézy.

V Maďarsku se nachází celkem 20 jednotek NUTS 3 – 19 žup a území hlavního města Budapešti. V nižších administrativních řádech se uvádí dalších 21 městských žup (Liščák 2009). Výše zmíněné jednotky NUTS 3 jsou pro potřeby tohoto textu v zásadě velmi vhodné. Maďarský statistický úřad (KSH) vydává potřebná data pro ně, stejně jako pro jednotky o řád vyšší. Zároveň jsou to často nejmenší jednotky disponující takovými daty, neboť se v menších územních celcích nezaznamenávají. Tento jev může být dán organizací státní správy. Jak uvádí Pap (2007), mezi obcí a župou neexistuje žádná politická instituce. To do jisté míry ovlivňuje i shromažďování statistických dat například pro jednotky NUTS 4, které stojí právě mezi obcí a župou. Obcí je v celém Maďarsku 3147, přičemž se jejich průměrný počet obyvatel odhaduje na 3100 (Pap 2007).

Mapa č. 1:

Zdroj: autorovo zpracování

Podobně jako po takřka celé Evropě je i v Maďarsku hojně rozšířen koncept Euroregionů.

Těmto strukturám vytvořených pro podporu příhraničních oblastí a přeshraniční spolupráce se věnuje mj. Székely-Kotosz (2005), ve své práci shrnuje dosavadní existenci těchto území. Autorka se dále domnívá, že jsou (některé) euroregiony příliš velké a neodráží potřeby obyvatel. Jde zejména o Karpatský euroregion, do kterého je kromě Maďarska zapojeno i Rumunsko, Slovensko, Polsko a Ukrajina. Tuto oblast autorka označila za „křižovatku periferií“. Existence Euroregionů ale ve vlastní analýze není nijak zohledněna.

Pro analýzu je dále klíčový výběr ukazatelů. Výběr byl proveden tak, aby ve více rovinách odpovídal reálnému pojetí rozvinutosti území podle teorie jádro – periferie a kontextu evropské polarizace vyspělého Západu a zaostávajícího Východu. Mělo by tak jít o komplexní vystižení sociogeografického stavu území. Zásadní je aktuálnost údajů, především potom získání dat jednoho ukazatele pro všechny župy ze stejného časového období (roku). Data pro analýzu byla získávána prostřednictvím Központi Statisztikai Hivatal, tedy Maďarského statistického úřadu (KSH 2011, KSH 2014a, KSH 2014b). Pouze jediný údaj byl zjištěn z jiného zdroje, a to volební výsledky z Election Resources on the Internet (2014). Tento server poskytuje velmi přehledně prezentovaná data z volebních výsledků do maďarského parlamentu pro jednotlivé župy, a to pro všechny volby od roku 1990. Všechna data získaná pro účely této práce jsou tedy statistická, kvantitativní.

Vzhledem k už vydaným pracím obdobného ražení (Holakovský 2014, Ležáková 2014, Vácha 2014) je rovněž důležité ukazatele přizpůsobit pro získání kompatibility s daty v těchto textech, a tedy i možnosti srovnávat. V některých případech byly ukazatele pozměněny pro účely Maďarska, pro které mohou být typičtější jiné jevy. Jde například o podíl cizinců, neboť je v rámci Maďarska v podstatě marginální, ten byl v rámci analýzy zcela vyňat.

Následující odstavce pojednají o konkrétních ukazatelích s případným odůvodněním či diskusí. Ve skupině sociálních ukazatelů jsou celkem čtyři veličiny. Celkový přírůstek, tedy saldo přirozeného přírůstu a migrace, by měl nastínit celkovou demografickou situaci v Maďarsku, která může mít i znatelný dopad do sféry ekonomické, přičemž župy s vyšším přírůstkem budou hodnoceny jako vyspělejší. Míra rozvodovosti, počet rozvodů na tisíc obyvatel, by pak měla poukázat na chování rodin a jejich konsistenci a podobnost s některým z evropských pólů, „západním“ hodnotám se přiblíží župy s vyšší mírou rozvodovosti. Podíl obyvatel v vysokoškolském vzdělání, který byl dělen celou maďarskou populací, pak může být lehce diskutabilní ze dvou úhlů. První jsou směrnice Evropské unie, které po členských státech chtějí jistý podíl takto vzdělaného obyvatelstva a přirozené hodnoty tak mohou být zkresleny. Druhý úhel spočívá v samotné polaritě. Významnou kauzalitou zde bude prostorové rozmístění univerzit. Kdyby totiž v teoretickém modelu země byla většina těchto institucí na východě, pravděpodobně by západní regiony neměly převahu v tomto indikátoru. Posledním sociálním ukazatelem je míra

urbanizace, jejíž hodnoty jsou tradičně vyšší v západní Evropě a nižší v rozvojových zemích, pakliže nepočítáme země s velmi specifickými podmínkami. Tento ukazatel může i pomoci objasnit lokalizační specifika dalších indikátorů, a to s argumentem odlišností chování městského obyvatelstva. Výběr sídel mezi města podléhalo metodice KSH (2011).

V rámci ekonomických ukazatelů stojí hodnota hrubého domácího produktu na obyvatele a měsíční příjem obyvatel jako nesporné charakteristiky, pro něž je typická polarita vyspělých a spíše zaostávajících regionů, ať už jde o makro-, mezo- a nebo mikroregiony. Tyto indikátory demonstrují kupní sílu a ekonomickou vyspělost regionu. Obě tyto veličiny jsou sledovány ve více měnách, a to ve forintu, Euru a americkém dolaru. Ukazatelem s podobným gradientem je pak hustota dopravní infrastruktury, pro potřeby práce počítanou jednoduchým podílem km/km². Tam lze spatřit významné rozdíly například mezi západní a východní Evropou (př. Belgie – Ukrajina). Dopravní infrastruktura je jednou z klíčových částí ekonomického rozvoje země. Dalšími indikátory v této skupině jsou míra nezaměstnanosti a podíl obyvatel zaměstnaných v sektorech se zaměřením na terciér. Míra nezaměstnanosti může být zkreslena lokální akutní nestabilitou pracovních pozic v důsledku globální ekonomické krize. I tak se ale jedná o reálnou hodnotu týkající se žijících lidí. Zaměstnanost v sektorech jenom doplňuje rozvrstvení ekonomiky, kde ve vyspělejších státech terciér zpravidla zaměstnává majoritu obyvatel. Z této teze opět vystupují země například významně turisticky lákavé, o čemž lze v případě Maďarska diskutovat.

Tyto dvě skupiny, jimž bude přičtena vyšší váha, ještě doplňují „ostatní“ ukazatele. Jedná se o politický pohled na polaritu v Maďarsku prostřednictvím procentuálního volebního výsledku vítězné strany a o rovinu náboženskou, kde se sleduje míra religiozity. Tam může v polaritě hrát roli více faktorů, ať už jde o náboženství samotné, nebo o širší kulturně-historické tradice.

Tabulka č. 1: Vybrané kategorizované ukazatele

EKONOMICKÉ UKAZATELE	SOCIÁLNÍ UKAZATELE	OSTATNÍ UKAZATELE
HDP/obyv.	Celkový přírůstek	Volební výsledek vítězné politické strany
Míra nezaměstnanosti	Rozvodovost	Religiozita
Podíl obyvatel zaměstnaných v terciéru	Podíl obyvatel s VŠ vzděláním	
Měsíční hrubý příjem obyvatel	Míra urbanizace	
Hustota státní silniční sítě		

Zdroj: vlastní návrh

Pro konstrukci polarity v Maďarsku je klíčovým postupem faktorová analýza upravená pro potřeby této práce. Ta je rozdělena do dvou částí, resp. postupů. Prvním postupem je pořadníková metoda, druhým je potom metoda odchylky od mediánu.

Během pořadníkové metody, jak už pojmenování napovídá, se u všech studovaných ukazatelů zahrnutých do faktorové analýzy stanoví pořadí od „nejzápadnějšího“ po „nejvýchodnější“. Z těchto údajů vzejdou tři dílčí indexy – sociální, ekonomický a „ostatní“, do kterých budou započteny pořadí právě z těchto skupin indikátorů. Z těchto hodnot vzejde aritmetický průměr odvislý od počtu ukazatelů v daných skupinách. Pro větší závažnost ekonomických a sociálních ukazatelů jsou aritmetické průměry těchto dvou skupin násobeny dvěma. Ve výsledku jde tedy o průměry vážené v poměru 2:2:1 ve prospěch ekonomických a sociálních ukazatelů. Ze spočtených dílčích indexů je vyveden souhrnný index, další aritmetický průměr.

Vzorec výpočtu souhrnného indexu (IS):

$$IS = (2 * I_e) + (2 * I_{sc}) + (I_o) / 5$$

Podle souhrnných indexů se nakonec stanoví rozhodující pořadí žup. Župa, která vykáže nejnižší souhrnný index, bude považována za nejvyspělejší, zatímco hodnota nejvyšší bude brána jako nejvýchodnější, tedy nejméně vyspělá. Pracovně pak bude Maďarsko rozděleno na Západ a Východ v poměru žup 10:10, neboť k totožnému rozdělení dojde i metoda následující, tedy metoda odchylek od mediánu, který dělí statistické soubory na poloviny přirozeně.

Právě metoda odchylky od mediánu je víceméně kontrolním mechanismem verifikujícím hodnoty v postupu prvním. I zde je postup podobný například práci Ležákové (2014). Mediánu vzešlému z hodnot ukazatelů převedených na bezrozměrná čísla je přidělen index 100. Jednoduchou trojčlenkou jsou potom získávány hodnoty odchylek od mediánů. U každého ukazatele zvlášť, stejně jako následně u souhrnného indexu lze hovořit o odchylkách >100 jako o „západních“.

Vzorec výpočtu odchylky od mediánu:

$$O = (x * 100) / y$$

přičemž x se rozumí hodnota sledovaného indikátoru a y je medián. Teoreticky nelze vyloučit výsledek odchylky v záporných hodnotách. Aby byl ale celkový výsledek validní, je tomuto nutno zabránit postupy případně uvedenými v kapitole 4.4, tedy části práce věnované faktorové analýze. Tyto případné úpravy by totiž probíhaly individuálně a adekvátně ke každému ukazateli a nebyly

popisovány už v teoretické části práce.

Na základě získaných odchylek se stanoví, podobně jako v metodě pořadníkové, dílčí indexy. Metodika vztažená k nim je shodná s postupem uvedeným v řádcích výše, v konečné fázi tak půjde o vážený průměr, jehož výsledkem je souhrnný index. Podle něj se opět určí pořadí žup právě tak, aby nejvyspělejší župa měla nejvyšší hodnotu souhrnného indexu. Metoda odchylky od mediánu má oproti pořadníkové tu výhodu, že v souhrnném indexu zohledňuje hodnotové rozdíly, které mohou být vzaty v potaz při konečné interpretaci výsledků.

V rámci dalšího zpracování dat dojde ke kategorizaci ukazatelů dle míry signifikance z pohledu polarizace (Ležáková 2014). Budou tak vytvořeny dílčí soubory obsahující studované indikátory podle toho, jakou mírou ovlivňovaly polarizaci v zemi. Je zřejmé, že ne všechny vlastnosti jsou možné interpretovat takto kvantitativně, různé ukazatele mohou mít různý vliv na jednotlivé župy. Pro účely a rozměry této práce by mělo být kvalitativní hodnocení spíše doplňujícím ke kvantitativnímu. V práci budou následovat další části syntézy včetně posouzení vlivu západovýchodního gradientu a konečné rozdělení Maďarska v rovině polarizace.

V této metodické kapitole autor považuje za vhodné pojednat o převodu některých veličin. Jde zejména o měny. KSH vydává statistiky přirozeně s domácí měnou, tedy forinty (HUF). Takové hodnoty by ale byly jen těžko porovnatelné a badatel by musel konvertovat měnu sám. V této práci bylo přistoupeno k převedení forintů jak na Eura (EUR), tak americké dolary (USD), a to pro co nejširší komparabilitu. Zatímco Ležáková (2014) a Vácha (2014) užívají pro potřeby jejich prací eura, Holakovský (2014) zvolil pravděpodobně globálně akceptovatelnější dolary. Pro převod měn byla použita data Maďarské národní banky (Magyar Nemzeti Bank 2014) a z kurzů vůči dolaru, resp. Euru byly rovnou spočteny hodnoty hrubého domácího produktu na obyvatele a průměrných mezd pro studovaný rok. Výsledky tohoto přepočtu jsou uvedeny v analýze a přílohách této práce.

3. HISTORICKOGEOGRAFICKÝ KONTEXT

Vzhledem k charakteru Maďarska nelze v této práci opominout jeho velmi bohatý historický vývoj, jehož důsledky nepochybně ovlivňují i dnešní polaritu v zemi. Cílem této kapitoly by tedy měl být možný nástin kauzalit vedoucích k vysvětlení polarizace pozorované v současnosti.

3.1 Vybrané aspekty historického vývoje Maďarska

Důležité v této práci je uvědomit si, kdo vůbec Maďaři jsou a odkud přišli. Etnonymum Magyar (čteno Maďar) je podle Liščáka (2009) odvozeno z ugrofinského základu, kde mogy

znamená „člověk“ a ar „náš“, má jít tedy o „naše lidi“ nebo „zdejší lidi“. Kontler (2008) pak přichází s jiným původem tohoto slova. Magyar má být odvozeno od jména Nimrodova syna Magora, praotce Maďarů a dvojčete Hunora, praotce Hunů. Předci Maďarů přišli do Panonské nížiny okolo roku 896, dlouho po rozkladu Římské říše, jejíž hranicí byl mj. Dunaj na území dnešního Maďarska (Davies 2007). Tu dokazují i zbytky města Aquincium.

Nejen maďarský stát, který si v raném středověku narozdíl od jiných středoevropských celků ponechal suverenitu, ale celá střední Evropa nabyla mimořádného významu v 10. a 11. století (Krejčí 2000). V tomto prostoru totiž vznikaly státy s mocensky narůstající silou. V tomto období procházejí tehdejší Uhry jedním z nejslavnějších období své historie, a to vládou svatého Štěpána a jeho následovníků. Z knížectví se stala monarchie a byly ustanoveny hranice, jejichž přibližný tvar byl pozorován i o mnoho století později v rámci Rakouska-Uherska. V jejich rámci je vhodné zmínit i vytvoření uherské unie s Chorvatskem, které bylo až do rozpadu habsburského státu uherskou součástí. Vliv na slávu tohoto období mělo i přijetí křesťanství koncem 10. století.

Rozdíly mezi Západem a Východem se prohlubovaly od 15. století vzhledem k zámořským objevům a kolonizaci. Nebyly to však pouze děje na Západě, které začaly Evropu silněji diverzifikovat. Krejčí (2000) uvádí rovněž pohyby na Východě právě v 15. století. Východní Evropa totiž byla cílem expanze národů z Asie a evropský podcelek byl takto silně destabilizován. Uhry se tedy po několik staletí staly nestabilní nárazníkovou válečnou zónou zmítanou i vnitřními rozpory. To se odráží i na vyspělosti Uherska, například první textilka vznikla z roku 1722 byla zasazena do velmi řídké infrastruktury (Wandycz 2004).

Konec 18. století se nesl ve znamení josefínských reforem. Šlo o jeho snahy o unifikaci celé monarchie, ale i o pokrokové myšlenky – například nevolnictví bylo zrušeno v roce 1785. Za jeho vlády se však příliš nedařilo ekonomice a po jeho smrti roku 1790 byla většina reforem zrušena. Zajímavá byla situace Židů. Protože nemohli vlastnit půdu, investovali do průmyslových závodů a hráli tak významnou ekonomickou roli, která některým rodinám vynesla i šlechtický titul (Wandycz 2004).

19. století bylo, podobně jako v dalších zemích regionu, érou významných kulturních a politických osobností, kteří se pokoušeli o národní obrození a o získání politické moci pro svou vlast. Mezi nejznámější osobnosti je možné řadit například Lajose Kossutha, Istvána Széchenyiho, Lajose Batthyányho, jistě lze doplnit i další jména. Nejedna z předních maďarských veřejných činitelů skončil sebevraždou (Kontler 2008).

V tomto období dosáhlo Uhersko politických i ekonomických úspěchů, ať už jde o národní obrození a Rakousko-Uherské vyrovnání v roce 1867, tak o rozvoj celkové infrastruktury, ovšem na úkor státního dluhu (Szávai 2012). Číselně ekonomický vývoj uherských zemí zachycují Bérend a

Ránki (1974). První železnice spojila města Vác a Pest v roce 1846. Je tu možné diskutovat o počátcích „moderní“ polarizace Maďarska. Uhersko se vyvíjelo i sociálně; postupně vznikala střední třída tvořená velkou částí židovských obchodníků (Szávai 2012), byla také schválena práva chorvatské menšiny (Wandycz 2004).

V roce 1914 byl po celém světě odstartován sled událostí, které mají nepřímé dosahy až do dnešní doby. Sarajevským atentátem začala 1. světová válka, ze které Uhersko jakožto součást habsburské monarchie bez snah podobných Československým vyšlo jako poražené. Po tomto okamžiku začala snad největší křivda Maďarů minimálně ve 20. století. Trianonská smlouva zaručila myšlenku obnovení celého státu a tedy latentního nebezpečí nepokojů, co známo, necelých sto let dopředu. Už v meziválečném období se jevílo Maďarsko jako takové ohnisko problémů, že vznikla tzv. Malá dohoda, soubor Československa, Rumunska a Království SHS právě proti Maďarsku. Krátce po konci „Velké války“ byl dokonce řešen menší válečný konflikt na území dnešního Slovenska, vojenské akce byly zaznamenány i v Rumunsku.

Meziválečnému období v Maďarsku kralovala postava Miklóse Horthyho. Politický režim zcela jistě nebyl demokratický, což volně dosvědčuje pozdější kooperace s Hitlerovským Německem. Od 1. listopadu 1938 začalo Maďarsko anektovat ztracená území. Část jižního Slovenska a postupně i Podkarpatskou Rus, která byla zabírána až do března 1939 (Kontler 2008). Připojovaly se i části Sedmihradska na úkor jiného německého spojence, Rumunska. Koncem války ale Maďarsko padlo do rukou Německa a až do roku 1948 se střídaly krátkodobé extremistické režimy.

Druhá polovina 20. století byla ve znamení východního bloku propagujícího myšlenku Marxismu. Tento směr má být kritikou modernity a kapitalistické světové ekonomie. Marx kritizoval kapitalismus, ale i polarizaci v rámci společnosti (Marx 1961). Cílem marxistických učení měla být nulová polarizace (Wallerstein 1995), vzhledem k povaze původního autora byla spíše cílem bádání polarizace sociální.

Velmi zásadní v maďarských dějinách byl rok 1956, kterému se věnuje řada autorů. Například Bartulík (2011) ho nazývá „společenským zlomem“. Boyd a Comenetz (2007) pak použili termín „A bid of liberation“. Podle slov Rupnika (1992) lze nepřímo krvavý konflikt z roku 1956 přičíst odchodu Sovětského svazu z Rakouska v roce 1955. Tehdy opustil tuto zemi za podmínky, že Rakousko bude neutrální zemí. Maďaři ale vnímali Vídeň jako bránu do západního světa a když byla svobodná, mohlo to mnohé Maďary podnítit k vlastnímu osvobození. I v dnešní době je velmi dobře patrné napojení severozápadu Maďarska právě na Vídeň a její okolí.

Bartulík (2011) uvádí, že v následujícím období byla vláda silně prokonzumní. Cílem bylo vytvoření společnosti zabývající se hospodářskými záležitostmi na úkor politických. Tato strategie

byla nazvána kaddárismem podle tehdejšího premiéra. Kudláček (2011) poznamenává, že kaddárismus znamenal pro Maďarsko velmi vysoké zadlužení. Jako velmi zajímavý se může jevit fakt, že Maďaři mohli v 60. a 70. letech 20. století cestovat na Západ (Ágh 2010). Socialistický aparát barvitě popisuje Böröcz (1989).

Do této doby lze zasadit i energetickou povahu současného Maďarska. Jediná jaderná elektrárna ve městě Paks byla uvedena do provozu v roce 1974, po čtyřech letech byla rozšířena (Martinková 2012). V roce 1977 byla podepsána dohoda mezi Maďarskem a Slovenskem o stavbě vodního díla Gabčíkovo-Nagymaros. Maďaři však měli od začátku k projektu výhrady z ekonomických i ekologických důvodů. Spolupráce byla definitivně ukončena v květnu 1989 tehdejším premiérem Némethem a došlo v této rovině k poškození maďarsko-slovenských vztahů (Deets 1998).

Na přelomu 80. a 90. let nastaly významné společenské zlomy. Už v roce 1985 se konaly částečně svobodné volby, od roku 1987 začala vznikat první opozice. První opoziční stranou se stala pravicová MDF, o rok později pak levicová SZDSZ a další pravicová strana, FIDESZ. Kromě nově vzniknuvších stran se vrátily i dávno tradiční partaje zrušené v roce 1949. Šlo o venkovsky zaměřenou FKGP nebo křesťansky orientovaná pravicová KDNP s vlivem ve městech (Ágh 2010). Nutné změny se odehrávaly i ve vedení tehdy vládnoucí strany MSZMP – v roce 1988 byl Kádár zbaven funkcí a v roce 1989 se strana rozštěpila na reformní MSZP a krajně levicovou původní stranu. Pouze MSZP, jako obdoba evropských sociálních demokracií do budoucna vzešla jako úspěšná, účastnila se i exekutivy. Politické procesy probíhaly i v ostatních platformách. Lze uvést například oddělování frakcí z „umbrella organisation“ MDF. Z té se oddělila například strana MIÉP (Ágh 2010), kterou Hýl (2011) čítá mezi extremistické.

Rok 1989 nebyl vůbec přelomový jenom pro Maďary. Boyd a Comenetz (2007) odhadují, že v tomto roce přes Maďarsko uteklo čtvrt milionu obyvatel tehdejšího Východního Německa. Dodnes je v některých částech Maďarska znatelná německá menšina, například v župách Tolna a Baranya přesahuje 5 % struktury tamních populací (KSH 2014b).

Třetí Maďarská republika byla ustavena 23.10.1989 (Liščák 2009). Legislativní moc drží Országgyűlés, jednokomorový parlament s původně 386 poslaneckými mandáty. V Maďarsku dlouho fungoval složitý volební systém, který byl dvoukolový, přičemž 176 volebních obvodů bylo jednomandátových (46 % všech volebních obvodů). Průměrný počet obyvatel v takovém obvodu bylo 45 000 (Česká 2014). Török (2012) dodává, že díky tomuto systému mohla mít ve výsledku více poslanců druhá strana v pořadí podle procentuálního výsledku. To se ostatně stalo v roce 1998, kdy takto FIDESZ prohrál s MSZP. Nový volební systém je jednokolový, počet mandátů se zmenšil na 199, jednomandátových na 106 (53 % všech volebních obvodů), přičemž průměrný počet

obyvatel na volební obvod je 75 000. Volební klausule je v obou systémech 5 % (Česká 2014). Nový volební systém odráží i Orbánovu promaďarskou rétoriku – volební právo mají i Maďaři s bydlištěm v zahraničí.

Volby v roce 1990 vyhrála zmíněná MDF, druhá skončila SZDSZ, postkomunistická MSZP byla ještě malou stranou. Tehdy se jevila Budapešť levicově, neboť zde nejvyšší podíly měly MSZP a SZDSZ. Právce pak měla nejširší základnu ve středně velkých městech. Prvními svobodnými volbami tak nastal proces demokratizace, který trval až do roku 1998 (Ágh 2010). Tehdy začal i proces adaptivní europanizace, jehož vyústěním byl mj. vstup do Evropské unie v roce 2004.

Od roku 1990 se v Maďarsku vystřídal sedm premiérů v deseti vládách ze tří stran (Török 2012). Ačkoli v Maďarsku nejsou vzácné velké demonstrace, politická scéna je velmi stabilní. Dokládá to i nulový počet úřednických přechodných vlád. Vystřídalo se i pět prezidentů, přičemž hned čtyři byli podporováni pravíci. Prezident má obecně v Maďarsku velmi malé pravomoci, jedná se spíše o reprezentativní osobu podobně jako v některých okolních zemích.

Součástí řešení pádu socialismu byla nezbytná privatizace. Ta měla podle Bartulíka (2011) postupný charakter, její politika byla nekonzistentní a její první fáze (která začala už v roce 1987 převodem státních firem na nově založené dceřiné společnosti) vyvolala velmi negativní ohlasy. Během ní se totiž mělo nelegálním způsobem „ztratit“ přes 100 milionů forintů (Bartulík 2011).

V rámci nové republiky se postupně začaly objevovat tendence chránit svoje krajany v zahraničí, zejména těch v původních uherských oblastech, v Rumunsku, na Slovensku a Vojvodině. Tuto rétoriku od roku 1994 prosazuje i premiér Viktor Orbán. V roce 1996 byla s Rumunskem podepsána dohoda o chránění lidských práv maďarské menšiny.

Přechod k demokratizaci znamenal znatelné otřesy ve stabilitě politické i ekonomické – například Ágh (2013) hovoří o „Trojité krizi“ spočívající v sociální destabilizaci a politické dekonsolidaci, nástup populismu a periferizaci Maďarska během ekonomické krize z roku 2008, která vede k radikalizaci společnosti. Extremismus je současný maďarský trend pramenící i z Trianonské smlouvy, problematiky menšin a latentního antisemitismu (Hýl 2011). I Rupnik (1992) ve svém díle uvádí, že „Maďarům střední Evropa nabízí příležitost k nacionalismu, včetně otevření otázky Transylvánie“ s odkazem na neexistenci střední Evropy od rozdělení Evropy na západní a východní blok do roku 1989. Důkazem těchto tezí mohou být například volební výsledky strany Jobbik. Postsocialistické období se však neslo i v duchu vstupů do mezinárodních organizací, například NATO nebo EU.

1. ledna 2012 vstoupila do platnosti nová ústava, která byla v roce 2011 přijata maďarským parlamentem, ve které držel jasnou většinu premiér Orbán a jeho strana FIDESZ. Tato ústava už svým přijetím pojala auru velmi kontroverzního předpisu. Štveráková (2012) mezi kritiky počítá i

Benátskou komisi, která tlačila na maďarskou vládu ke změně, avšak nepříliš úspěšně. Kritika ale přicházela i ze samotného Maďarska, logicky především od opozičních stran. Nová ústava byla dlouhou dobu žádaná, ale nepanovala na ní politická shoda – i proto využil Viktor Orbán své většiny v parlamentu, aby prosadil svou verzi. Ta nahradila starou socialistickou ústavu nepatrně pozměněnou v roce 1989 (Ágh 2010).

Z historického vývoje tedy vyplývají možné rozdíly mezi útokům čelícím jihovýchodem, industrializovaným severem a severozápadem země a Budapeští, které byly nejvíce vázány na centrum monarchie a právě v této oblasti docházelo nejdříve k technologickému pokroku, například stavbě železnice.

3.2 Maďarsko v současném evropském kontextu

Maďarsko nepatří ani mezi plošně největší, ani mezi nejlidnatější státy střední Evropy. Sousedí však se státy nacházejícími se na různých stupních vyspělosti, které mohou sálat skrze Panonskou nížinu nejrůznější vlivy. Státní hranice sdílí s Ukrajinou (103 km), Rumunskem (443 km), Srbskem (151 km), Chorvatskem (329 km), Slovinskem (82 km), Rakouskem (366 km) a Slovenskem (515 km). Vzhledem k už zmiňovaným souvislostem možno pro zajímavost uvést, že v naprosté většině sousedí se svými bývalými územími, čítaje i rakouský Burgenland. Maďarsko je tak zajímavé i z mezinárodního hlediska, a to tím, že jde o hranici Evropské unie. Tyto hranice navíc nejsou nijak prázdné, či výrazně periferní. Jedno z hraničních měst je totiž i Szeged, čtvrté největší město Maďarska. Blízko hranicím je i Pécs, který je o příčku níže (KSH 2014b). Nabízí se i otázka koncentrace obyvatelstva v Maďarsku. Na základě statistických údajů (KSH 2014b) lze konstatovat, že nižší koncentrace je viditelná na jihozápadě v širším pásu od župy Baranya až po Vas. Dále potom v úzkém hraničním území se Slovenskem a Ukrajinou od Nógrádu po Szabolcs-Szatmar-Bereg.

Do této kapitoly je zařazeno letmé srovnání vybraných ukazatelů v některých zemích Evropy pro posouzení západovýchodního gradientu nezávisle na výběr indikátorů použitých níže v kapitole 4. Mezi tyto ukazatele byly zvoleny hodnoty hrubého domácího produktu na obyvatele, míry nezaměstnanosti podle vzoru Váchy (2014), připojuje však ještě hustotu sítě zpevněných silnic a celkový přírůstek. Hustota dopravní infrastruktury je jedním ze základních ukazatelů, který odráží možný ekonomický potenciál země nebo regionu, neboť právě dopravní infrastruktura je považována za katalyzátor ekonomického rozvoje. Celkový přírůstek je potom základním sociálním, který může odrážet ekonomický stav země, ale i specifika rodinné politiky, případně vliv migrace.

Tabulka č. 2: Komparace vybraných ukazatelů Maďarska se státy západní, střední a východní Evropy

	HDP/obyv., USD (2013)	Nezaměstnanost v % (2013)	Hustota silniční sítě (km/km ² ; 2014)	Celkový přírůstek v % (2014)
Maďarsko	19800	10,5	0,82	-0,21
Německo	39500	5,3	1,81	-0,18
Francie	35700	10,2	1,89	0,45
Rakousko	42600	4,9	1,48	0,01
Spojené Království	37300	7,2	1,62	0,54
Polsko	21100	10,3	0,90	-0,11
Česká republika	26300	7,1	1,66	0,17
Slovensko	24700	14,4	0,78	0,03
Litva	22600	12,4	1,11	-0,29
Ukrajina	7400	8,0	0,28	-0,64
Bělorusko	16100	1,0	0,36	-0,19
Moldavsko	3800	5,8	0,26	-1,02

Poznámka: Čím vyšší je hodnota indexu korupce, tím méně zjištěné korupce by v zemi mělo být.

Zdroj: CIA (2014)

Co se týče základního ekonomického ukazatele, HDP na obyvatele je i ten maďarský v rámci států střední Evropy podprůměrný, avšak stále vyčnívá nad státy Balkánu a většinu východní Evropy. V tomto směru lze poměrně spolehlivě hovořit o přítomnosti západovýchodního gradientu, neboť je viditelná silná polarizace mezi Západem a Východem, což podporuje formulace první hypotézy. Míra nezaměstnanosti je velmi pružná hodnota nesouvisející pouze s polohou vůči jádrové oblasti. Může být zkreslena mnoha kauzalitami jako nejvíce postižené odvětví v zemi, typické odvětví v zemi, saldo migrace a další. Západovýchodní gradient v této rovině není příliš zřejmý. Patrné jsou pak rozdíly hodnot hustoty silniční sítě. Západoevropské státy mají hodnoty vyšší než 1,5 km zpevněných silnic na km². Státy východní Evropy se přibližují maximálně 0,4 kilometrům na km². Středoevropské státy vykazují hodnoty s velkou amplitudou, rozdíl je zřejmý například mezi Českem a Slovenskem. Zde lze Maďarsko přiřadit ke středoevropským hodnotám. Podobný průběh lze sledovat i u celkového přírůstku. Západní hodnoty jsou obecně kladné, zatímco východní někdy až výrazně záporné. Zde však hrají roli v roce 2014 aktuální situace týkající se východu Ukrajiny, případně dlouhodobě problémové oblasti Podněsteří a především migrace, která se k nim váže.

4. ANALÝZA VYBRANÝCH UKAZATELŮ SOCIOEKONOMICKÉ DIFERENCIACE REGIONŮ MAĎARSKA

Pro dosažení výsledku vypovídající hodnoty je potřeba vycházet z přesných dat pojednávajících o studovaných ukazatelích. Jak už bylo v práci uvedeno, ukazatele jsou rozděleny do tří skupin – sociální, ekonomické a ostatní. Tímto širokým záběrem by mělo dojít k plošné analýze a možnému „zachycení“ polarizace v různých oblastech. V kapitole následuje faktorová analýza, jejíž pomocí jsou data zpracována.

4.1 Sociální ukazatele

Pro analýzu polarizace je nutné zjištění fungování společnosti, a to na základě několika vybraných indikátorů. Ty mohou odrážet životní styl, který může být pochopitelně ovlivňován z více rovin. Rovněž tyto ukazatele mohou nabídnout částečný obraz životní úrovně a prostorové organizace společnosti.

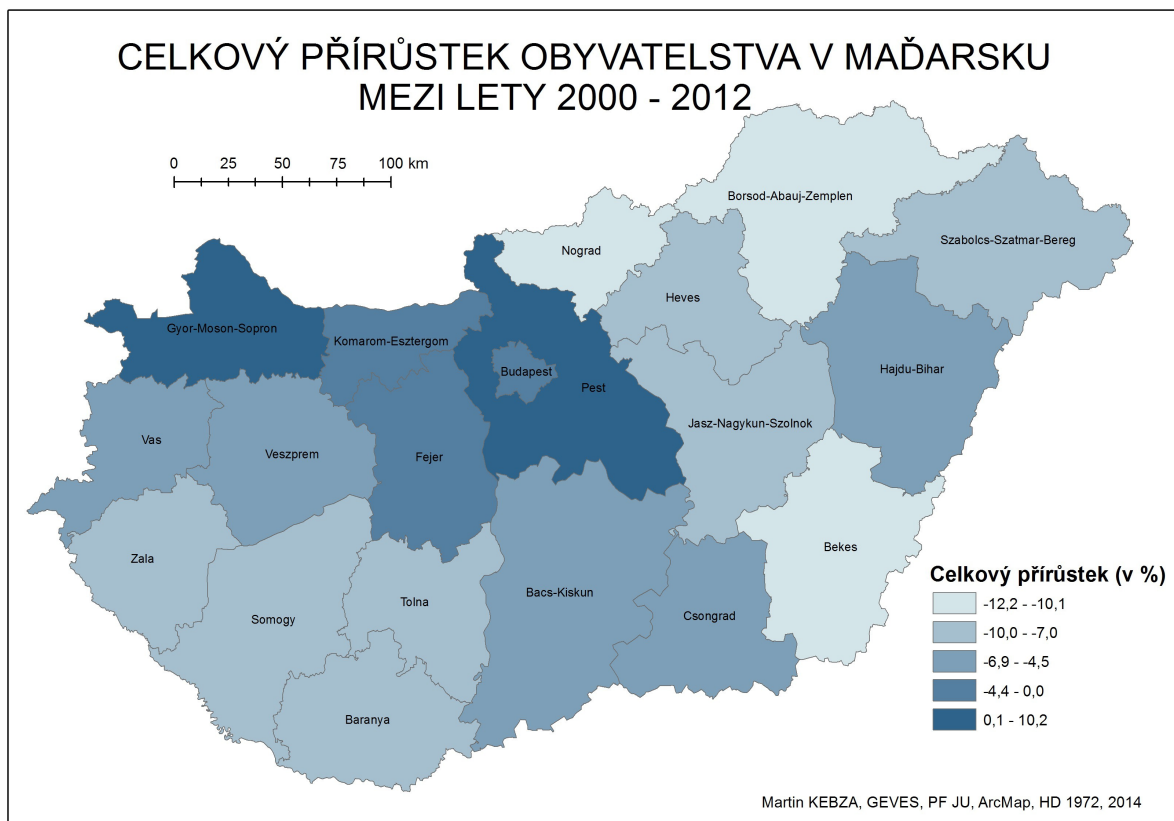
Tabulka č. 3: Hodnoty sociálních ukazatelů v župách k roku 2011

	Celkový přírůstek na 1000 obyvatel	Podíl vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva (%)	Míra rozvodovosti (‰)	Míra urbanizace (%)
Győr-Moson-Sopron	0,01	13,3	2,3	59
Vas	-0,42	11,9	2,1	60
Veszprém	-0,34	12,0	2,0	62
Zala	-0,45	11,6	1,8	67
Somogy	-0,29	10,6	2,3	53
Komárom-Esztergom	-0,37	11,2	2,2	65
Fejér	-0,17	12,3	2,2	58
Tolna	-0,72	10,3	1,9	56
Baranya	-0,48	12,8	2,3	66
Bács-Kiskun	-0,34	10,4	2,3	68
Pest	0,97	14,6	2,3	65
Budapest	-0,69	27,0	2,3	100
Nógrád	-0,67	8,8	2,0	42
Heves	-0,43	11,2	2,3	46
Jász-Nagykun-Szoln	-0,51	10,1	1,9	71
Csongrád	-0,33	14,3	2,1	75
Békés	-0,76	10,0	2,0	75
Hajdú-Bihar	-0,08	12,5	2,2	80
Borsod-Abaúj-Zemplén	-0,67	10,5	2,2	58
Szabolc-Szatmár-Bereg	-0,21	9,7	1,9	54
PRŮMĚR MAĎARSKA	-0,35	12,3	2,1	64

Poznámka: Hodnota celkového přírůstku se vztahuje k období let 2000 - 2012

Zdroj: KSH (2011, 2014a, 2014b)

Mapa č. 2:

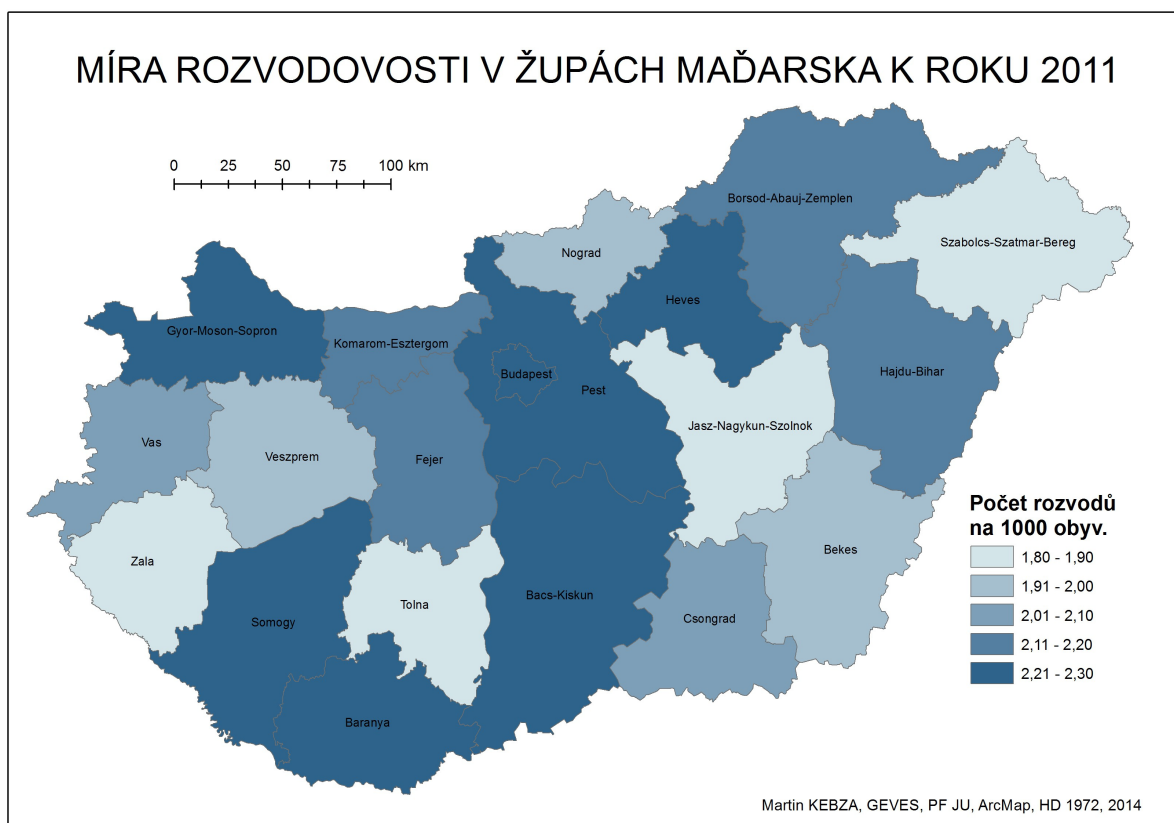
Zdroj: KSH (2014b), autorovo zpracování

Celkový přírůstek je hodnota součtu přirozeného a mechanického (migračního) přírůstku obyvatelstva. V případě, že hodnoty nepřesáhnou nulovou hranici v pozitivním směru, jedná se o celkový úbytek. Dle teoretického úzu je vyšší hodnota přírůstku západní hodnotou, zatímco východní hodnoty by měly být ty nižší. Jak ale uvádějí Musil a Müller (2008), vyšší přírůstek mohou vykazovat i periferní oblasti. Hodnoty byly sledovány pro období 2000 – 2012, tento údaj se týká i NUTS 2, jež jsou zachyceny v mapě č. 15.

Úbytkové hodnoty se týkají naprosté většiny maďarských žup, s přírůstkem vystupují jenom dvě. Nejvyšší hodnotu vykazuje župa Pest, což je poměrně logické vyústění suburbanizace. Lidé se do tohoto regionu stěhují jako do zázemí Budapešti s těsnými vazbami na hlavní město, kterými disponuje celá župa. Podobně jako v České republice se často jedná o satelitní obce s rezidenční funkcí. Velmi blízko Budapešti se nachází i „maďarská verze“ české Jesenice u Prahy, Solymár, zhruba desetitisícová vesnice. U této a dalších podobných sídel by byl často na místě pojem urban sprawl. Spíše menší úbytek vykazuje hlavní město, které nulovou hranici nepřesahuje ani u procesu migrace.

Těsně nulovou hodnotu překonává župa Győr-Moson-Sopron, která je rovněž perspektivní oblastí s velmi dobrou dostupností do Rakouska, resp. Vídně, kterou Maďaři vnímají jako bránu do západního světa (Rupnik 1992). Ostatní župy mohou být ovlivněny tím, že v jejich území se nachází velké město, ze kterého obyvatelé ubývají, ale zároveň přibývají do zázemí tohoto města. Vůbec nejnižší hodnotu lze najít v župě Békés.

Mapa č. 3:

Zdroj: KSH (2014b)

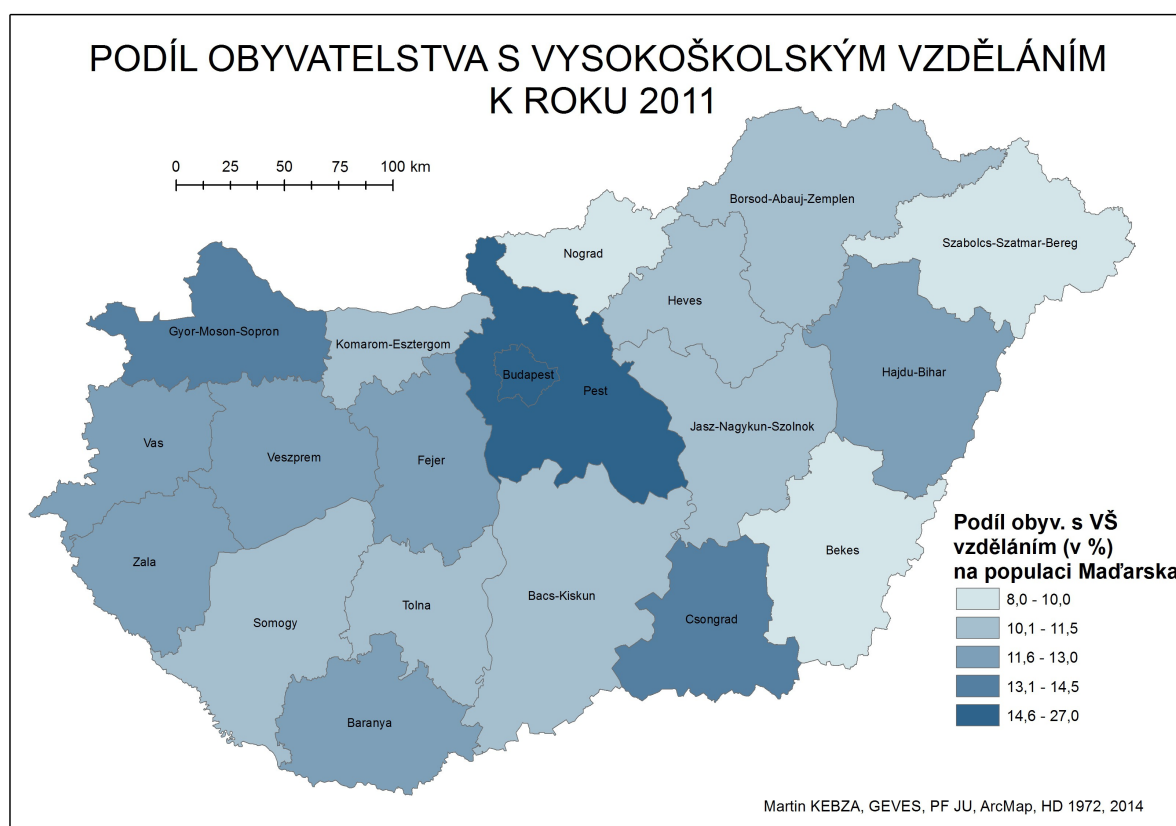
Míra rozvodovosti je dalším ze sociálních ukazatelů. Obecně lze předpokládat na teoretických základech vyšší míru rozvodovosti v západních makroregionech – vyšší míra rozvodovosti měla být tedy „západnější“. Podle mapy č. 3, kde je rozvodovost zachycena, nelze přímo určit polarizaci země. Prve rozdíl hodnot v jednotlivých župách jsou dosti nepatrné, nebylo by tedy vhodné vynášet jakkoli extrémní soudy. Druhá jsou jednotlivé hodnoty prostorově roztržštěné. Stejně hodnoty tak mohou vykazovat župy na západu i na východu země.

Zároveň by mohla být předpokládána korelace s mírou urbanizace, neboť městské obyvatelstvo zvykle vykazuje vyšší hodnoty míry rozvodovosti. Nejvyšší míru rozvodovosti mj. sdílí i hlavní město Budapešť, ale i jedna z nejméně urbanizovaných žup Heves. Ani jihovýchodní župy Csongrád, Békés, Hajdú-Bihar a Jász-Nagykun-Szolnok netvoří hodnotově homogenní blok,

nicméně ani jeden nesdílí nejvyšší hodnotu 2,3 rozvodů na 1000 obyvatel s dalšími župami.

Jak uvádí Holakovský (2014), na rozvodovost mají vliv mnohé rozličné faktory od kultury až po míru religiozity. Ani podle mapy č. 12 nelze v tomto jevu shledat jednoznačnou pozitivní korelaci s mírou rozvodovosti. Existuje několik žup, kde jsou zároveň vysoké hodnoty míry religiozity a nízké hodnoty rozvodovosti. Jde například o župy Szabolcs-Szatmar-Bereg a Zala. Lze pozorovat i hodnotově opačné případy, a to například v Budapešti. Spíše je však vhodné vyloučit přímou souvislost, neboť například hodnoty župy Jász-Nagykun-Szolnok jsou nízké v obou jmenovaných ukazatelích.

Mapa č. 4:

Zdroj: KSH (2014a)

Podíl vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva na celé populaci Maďarska je dalším sociálním ukazatelem, který může promítat vztah jádro – periferie. Lze totiž předpokládat, že vyšší hodnoty tohoto ukazatele budou vykazovat vyspělejší regiony s lepšími vazbami na makroregionální jádrové oblasti. Zároveň by mělo jít o oblasti atraktivní z hlediska uplatnění na trhu práce (Holakovský 2014).

Jak zdůrazňuje Ležáková (2014), je nutné uvažovat rovněž přítomnost univerzit v regionech.

Logicky totiž může nastat jev, kdy bude mít župa bez univerzity nižší podíl vysokoškolsky vzdělaných obyvatel. V počtu univerzit je patrná naprostá převaha hlavního města. Tu je ovšem možné zpozorovat i v jiných ukazatelích, šířeji pak i v jiných zemích střední Evropy. Mimo Budapešť je pak v Maďarsku 9 univerzit, z nichž jich je 5 na západ od Dunaje a 4 na východ. Rozmístění univerzit je alespoň z tohoto pohledu rovnoměrné. Mimochodem je také možné zmínit hodnocení maďarských univerzit převzáných z internetových zdrojů 4ICU a QS Top Universities. Mezi nejlepšími se v obou zdrojích objevily univerzity Eötvöse Loránda v Budapešti a Szegedská univerzita. Alespoň v jednom pak byly na předních příčkách ještě Univerzita technologie a ekonomiky v Budapešti a Debrecénská univerzita. Z daných srovnání také vyplávalo, že maďarské vysokoškolské instituty nedosahovaly kvalit českých nebo polských škol (např. Univerzity Karlovy nebo Uniwersytetu Warszawskiego).

Univerzitními městy jsou opakovaně zmíněná Budapešť, Szeged, Debrecen, Győr, Miskolc, Kaposvár, Pécs, Sopron, Veszprém a Gödöllő, zhruba pětatřicetitisícové město východně od Budapešti v župě Pest (Wikipedia 2014). Tato města mohou mít vliv i podle Blacka a Hendersona (1999), kteří tvrdí, že městské instituce mají vliv na „vědomostní přelévání“.

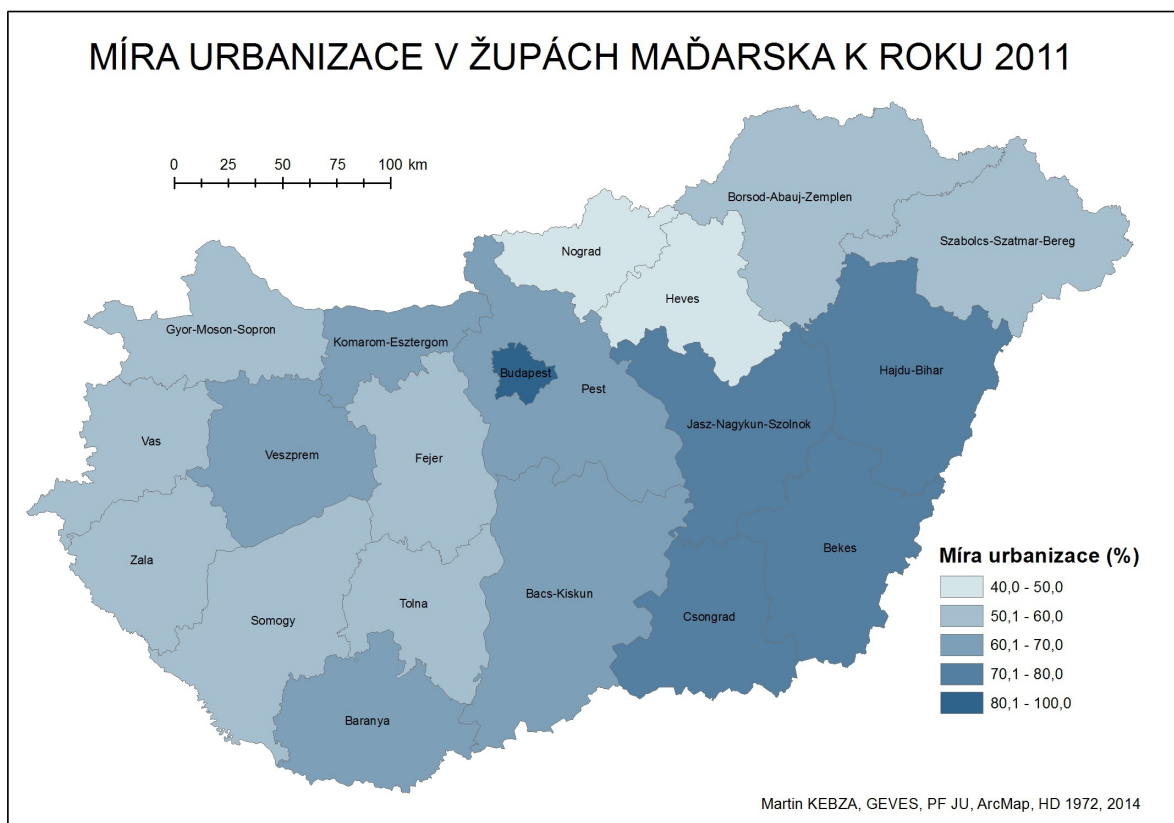
Prostorové rozmístění obyvatelstva s vysokoškolským vzděláním sleduje mapa č. 4. Ta výraznou měrou přisuzuje dominanci Budapešti a jejímu zázemí v župě Pest. V hlavním městě hodnota dosahuje 27 %, v Pesti přesahuje 14 %. Průměrná hodnota, ovšem deformovaná budapeštským extrémem, činí 12,3 %. Tento průměr ale přesahují už jenom hodnoty pěti dalších žup – Győr-Moson-Sopronu, Fejéru, Baranyi, Csongrádu a Hajdú-Bihar. Z těchto žup státem zřízenou univerzitu postrádá jenom Fejér, který má však dobré spojení s Budapeští.

Mírou urbanizace je chápán podíl obyvatel žijících v sídlech s městským statutem, pro dostupnost statistických údajů. Podle teoretického základu měl být vyšší v západní části země, která je blíže evropské jádrové oblasti. Jak ukazuje mapa č. 5, rozložení městského obyvatelstva je v podstatě opačné proti teorii. Ačkoli jsou nejnižší hodnoty vykázané ve středovýchodních regionech, hodnoty jihovýchodních žup jsou vyšší než západní. Tyto dva „póly“ jsou protnuty jakousi přechodovou zónou v severojižním směru s přesahy do žup Komárom-Esztergom, Veszprém a Baranya. Hlavní město Budapešť pak stojí mimo tuto přechodovou zónu a jakoukoli jinou kategorizaci ze zcela jasného důvodu. V jejím regionu není jiné sídlo.

Tento jev je na první pohled velmi zvláštní, jde v podstatě o maďarskou zvláštnost. Netopil, Bičík a Brinke (1989) zmiňují přítomnost velkých zemědělských měst v Alföldu, které mají i dvacet, nebo třicet tisíc obyvatel. Tato města mají podle autorů původ v období nájездů Turků. Obyvatelé se koncentrovali do městských sídel kvůli bezpečnosti. Lze tedy říci, že je tato specifická

hodnota míry urbanizace v maďarských župách reliktem orientálních válečných výpadů. Vyšší míru urbanizace v Alföldu může podmiňovat i těžba ropy, neboť zejména na jihovýchodě, středovýchodě a východě Maďarska se nacházejí ropná ložiska (Hungarian Petroleum Association 2011).

Mapa č. 5:

Zdroj: KSH (2011)

Města v jihovýchodním Maďarsku jsou potom typická svou organizací. Netopil, Bičík a Brinke (1989) tvrdí, že jde zpravidla o řadovou zástavbu podél dopravních os. Od doby napsání této publikace se mohla tato sídla více rozvinout i šířeji od hlavních dopravních tepen. Jako příklad takového města je možné uvést města Kiskunfélegyháza, Csongrád a Kiskunhalas. Existují však i menší sídla rozvinutá právě podél silnic – jde například o Csanytelek.

Vznik měst se ale datuje i v druhé polovině 20. století. Nejen v rámci východního bloku proběhla výstavba zcela nebo částečně nových měst na strategických místech. Některá tato města byla populačně poměrně velká. V České republice je jako příklad takového města znám Havířov. V Maďarsku je to potom Dunaújváros, který je položen na Dunaji a sídlí tam řada průmyslových podniků.

Jak uvádí Holakovský (2014), na Slovensku je míra urbanizace v severních krajích ovlivňována reliéfem. Tato fyzickogeografická překážka může být v Maďarsku pozorována spíše vzácně, nicméně právě horské masivy jsou přítomny v nejméně urbanizovaných župách – Nógrád a Heves. Je tedy možné předpokládat jistou míru korelace mezi těmito dvěma jevy, zejména v župě Heves, kde se mimo jiné nachází i nejvyšší hora Maďarska Kékes, jediná maďarská „tisícovka“. Nógrád je pak oblast celkově periferní, což dokazuje i převaha venkovského obyvatelstva v poměru 21:29. Lze ale uvést jiný fyzickogeografický fenomén ovlivňující míru urbanizace, a to Dunaj. Erdösi (2007) totiž uvádí, že právě u něj jsou městská sídla koncentrována i ve spojitosti s jeho dopravní významností.

Dalším fenoménem Maďarska jsou potom samoty. V zpravidla samostatných statcích nejen v Alföldu v době napsání publikace Netopila, Bičíka a Brinkeho (1989) žilo téměř 10 % populace. Tyto samoty tak místy vytvářejí hustší síť roztroušených objektů. Je ale nutno dodat, že mnohdy tyto samoty leží v katastru městských sídel, což je opět jedna z příčin vyšší míry urbanizace na jihovýchodě Maďarska.

Netopil, Bičík a Brinke (1989) dále zmiňují snižování významu Budapešti, které má být pro maďarskou územní strukturu typické. Budapešť totiž byla v první polovině 20. století „totálním hegemonem“ mezi městy. V roce 1937 byl podíl hlavního města na průmyslové výrobě 62 %. Nové průmyslové aktivity v Budapešti dále přibývaly. Zejména na říčním ostrově Csepel, který se táhne téměř až k Dunaújvárosi, resp. na jeho severu jsou dodnes patrné průmyslové aktivity. Do roku 1996 zde byl zastoupeno strojírenství skrze továrnu na autobusy a nákladní vozy. Na jihozápadě Budapešti se pak nacházela výkonná elektrárna na mazut (Netopil, Bičík, Brinke 1989). Jak ale autoři uvádějí, v rámci socialismu docházelo k patrné dekoncentraci. K roku 1980 už Budapešť měla mít podíl na průmyslové výrobě pouze 29,7 %. Průmyslový charakter Budapešti může doplnit i přítomnost prvního kontinentálního systému metra v Evropě z konce 19. století. Ona industrialita Budapešti pak může vysvětlovat naprostou převahu nad ostatními maďarskými centry i co do počtu obyvatel. Podle Nováčka (2005) je právě průmyslová fáze druhou fází polarizace, kdy se lidé uchýlovali do průmyslových měst. Enormní dominance Budapešti v průmyslu se tak v současnosti odráží na dominanci v počtu obyvatel a v Maďarsku tak v podstatě neplatí Zipffovo pravidlo.

Konkrétními městy na jihu Maďarska se významně zabývají Pap, Gonda a Raffay (2013). Ve svém příspěvku poznamenávají rozvoj města Pécs, které spolu s městem Szeged tvoří dvojici „hlavních“ měst jihu. Tato města jsou podle autorů zajímavá zejména v ohledu blízkosti hranic Evropské unie. Rovněž tvrdí, že město Pécs disponuje výbornou úrovní městských funkcí. V župách Baranya i Csongrád je míra urbanizace relativně vyšší, ale zmíněným dvěma městům tento jev lze přičíst maximálně částečně. Jinou konkrétní oblastí se dále zabývá například Székely

(2007a), která pojednává o městě Komárom jako sídlu historickém v souvislosti s vojenskou tematikou – sídlila zde i Rudá armáda v druhé polovině 20. století.

4.2 Ekonomické ukazatele

Ekonomická stránka polarizace je klíčovou částí širšího celku. Podle těchto ukazatelů lze konstatovat i ekonomickou vyspělost i za komparace hodnot s okolními územními celky. Podobně jako sociální ukazatele mohou nepřímo reflektovat životní úroveň pomocí kupní síly, průměrné mzdy. Tato podkapitola ale může vystihnout i možnost fungování trhu na základě dopravní infrastruktury.

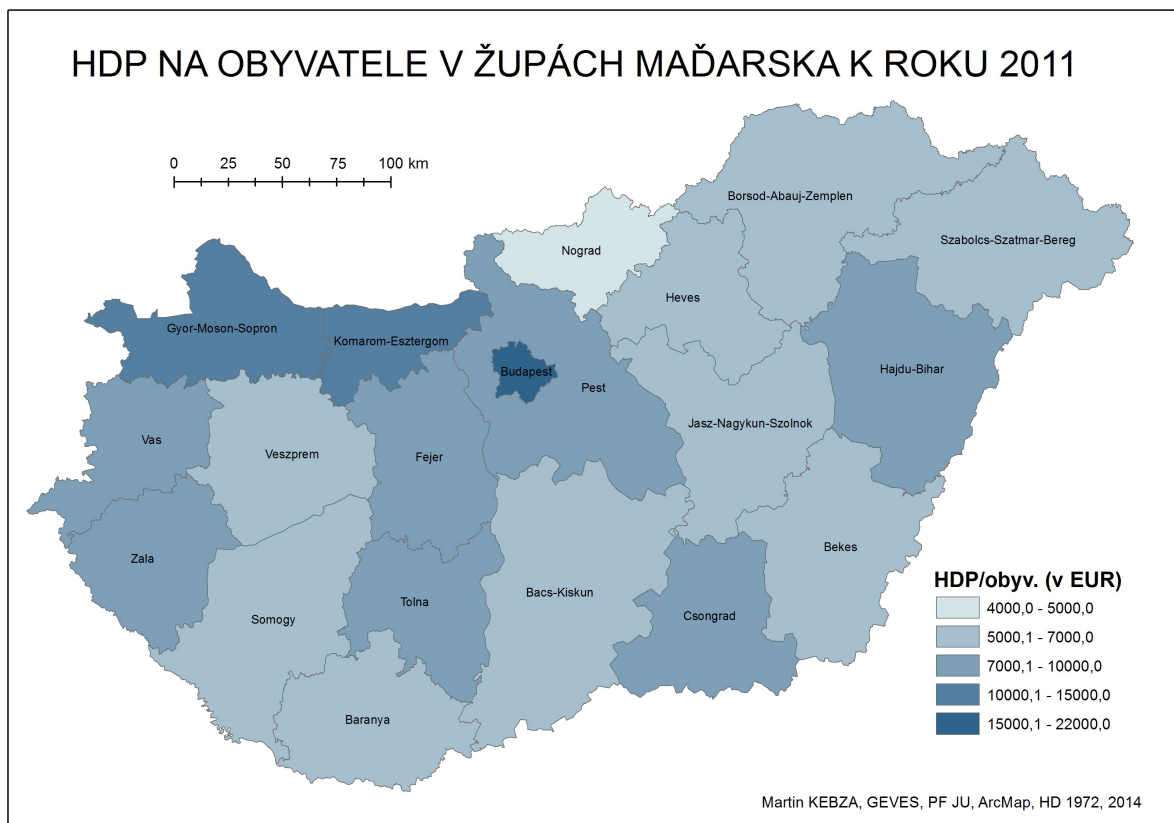
Tabulka č. 4: Hodnoty ekonomických ukazatelů v župách k roku 2011

	HDP/obyv. (EUR)	Průměrná hrubá měsíční mzda (EUR)	Míra nezaměstnanosti (%)	Hustota silniční sítě (km/km ²)	Podíl obyvatel zaměstnaných v terciéru (%)
Győr-Moson-Sopron	12 227	773	5,3	0,42	56
Vas	8 786	674	6,1	0,46	52
Veszprém	6 988	647	10,9	0,37	53
Zala	7 915	619	11,8	0,45	55
Somogy	6 296	591	10,3	0,29	56
Komárom-Esztergom	10 043	740	7,8	0,39	53
Fejér	9 215	762	10,3	0,34	56
Tolna	7 478	691	9,6	0,32	52
Baranya	6 350	648	14,7	0,39	59
Bács-Kiskun	6 708	423	9,5	0,26	52
Pest	8 381	743	9,1	0,42	65
Budapest	21 833	994	9,3	0,17	80
Nógrád	4 377	615	17,5	0,35	52
Heves	6 701	691	14,4	0,35	55
Jász-Nagykun-Szolon	6 375	612	11,3	0,24	52
Csongrád	7 181	654	10,6	0,34	58
Békés	5 580	579	12,0	0,26	53
Hajdú-Bihar	7 339	645	13,5	0,27	58
Borsod-Abaúj-Zemplén	5 988	632	17,3	0,36	57
Szabolc-Szatmár-Bereg	5 286	561	16,2	0,36	53
PRŮMĚR MAĎARSKA	8 052	665	11,4	0,34	56

Poznámka: Hodnoty míry nezaměstnanosti, průměrné měsíční mzdy a hustoty silniční sítě jsou vztaženy k roku 2012

Zdroj: KSH (2014a, 2014b)

Mapa č. 6:

Zdroj: KSH (2014b)

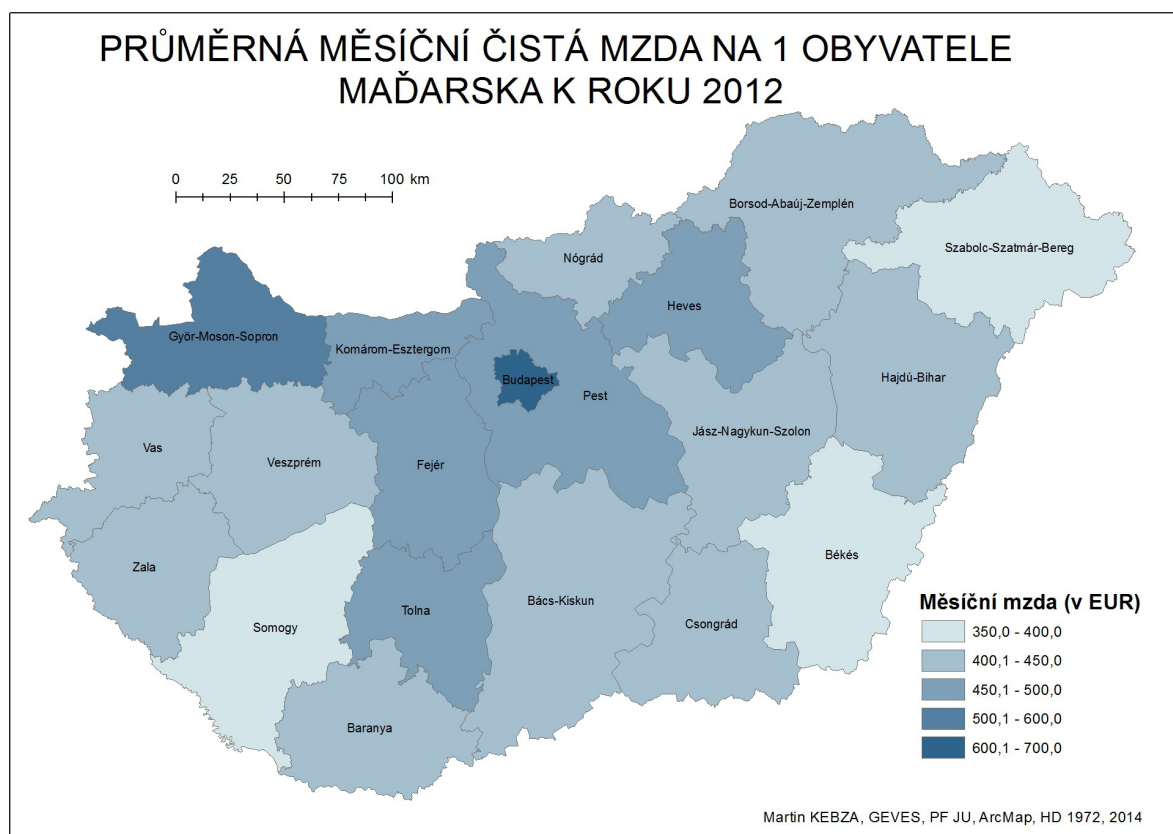
Hodnota *hrubého domácího produktu na jednoho obyvatele* je jednou ze základních a nejužívanějších ekonomických charakteristik. Skrze něj je možné sledovat kupní sílu a vůbec životní úroveň obyvatel daného území. Je to vlastně i hodnota, na základě které se přerozdělují dotace Evropské unie. Tento ukazatel je často ovlivňován vnějšími vlivy, mezi které patří i ty politické. Ty nejsou pouze vnější – jak poukazuje Chaloupková (2013), hodnota HDP na obyvatele čelila propadu za vlády MSZP, jejíž premiér Ferenc Gyurcsány měl zemi výrazně zadlužit.

Nejvyšší hodnoty vykazuje, podobně jako v dalších středoevropských zemích, hlavní město. Budapešťská hodnota je na 220 % maďarského průměru. HDP na obyvatele přesahuje 21 000 €. V mezinárodním kontextu jde ale o poměrně nízkou hodnotu. Řádově o jednotky tisíc eur vykazuje například rakouská spolková země Burgenland (Ležáková 2014), větší rozdíly už pak jsou v porovnání s Bratislavským krajem a Mazovským vojvodstvím (Holakovský 2014, Vácha 2014), kde Budapešť výrazněji zaostává. Více než 100 % maďarského průměru dosahují ještě dvě župy, a to severozápadní župy Győr-Ménfőcsanak a Komárom-Esztergom – 123,2 %, resp. 101,2 %. S 95 % tyto župy následuje Fejér. Vyšší hodnoty dále vykazují župy sousedící s Rakouskem a župy s návazností na velká města. Vůbec nejnižší hodnota je zaznamenána v župě Nógrád na severu

Maďarska. Hodnota HDP na obyvatele přesahuje pouhých 4300 € a jako jediná župa nepřesahuje ani polovinu maďarského průměru. Samotný Nógrád se tak v rámci Evropy svou hodnotou podobá Albánii nebo Bosně a Hercegovině (autorovy výpočty na základě hodnot ČSÚ 2014), tedy zemím vpravdě rozvojovým. Podle globálního měřítka podle údajů CIA (2014) se pak Nógrád podobá například Angole.

Práce se u tohoto ukazatele věnuje i srovnání hodnot s průměrem Evropské unie. Maďarsko v těchto srovnáních zaostává, lokálně i výrazně. Průměr EU překonává pouze Budapešť s 143,3 %. Župa Győr-Moson-Sopron potom dosahuje indexu 80,3 %. Nejchudší župy Békés a Nógrád jsou na 36,6, resp. 28,7 %. Zmíněné země Albánie a Bosna a Hercegovina se dle ČSÚ (2014) pohybují okolo 30 %. Tento index je zachycen na mapě č. 32. Hodnoty HDP na obyvatele v jiných měnách pro potřebu komparace jsou uvedeny v tabulce č. 15.

Mapa č. 7:

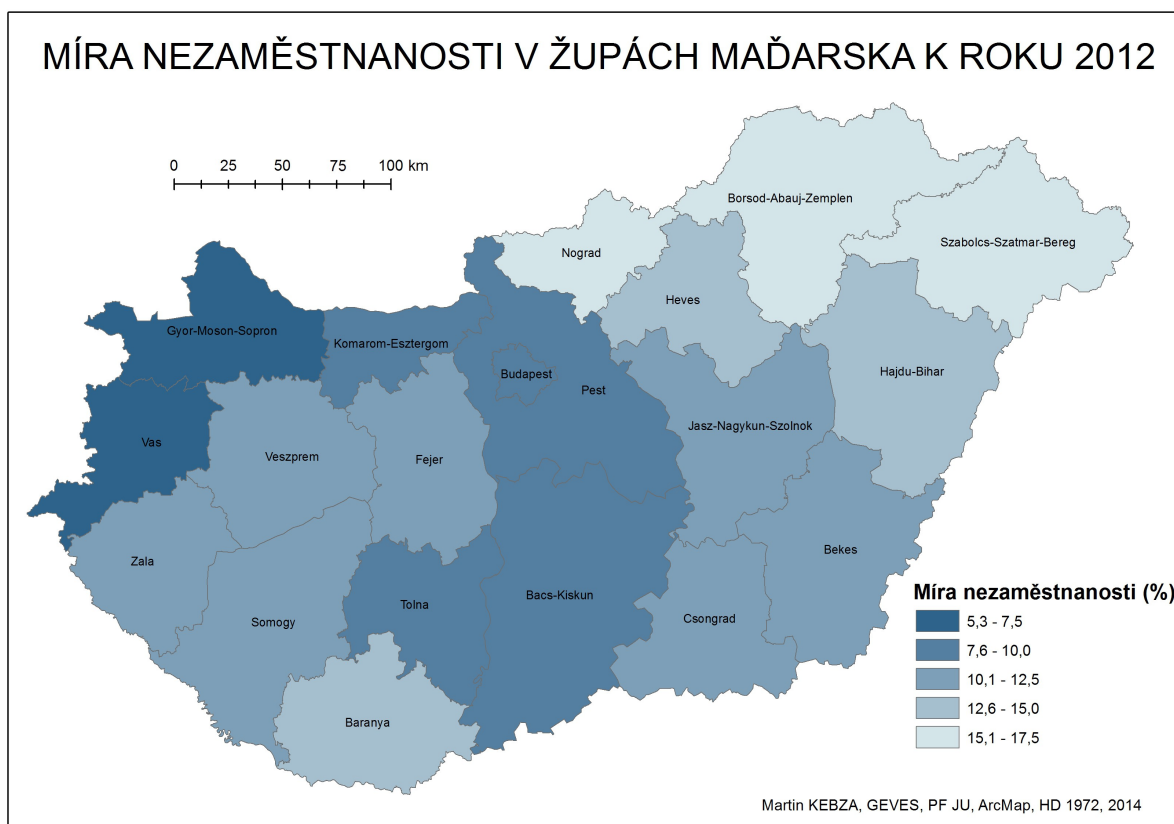
Zdroj: KSH (2014b), Magyar Nemzeti Bank (2014), autorův přepoččet

Tento ukazatel zvýrazňuje ekonomickou vyspělost, která byla nastíněna pomocí ukazatele HDP na obyvatele. *Průměrný měsíční příjem* potom přechází do konkrétnější roviny, kterou je možné srovnávat velmi jednoduše. V mapě č. 7 jsou uvedeny hodnoty v eurech, v přílohách v

tabulce č. 15 jsou pro komparabilitu a úplnost hodnoty s americkými dolary a maďarskými forinty. Ve stejných měnách jsou ve zmíněné tabulce i výše čistých mezd, neb se mohou někdy výrazně lišit od těch hrubých .

Na první pohled nelze hovořit o jednoznačném gradientu v západovýchodním směru, ale spíše o polaritě severozápad versus zbytek země, samozřejmě s obvyklou dominancí Budapešti. Ta vykazuje hodnotu 994 €, hodnotu ale pořád nesrovnatelnou s hlavními městy Polska nebo Slovenska. Na tomto místě je ale velmi potřeba zdůraznit, že jde o průměrnou mzdu zahrnující extrémní dané například vysokými mzdami špičkových manažerů firem, které mají své sídlo právě v Budapešti. Vysoké mzdy mají obyvatelé i župy Győr-Moson-Sopron (773 €). Místní obyvatelé ale nadprůměrně často vydělávají v zahraničí, kde mají lepší platové podmínky než může nabízet Maďarsko. Hrubé mzdy nad 700 € jsou zaznamenány i v župách Komárom-Esztergom, Fejér a Pest. Těsně pod hodnotou 700 € jsou pak mzdy v župách Tolna a Heves. Kategorii s nejnižšími mzdami, tedy do 600 € měsíčně, tvoří župy Somogy, Békés a Szabolcs-Szatmar-Bereg, kde je situace vůbec nejhorší (561 €). Z těchto údajů lze usoudit, že zejména struktura nejméně ekonomicky vyspělých žup je rozptýlená po celém Maďarsku kromě severozápadu.

Mapa č. 8:

Zdroj: KSH (2014b)

Míra nezaměstnanosti je nevyhnutelnou veličinou ve všech demokratických státech světa, a to i v těch nejvyspělejších. Je to věčné téma pro ekonomy, ale také pro politická uskupení, která často slibují řešení této problematiky. Politický vliv do nezaměstnanosti může zasahovat i v Maďarsku. Se vstupem do EU, ale například i s postsocialistickou transformací utrpělo zemědělství (Zubrický 2009, Fekete 2009), a to nejvíce ze všech odvětví. Zemědělství ale rozhodně nepatří k oborům zaměstnávající většinu populace.

Částečnou korelaci nezaměstnanosti můžeme spatřit hned se dvěma jevy. První jev může být diskutován v mezinárodním kontextu, neboť nejnižší nezaměstnanosti dosahují župy, které hraničí s Rakouskem. Nepříliš dobrá situace je pak na jihozápadě a jihovýchodě země, kde Maďarsko nesousedí s žádnou významně vyspělou ekonomikou. Nejvíce alarmující situace je ale na severovýchodě Maďarska, které sousedí s Ukrajinou a Slovenskem. Slovensko má v jeho východní části podobně rozsáhlý problém s nezaměstnaností (Holakovský 2014), tamní regiony přesahují hodnoty 20 %. A ačkoli je tento region součástí soustavy Euroregionů, jak uvádí Székely-Kotosz (2005), zejména Karpatský Euroregion je příliš velký a střetávají se v něm pouze periferní oblasti. Navíc tato uskupení pomáhají v rozvoji jiných rovin, například kulturních, nikoli ekonomických.

Druhý jev se pak týká surovinové a ekonomické krize. Jak podotýká Zubrický (2009), těžba uhlí u Tatabányi a Pécsu upadá. Zásoby další důležité suroviny, bauxitu, se v Maďarsku ztenčují. I tyto skutečnosti mají přímý vliv na průmyslové podniky, které se ocitají v úpadku. Lokalizace nezaměstnanosti tak může souviset s tím, že je sever silně industrializován.

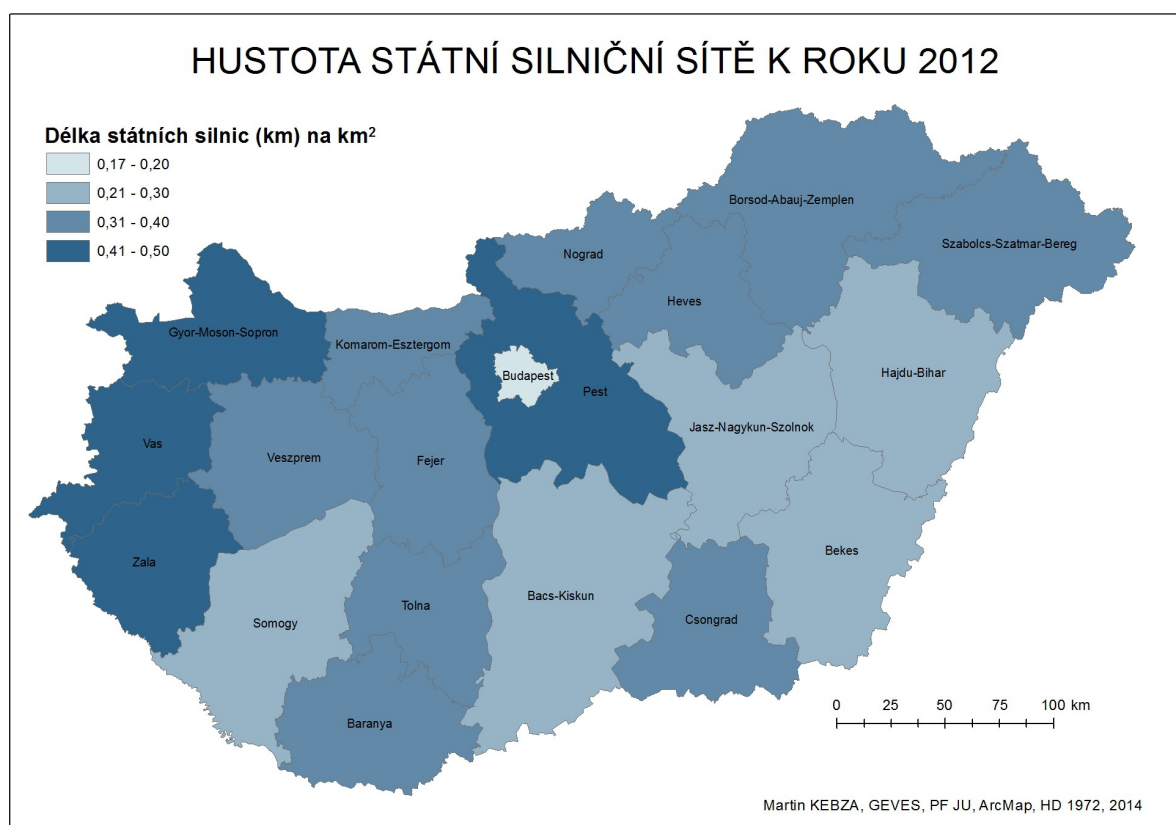
Nejvíce zasažené regiony jsou právě severovýchodní industriální župy, kde nezaměstnanost dosahuje až 17,5 % hodnoty. Nejvyšší míra nezaměstnanosti je zaznamenána v Nógrádu, ten je těsně následován župou Borsod-Abaúj-Zemplén, kde je nezaměstnanost o dvě desetiny procenta nižší. Taková hodnota je srovnatelná například s Tuniskem nebo Etiopií (CIA 2014). Stejný zdroj pak celé Maďarsko s hodnotou přesahující 10 % řadí ke státům jako jsou Polsko, Estonsko a Saúdská Arábie. Dalším regionem s vyšší mírou nezaměstnanosti mimo severovýchod Maďarska je Baranya, kde tuto skutečnost může ovlivňovat už zmíněná upadající těžba uhlí v okolí města Pécs, které je župním městem Baranyi.

Nejnižší míru nezaměstnanosti pak lze zaregistrovat v severozápadních regionech Győr-Moson-Sopron a Vas. Hodnota sledovaného jevu v těchto dvou regionech přesahuje 5, resp. 6 procentních bodů. Tyto dva regiony mají oproti ostatním nespornou výhodu. Sousedí totiž s vyspělejšími Rakouskem, kam z těchto regionů dojíždí patrná část obyvatelstva. Z župy Győr-Moson-Sopron je dojížděka do zahraničí vůbec nejvyšší – 16,3 % (KSH 2014b). Vas následuje jako druhý s deseti procenty, třetí v pořadí je župa Zala s 2,2 %. Je tu jasně patrná diference. Tato problematika je znázorněna v mapě č. 29. Dojížděku za zaměstnáním do cizího státu ze žup Győr-

Moson-Sopron a Vas podporuje i fakt, že mají s Rakouskem velmi dobré dopravní spojení. Města Győr a Mosonmagyaróvár totiž protíná dálnice M1, která v širším kontextu spojuje Budapešť s Bratislavou a Vídní. Z hlavního města župy Vas Szombathely, kde žije velká část obyvatel župy, je vzdálenost k Rakouským hranicím okolo 10 km, tedy zcela marginální. Příliš nemusí vadit absence kapacitnější komunikace.

V rámci nezaměstnanosti lze vysledovat dva možná překvapivé jevy. První je viditelná nižší úroveň nezaměstnanosti v severojižní ose Dunaje, což by mohlo evokovat přítomnost rozvojové osy Vídeň – Budapešť – Bělehrad. Podobně zajímavým jevem může být nevýrazně se projevující koncentrace zaměstnanosti u jezera Balaton, které většinou své plochy náleží župám Veszprém a Somogy. Zde patrně hraje roli ostatní zázemí žup, které nutně nenabízejí dostatek pracovních příležitostí, což například ve Veszprému může být determinováno fyzickogeografickou charakteristikou.

Mapa č. 9:

Zdroj: KSH (2014b)

Jednou ze zásadních veličin majících vliv na ekonomický a sociální rozvoj je podle autora

míra rozvinutosti *dopravní infrastruktury*. Jak uvádí Marada, Květoň a Vondráčková (2006), dopravní infrastruktura umožňuje lepší fungování trhu. Zároveň (aniž by to byl případ Maďarska) bez infrastruktury se mohou některé oblasti stát naprosto segregovanými. Bylo by ale vhodné připomenout, že dopravní infrastruktura není jakýmsi samospásným médiem. Kromě generativního efektu, kdy v oblasti vznikají nové hospodářské aktivity, může přijít i tzv. odsávcí efekt – původní aktivita je přesunuta do jiného místa za „pomoci“ nově vzniknuvší dopravní osy (Marada, Květoň, Vondráčková 2006). Maďarsko disponuje hned několika druhy infrastruktury vyššího řádu. Přírozeně jde o Dunaj, jemuž přiřítá určitou hodnotu i Erdösi (2007), případně další velké řeky. Dále jde o železniční síť, jejíž hustota je zachycena na mapě č. 28. Jak uvádí Krejčová (2014), délka maďarských železnic se přibližuje poměrně vysoké hodnotě České republiky. Poněvadž se ale jedná spíše o relikty minulosti industrializace severu a jak opět tvrdí Marada, Květoň a Vondráčková (2006), železnice v současnosti už nemá takový efekt. To potvrzuje i Erdösi (2007), podle kterého lidé železnice nevyužívali a teď využívají autobusové spoje jezdící po nekvalitních trasách s mnoha zastávkami. V Maďarsku navíc nefunguje ani žádná síť VRT (vysokorychlostních železnic), tudíž byla vybrána pro důkladnější analýzu státní silniční síť, tedy všechny dálnice a obdoby českých rychlostních silnic a silnic 1. třídy, neboť i ty mají v zemi s nedokončenou dálniční sítí významné postavení. Potrubní a letecká doprava je v této práci zanedbána.

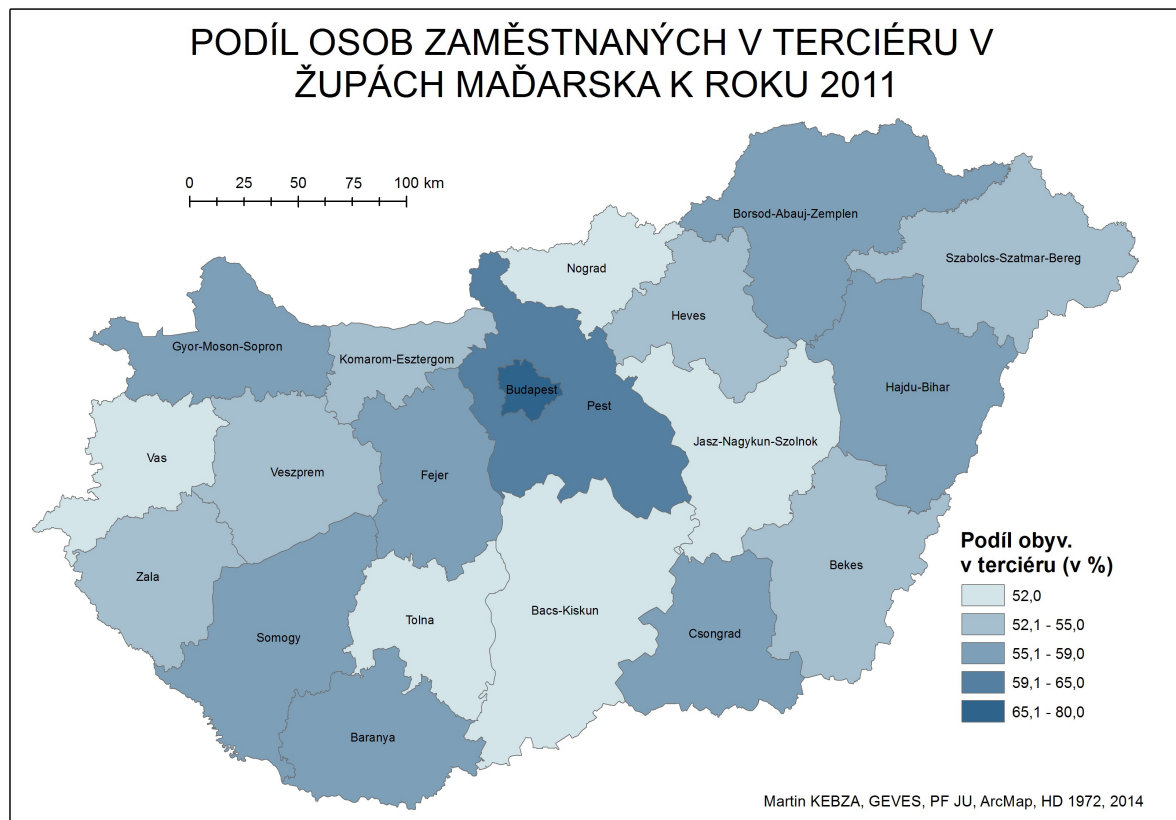
V maďarské silniční síti se může projevat vícero fyzickogeografických vlastností. Jak už bylo výše v práci uvedeno, jednou z nich je Dunaj, přes který vede poměrně málo mostů. Místy je zastupuje několik málo říčních trajektů. Erdösi (2007) pak Dunaji přiřkává příčinu oddělení Tolny od východu země. Další pak mohou být pohoří na severu země, situace by ale neměla být tak dramatická, jako například v Rakousku, kde jsou výrazným determinanem Alpy (Ležáková 2014), které jsou jistě mnohem významnější překážkou než například Mátra.

Nejřidší síť státních silnic je v hlavním městě Budapešť. Jde o opačný efekt, než například v už zmíněném Rakousku, kde měla Vídeň hustotu dálniční sítě ze všech spolkových zemí nejvyšší (Ležáková 2014). Neznamená to však špatnou dopravní situaci v hlavním městě, neboť to je zaopatřeno obchvatem, ze kterého radiálně vychází další rychlostní tahy do zbytku země. Nastává tedy poněkud paradoxní statistický jev, kdy teoreticky není větší hustota dálniční sítě potřeba. Pro potřeby této práce se však bude dále jednat o nejvýhodnější hodnotu.

Vyšší hodnoty jsou dále zaznamenány v severních župách, dále v ose Budapešť – Pécs a v Csongrádu, jehož hlavním městem je regionální středisko Szeged. Nejvíce hustá síť státních silnic je pak v západních župách Zala, Vas, Győr-Moson-Sopron a Pest. U poslední jmenované jde vzhledem k radiální síti o poměrně logický jev. Na úplném vrcholu se nachází župa Vas. Ten, ačkoli jím neprochází žádná dálnice, disponuje radiální sítí silnic 1. třídy směřujících od města

Szombathely. Nabízí se vysoká propojenost s Rakouskem, ale většina těchto silnic směřuje do vnitrozemí.

Mapa č. 10:

Zdroj: KSH (2014b), autorovo zpracování

Vyšší podíl pracujících ve službách a dalších odvětvích s vysokou přidanou hodnotou je přirozeně typický pro vyspělé země Západu, pomineme-li ostrovní státy těžící především z cestovního ruchu. Tento jev se týká i Maďarska, neboť i „nejvýchodnější“ župy mají hodnotu zaměstnanosti v terciéru přes 50 %.

V předchozích řádcích byl již zmíněn cestovní ruch, dynamicky se rozvíjející část služeb, jejíž kořeny bychom hledali v oblasti Francouzské riviéry. S cestovním ruchem si lze Maďarsko spojit z několika důvodů. Tato země je známa pro svoje termální lázně, které se nacházejí například na jihozápadě země, ale i v hlavním městě (například v okolí Gellért Hegy) nebo ve městě Paks, kde je rovněž jediná jaderná elektrárna v zemi. Lázně je možno najít i v jiných župách, například v Komárom-Esztergom (Székely 2007a). Fábíán et al. (2007) dále rozvádí přítomnost lázeňství v župě Tolna, načež dodává poznámky o ztrátovosti těchto objektů. Voda se prý musí třídít a chladit, budovy jsou pak vytápěné drahým zemním plynem. Dalším významným lákadlem pak bezesporu je

jezero Balaton, jehož rozloha téměř 600 km² lze srovnat s Ženevským jezerem. Jezero je obestavěno poměrně souvislou zástavbou s často rekreační funkcí. Výhodou mu rovněž může být i blízkost k Budapešti, která je pak sama potenciálně silným turistickým cílem. Dalším střediskem cestovního ruchu by pak mohly být hory na severu země, což dokládají i turistické objekty například na nejvyšší hoře Maďarska Kékes. Zubrický (2009) uvádí, že v tehdy aktuálním roce do Maďarska přicestovalo téměř 3,5 milionu lidí. Székely (2013) pak ve své publikaci vyzdvihuje tzv. turistické regiony. Takových regionů je pak v zemi 9: Severní Maďarsko, jezero Tisza, Severní velká nížina, Jižní velká nížina, Budapest a centrální Podunají, Centrální Zadunají, Západní Zadunají, Jižní Zadunají, Balaton. Autorka také tvrdí, že je vliv turismu patrný v příhraničních oblastech, což se ale v autorem sledovaném měřítku spíše neprojeví.

Mimo cestovní ruch se však v terciéru vyjímá i mnoho jiných oborů například z administrativy nebo obchodu, které jsou koncentrovány právě do Budapešti jako do hlavního města.

Pro Maďarsko je typická i ekonomická aktivita v priméru, ale jak zaznamenal Fekete (2009), maďarské zemědělství upadlo do krize po roce 1989 a po vstupu do EU, která předepisuje nejrůznější kvóty a normy. Maďarské zemědělství je tak na přibližně polovině svých možností (Zubrický 2009). I tak je ale patrný vyšší podíl zaměstnanců v zemědělství obecně na jihu země, nejvíce pak na jihovýchodu (KSH 2014b). Tento jev je pochopitelně dán zejména fyzickogeograficky, neboť jde právě o hojně užívanou úrodnou oblast Velké Uherské nížiny.

4.3 Ostatní ukazatele

V této subkapitole jsou zahrnuty ukazatele odišného charakteru než-li ekonomického nebo sociálního. Konkrétně jde o ukazatele politické a kulturní. Volební podporu nejsilnější politické strany a míry religiozity. Například Ležáková (2014) ve své práci do této kategorie zahrnuje i podíl cizinců, ale ten je v Maďarsku zanedbatelný. Liščák (2009) uvádí, že v roce 1998 tvořili Maďaři 92 % obyvatelstva, mezi další etnika patřili Romové (4 %), Němci (2 %), Slováci (1 %) a další marginální skupiny. Székely (2007b) ve svém textu mezi nejpočetnější menšiny počítá především Slováky a Ukrajince. Tyto minority zpravidla disponují například školami, kde se mohou vzdělávat ve svých mateřských jazycích, dále rádií a vysílacími časy na televizních kanálech. Aktuální podíl cizinců, tedy údaj k roku 2011, je v této práci pouze v příloze jako mapa č. 30.

Tabulka č. 5: Hodnoty „ostatních“ ukazatelů v župách k roku 2011

	Výsledek parlamentních voleb 2014 strany FIDESZ (%)	Míra religiozity (%)
Győr-Moson-Sopron	62,9	63,5
Vas	63,4	68,4
Veszprém	61,8	60,9
Zala	61,8	67,5
Somogy	58,7	63,0
Komárom-Esztergom	60,6	49,6
Fejér	61,7	49,7
Tolna	59,1	59,4
Baranya	59,5	56,3
Bács-Kiskun	57,2	63,2
Pest	63,0	52,7
Budapest	68,6	43,2
Nógrád	61,0	63,4
Heves	63,5	59,2
Jász-Nagykun-Szoln	58,1	44,7
Csongrád	59,5	49,6
Békés	58,5	43,1
Hajdú-Bihar	57,3	47,0
Borsod-Abaúj-Zemplén	58,7	63,0
Szabolc-Szatmár-Bereg	59,6	71,1
PRŮMĚR MAĎARSKA	60,7	56,9

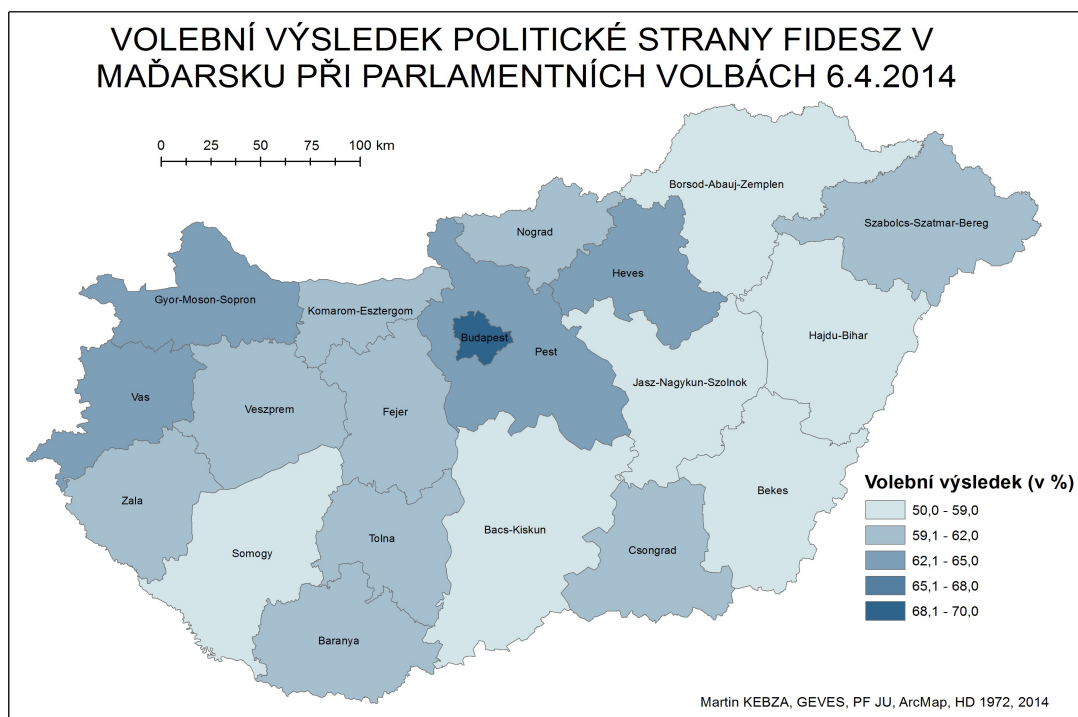
Zdroj: KSH (2014a), Election Resources on the Internet (2014)

Polarizace v *politickém* směru je přinejmenším diskutabilní. Program vítězné politické strany se vůbec nemusí shodovat se západním směřováním, unijní integrací a dalšími body, které by měly studované hodnoty označit za východní nebo západní. Od roku 1990, kdy si Maďari prvně zvolili demokraticky politickou reprezentaci (Boyd, Comenetz 2007) a kdy se všechny strany kromě reformovaných komunistů mohly jevit jako prozápadní, se nepochybně mnoho změnilo. Strany, které dovedly Maďarsko k nějaké formě demokracie v konečné fázi až v roce 1998 (Ágh 2010), teď mohou inklinovat k Rusku, což je opakovaně přičítáno premiéru Orbánovi. Nabízí se otázka vůbec politické de-demokratizace postsocialistických států na základě výsledků voleb a jejich samotnému průběhu.

Pro porovnatelnost výsledků této práce je však nakonec zvolena metodika jako u práce Váchy (2014), tedy vyšší výsledky vítězné strany hodnotit jako západnější. Pro Maďarsko je v posledních volebních obdobích typická až politická unitarita. Strana FIDESZ vedená Viktorem

Orbánem obzvláště v posledních volbách v roce 2014 rozdrtila jejího největšího rivala, socialistického MSZP. Zajímavé jsou pak spíše hodnotové posuny menších stran, například extremistického Jobbiku.

Mapa č. 11:

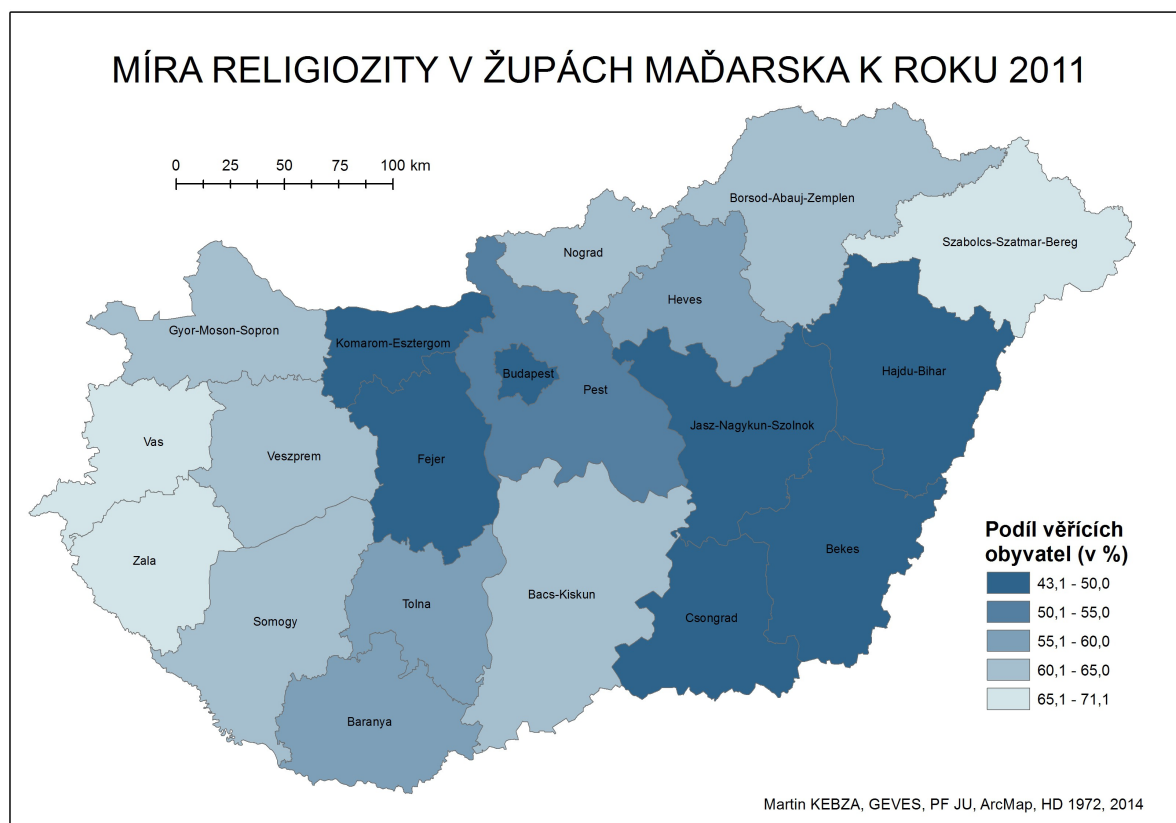
Zdroj: Election Resources on the Internet (2014)

Stranu FIDESZ pak provází velmi zajímavá enormní podpora. Maďarsko není jedinou středoevropskou zemí se silnou podporou vládnoucí strany, Polsko nebo Slovensko také v posledních volbách vykázaly poměrně vysoké výsledky. V Maďarsku je ale podpora nevídaně rozsáhlá. Ze všech volebních obvodů, kterých bylo 199, FIDESZ prohrál ve třech. Dva z nich byly budapešťské obvody, kde zvítězila MSZP, třetí obvod na severu Maďarska ovládl nezávislý kandidát.

Obecně lze konstatovat, že FIDESZ získává větší podporu v socioekonomicky vyspělejších regionech severozápadu a v župách s velkými městy (Győr-Moson-Sopron, Vas; Csongrád, Szabolcs-Szatmar-Bereg). Nejvyšší podporu ale získává v Budapešti, která i v tomto ukazateli vyčnívá nad ostatní župy. Zdejší volební chování, které se vyznačuje téměř 70 % podporou je patrně ovlivněno tím, že samotná vůdčí osobnost Viktor Orbán je budapešťským intelektuálem, je to tedy místo jeho dlouhodobého působení a pakliže uvážíme, že je výraznou vůdčí osobností celé politické

scény vnímané i v zahraničí, mnoho lidí dokáže nejlépe oslovit právě tam. Navíc jde o velké město, kde obyčejně lidé zastávají jiné hodnoty než například v župě Békés.

Mapa č. 12:

Zdroj: KSH (2014a)

Míra religiozity, tedy podíl obyvatel hlásících se k nějaké církvi, je jedním z doplňujících ukazatelů v této práci. Nepanuje tu však úplně jednoznačná charakteristika toho, kam by měla teoretická polarizace směřovat. Předpokládají se spíše vyšší hodnoty na východě, a to vzhledem k „racionalizaci“ Západu. Rovněž ale v zemích bývalého východního bloku proběhla deformace náboženské scény a Maďaři by také mohli projevovat sklon k ateismu či „neviditelným náboženstvím“. Do problematiky prostorového rozmístění mohou zasahovat i další vnější entity, jako například množství klášterů v regionu.

Na mapě č. 12 je možno zachytit zajímavě roztroušenou strukturu religiózního obyvatelstva. Vůbec nejvyšší míra religiozity je ve východní župě Szabolcs-Szatmar-Bereg (tam přesahuje 70 %), ta je ale následována západními župami Vas a Zala, kde se hodnota pohybuje okolo 68 %. Vyšší míry religiozity jsou pak zaznamenány i v jakémsi prstenci obklopující zmíněné západní župy, dále v župě Bács-Kiskun a v severních župách Nógrád a Borsod-Abaúj-Zemplén.

Pozornost však nutno upoutat na župy s nejnižšími hodnotami. Do hodnot může zasahovat několik příčin, například náboženská struktura. Kromě katolického vyznání jsou pozorovány v zemi další směry, jedná se o kalvinisty, luterány a obyvatele neudávající nebo nehlásící se k náboženství. Právě v nejméně religiózních regionech, mezi které patří Komárom-Esztergom, Fejér, Budapešť a jihovýchodní čtveřice žup Jász-Nagykun-Szolnok, Hajdú-Bihar, Békés a Csongrád, jsou patrné odlišnosti oproti zbytku žup. Pro Csongrád, Komárom-Esztergom a Fejér je společný součet početných skupin nevěřících a obyvatel, kteří neudali vyznání. Regionem s vůbec největším počtem takových obyvatel je Budapešť, čemuž může dopomáhat celkově anonymní charakter velkoměsta. Nejvíce nevěřících pak žije v Békési a Jász-Nagykun-Szolnoku, hodnoty se pohybují okolo 30 %. Župa Békés je pak župou s druhým nejmenším podílem katolíků, i tak ale převládají nad ostatními náboženskými směry. V této župě je také největší podíl luteránů, konkrétně přes 7 %. Vůbec nejmenší podíl katolíků je v župě Hajdú-Bihar, která je zároveň jednou ze dvou žup s jiným převládajícím vyznáním než je katolictví. Podíl kalvinistů téměř dvojnásobný podílu katolíků. V župě Szabolcs-Szatmar-Bereg je pak jejich podíl vyšší o dvě procenta. Nutné je však podotknout na korelaci s mírou urbanizace a tedy na chování městského obyvatelstva. Právě ve čtveřici jihovýchodních žup a centrální metropolitní oblasti Budapešti je obecně míra religiozity nižší.

4.4 Faktorová analýza

Krokem mezi analýzou jednotlivých ukazatelů a syntézou je faktorová analýza. Ta je rozdělena do dvou částí, které mají odlišný postup. První částí je pořadníková metoda. Jde o proces, kdy jsou bezrozměrné hodnoty seřazeny od nejzápadnější po nejvýchodnější, přičemž těm západním bude přidělena hodnota 1, té nejvýchodnější potom hodnota 20. V případě shody údajů vycházejících z předchozích subkapitol bude župám udělena hodnota o stejné západovýchodní hodnotě. Vzniklé pořadníkové hodnoty byly rozděleny do tří indexů: ekonomického, sociálního a ostatního. Prvním dvěma jmenovaným byla hned zdvojnásobena hodnota, čímž se zvýšila jejich váha oproti třetí skupině. Indexy jsou aritmetickými průměry hodnot pořadí žup v jednotlivých ukazatelích.

Při tomto postupu je vidět jednoznačná dominance Budapešti, kterou následuje Pest a s Rakouskem sousedící župa Győr-Moson-Sopron. Tyto regiony ve většině ukazatelů projevovaly západní hodnoty, například Pest vždy byla v první polovině. Budapešť dvakrát vykazala až extrémně východní hodnoty, které mohou být v kvalitativní rovině i diskutabilního rázu, ale i tak ve většině ostatních výrazně vyčnívala a stala se podle metody pořadníku nejzápadnější župou Maďarska. Mezi tyto západní župy se dále řadí Fejér, Komárom-Esztergom, Csongrád, Hajdú-

Bihar, Vas, Baranya a Heves. Mezi těmito župami jsou například geograficky východně položené, ale s významným střediskovým městem. Mezi východní regiony tedy „spadly“ Veszprém často vykazující hodnoty na pomezí, Zala, Somogy, Bács-Kiskun, Békés, Tolna, Jász-Nagykun-Szolnok, Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg a hodnotově vůbec nejvýchodnějším regionem je Nógrád. Ten vykázal periferní hodnoty ve všech ukazatelích kromě diskutovaných výsledků v parlamentních volbách. Všechny ostatní župy alespoň ve dvou ukazatelích vyšly se západními hodnotami.

Tabulka č. 6: Pořadí žup podle hodnot studovaných ukazatelů

	HDP/obyv.	Nezaměstnanost	Průměrná hrubá mzda	Hustota silniční sítě	Zaměstnanost v terciéru	Celkový přírůstek	VŠ vzdělání	Rozvodovost	Urbanizace	Parlamentní volby FIDESZ	Religiozita
Győr-Moson-Sopron	2	1	2	3	7	2	4	3	13	5	17
Vas	5	2	8	1	16	11	9	12	12	3	19
Veszprém	11	11	11	7	12	9	8	16	11	6	12
Zala	7	13	15	2	10	13	10	20	7	6	18
Somogy	16	8	18	15	7	15	13	7	18	15	13
Komárom-Esztergom	3	3	5	5	12	5	11	10	9	10	5
Fejér	4	8	3	12	7	4	7	8	14	8	7
Tolna	8	7	7	14	16	16	16	17	16	14	11
Baranya	15	17	10	6	3	12	5	5	8	12	9
Bács-Kiskun	12	6	14	18	16	10	15	2	6	20	15
Pest	6	4	4	3	2	1	2	6	9	4	8
Budapest	1	5	1	20	1	6	1	1	1	1	2
Nógrád	20	19	16	10	16	18	20	14	20	9	16
Heves	13	16	6	11	10	14	11	4	19	2	10
Jász-Nagykun-Szolnok	14	12	17	19	16	17	17	19	5	18	3
Csongrád	10	10	9	13	4	8	3	13	3	12	5
Békés	18	14	19	17	12	20	18	15	3	17	1
Hajdú-Bihar	9	15	12	16	4	7	6	9	2	19	4
Borsod-Abaúj-Zemplén	17	18	13	9	6	19	14	11	14	15	13
Szabolcs-Szatmár-Bereg	19	20	20	8	12	3	19	18	17	11	20

Zdroj: autorovo zpracování

Tabulka č. 7: Dílčí indexy ukazatelů a celkové pořadí

	Index ekonomický	Index sociální	Index ostatní	Souhrnný index	Pořadí
Győr-Moson-Sopron	6	11	11	5,6	3
Vas	12,8	22	11	9,16	7
Veszprém	20,8	22	9	10,36	10
Zala	18,8	25	12	11,16	12
Somogy	25,6	26,5	14	13,22	15
Komárom-Esztergom	11,2	17,5	7,5	7,24	4
Fejér	13,6	16,5	7,5	7,52	5
Tolna	20,8	32,5	12,5	13,16	14
Baranya	20,4	15	10,5	9,18	8
Bács-Kiskun	26,4	16,5	17,5	12,08	13
Pest	7,6	9	6	4,52	2
Budapest	11,2	4,5	1,5	3,44	1
Nógrád	32,4	36	12,5	16,18	20
Heves	22,4	24	6	10,48	11
Jász-Nagykun-Szolnok	31,2	29	10,5	14,14	18
Csongrád	18,4	13,5	8,5	8,08	6
Békés	32	28	9	13,8	17
Hajdú-Bihar	22,4	12	11,5	9,18	8
Borsod-Abaúj-Zemplén	25,2	29	14	13,64	16
Szabolc-Szatmár-Bereg	31,6	28,5	15,5	15,12	19

Zdroj: autorovo zpracování

Druhou použitou cestou k výsledkům byla metoda odchylky od mediánu. Pro tuto metodu ale musely být některé hodnoty matematicky upraveny, aby nevycházely zcela zcestně. K hodnotě celkového přírůstku byla přičtena číselná hodnota 13, čímž se zamezilo záporným hodnotám. Míry religiozity a nezaměstnanosti byly potom invertovány v jejich negativní opaky se vzorcem $100 - n$, přičemž n byla přepočítávanou mírou, tedy získanými daty například od KSH (2011, 2014a, 2014b). Bez těchto úprav by se nedošlo relevantním výsledkům. V této metodě se hodnoty přesahující hodnotu 100 považují za západní, tedy podobně přístupu Váchy (2014).

Výsledky této metody vesměs potvrzují první použitou metodu, místy se pouze vyměňují západní nebo východní regiony ve svém pořadí, ale nikterak dramaticky. Nastává ale konflikt mezi župami Heves a Veszprém, neboť metoda odchylky od mediánu posunula právě Veszprém mezi západní regiony na úkor Hevesu. Veszprém se v této metodě ocitl na 10. místě, zatímco v první užitě na místě 11. Heves se v této metodě umístil na 12. příčce, ale v metodě první na 10. Aby se došlo co nejpresnějším výsledkům, byly porovnávány dílčí (ekonomické, sociální a ostatní) indexy a pořadí. Jejich celkové hodnoty byly vcelku vyrovnané, nelze tedy jednoznačně soudit. Dosažené

výsledky jsou dále generalizovány a interpretovány v syntetické kapitole.

Tabulka č. 8: Hodnoty ukazatelů podle odchylek od mediánu

	HDP/obyv.	Nezaměstnanost	Průměrná hrubá mzda	Hustota silniční sítě	Zaměstnanost v terciéru	Celkový přírůstek	VŠ vzdělání	Rozvodovost	Urbanizace	Parlamentní volby FIDESZ	Religiozita
Győr-Moson-Sopron	172,6	106,1	119,4	119,7	101,8	152,2	116,7	104,6	92,9	104,7	89,7
Vas	124,0	105,2	104,1	132,0	94,6	98,9	104,4	95,5	94,5	105,5	77,6
Veszprém	98,6	99,8	99,9	104,3	96,4	107,7	105,3	90,9	97,6	102,8	96,1
Zala	111,7	98,8	95,6	129,4	100,0	93,1	101,8	81,8	105,5	102,8	79,9
Somogy	88,9	100,5	91,3	83,7	101,8	87,2	93,0	104,6	83,5	97,7	90,9
Komárom-Esztergom	141,8	103,3	114,3	112,3	96,4	125,2	98,5	100,0	102,4	100,8	123,8
Fejér	130,1	100,5	117,7	98,3	101,8	129,6	107,9	100,0	91,3	102,7	123,6
Tolna	105,6	101,3	106,7	91,4	94,6	83,6	90,4	86,4	88,2	98,3	99,8
Baranya	89,6	95,6	100,1	110,9	107,3	93,8	112,3	104,6	103,9	99,0	107,4
Bács-Kiskun	94,7	101,4	65,3	73,7	94,6	101,1	91,2	104,6	107,1	95,2	90,4
Pest	118,3	101,9	114,8	119,7	118,2	219,3	128,1	104,6	102,4	104,8	116,2
Budapest	308,2	101,6	153,5	48,9	145,5	118,6	236,8	104,6	157,5	114,1	139,6
Nógrád	61,8	92,4	95,0	100,3	94,6	71,2	77,2	90,9	66,1	101,5	89,9
Heves	94,6	95,9	106,7	99,7	100,0	90,9	98,3	104,6	72,4	105,7	100,3
Jász-Nagykun-Szolnok	90,0	99,4	94,5	68,0	94,6	79,2	88,6	86,4	111,8	96,7	135,9
Csongrád	101,4	100,2	101,0	96,0	105,5	108,4	125,4	95,5	118,1	99,0	123,8
Békés	78,8	98,6	89,4	74,0	96,4	55,8	87,7	90,9	118,1	97,3	139,8
Hajdú-Bihar	103,6	96,9	99,6	76,0	105,5	112,0	109,7	100,0	126,0	95,3	130,2
Borsod-Abaúj-Zemplén	84,5	92,7	97,6	101,7	103,6	70,4	92,1	100,0	91,3	97,7	90,9
Szabolc-Szatmár-Bereg	74,6	93,9	86,6	103,1	96,4	131,0	85,1	86,4	85,0	99,2	71,0

Zdroj: autorovo zpracování

Tabulka č. 9: Dílčí indexy ukazatelů a celkové pořadí podle odchylek od mediánu

	Index ekonomický	Index sociální	Index ostatní	Souhrnný index	Pořadí
Győr-Moson-Sopron	247,8	233,2	97,2	115,6	3
Vas	223,9	196,6	91,6	102,4	8
Veszprém	199,6	200,7	99,5	100,0	10
Zala	214,2	191,1	91,3	99,3	11
Somogy	186,5	184,1	94,3	93,0	17
Komárom-Esztergom	227,2	213,0	112,3	110,5	4
Fejér	219,3	214,4	113,1	109,4	5
Tolna	199,8	174,2	99,0	94,6	14
Baranya	201,4	207,3	103,2	102,4	9
Bács-Kiskun	171,9	202,0	92,8	93,3	16
Pest	229,1	277,2	110,5	123,4	2
Budapest	303,0	308,7	126,9	147,7	1
Nógrád	177,6	152,7	95,7	85,2	20
Heves	198,8	183,1	103,0	97,0	12
Jász-Nagykun-Szolnok	178,6	183,0	116,3	95,6	13
Csongrád	201,6	223,7	111,4	107,3	6
Békés	174,9	176,3	118,6	93,9	15
Hajdú-Bihar	192,6	223,8	112,8	105,8	7
Borsod-Abaúj-Zemplén	192,1	176,9	94,3	92,7	18
Szabolc-Szatmár-Bereg	181,9	193,8	85,1	92,1	19

Zdroj: autorovo zpracování

5. SYNTÉZA ÚZEMNÍ POLARITY MAĎARSKA

Z dat vzešlých v analytické části práce lze dojít k samotné syntéze polarity v Maďarsku. Důležité je však zpětné uvědomění počátku rozdílného vývoje částí území dnešního Maďarska. Diferenciace se začala projevovat už od dob osídlování. Prvotně byla budována sídla v kopcovitějším terénu, kde byla chráněna. Ploché stepní regiony podléhaly nestabilitě. Příkladem je zejména turecká expanze a zpomalení vývoje okupovaných a frontálních regionů. Výrazným impulsem pro vznik dalších diferenciací byla průmyslová revoluce a v kapitole 3.1 zmíněné investice do infrastruktury, které, jak je vidno v podstatě i v současnosti, směřovaly především do severní části země, která byla poté těžce industrializována v druhé polovině 20. století. Zřejmá je korelace industrializace a těžby se znečištěním ovzduší v prostoru. To zachycuje obrázek č. 1, který zároveň vyjadřuje prostorové rozmístění průmyslových oblastí.

Výsledkem syntézy je rozdělení Maďarska do dvou vlastnostmi odlišných skupin. V této práci tento proces proběhl ve dvou rovinách odvíjející se od územně-administrativních jednotek. Vzhledem k postupu v analýze a studování jednotek NUTS 3, čili žup, je syntéza provedena i v tomto formátu. Pro větší komparabilitu jsou však syntetizovány i jednotky NUTS 2, a to stejným postupem jako nižší územní celky. Tento postup je vhodný i z pohledu prostorové generalizace.

Tabulka č. 10: Pořadí jednotek NUTS 2 podle hodnot studovaných ukazatelů

	HDP/obyv.	Nezaměstnanost	Průměrná hrubá mzda	Hustota silniční sítě	Zaměstnanost v terciéru	Celkový přírůstek	VŠ vzdělání	Rozvodovost	Urbanizace	Parlamentní volby FIDESZ	Religiozita
Central Hungary	1	1	2	1	2	1	1	1	1	1	1
Central Transdanubia	3	2	3	4	3	3	4	4	4	3	3
Western Transdanubia	2	3	1	4	1	2	4	2	6	2	7
Southern Transdanubia	4	5	5	2	5	5	2	6	5	5	5
Northern Hungary	7	4	7	3	4	7	2	7	7	4	6
Northern Great Plain	6	7	6	4	6	6	7	3	3	6	4
Southern Great Plain	5	6	4	4	7	4	4	5	2	7	2

Zdroj: autorovo zpracování

Tabulka č. 11: Dílčí indexy ukazatelů a celkové pořadí jednotek NUTS 2

	Index ekonomický	Index sociální	Index ostatní	Souhrnný index	Pořadí
Central Hungary	2,8	2,0	1,0	1,2	1
Central Transdanubia	6,0	7,5	3,0	3,3	3
Western Transdanubia	4,4	7,0	4,5	3,2	2
Southern Transdanubia	8,4	9,0	5,0	4,5	4
Northern Hungary	10,0	11,5	5,0	5,3	7
Northern Great Plain	11,6	9,5	5,0	5,2	6
Southern Great Plain	10,4	7,5	4,5	4,5	4

Zdroj: autorovo zpracování

Už autoři, kteří pojednávali o rozložení ekonomického potenciálu před řadou let (Netopil, Bičík, Brinke 1989) vyjadřovali názor, že zpoždění procesů v minulosti a následné urychlení jejich průběhu rostlo přibližně od severozápadu k jihovýchodu. Mezi vystihující jevy mohou patřit změny

sociální stratifikace. Zmíněný severozápado-jihovýchodní gradient v Maďarsku v podstatě potvrzuje i Nováček (2014). „Západními“ hodnotami se mají vyznačovat jednotky NUTS 2 Centrálního Maďarska, Centrálního Zadunají a Západního Zadunají, jež jímají župy Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom, Vas, Veszprem, Zala, Fejér, Pest a Budapešť. Tuto tezi syntéza potvrzuje, neboť jak zobrazuje mapa č. 14, právě tyto územní jednotky dosahují západních hodnot. Existuje však několikero odchylek, jež se vymykají v podrobnějším měřítku – syntéza jednotek NUTS 3 je zachycena na mapě č. 13. Župa Zala, která má podle výše úvedného výčtu patřit mezi vyspělejší regiony Maďarska, v drobnějším průzkumu západní hodnoty nevykazuje a spadá tedy k „východní“ části země.

Opačnými případy jsou tři župy s vyspělejšími hodnotami, ale spadajícími na základě dělení jednotek NUTS 2 na Východ. Jedná se o Baranyu, Csongrád a Hajdú-Bihar. Tato tři centra mají společného jmenovatele, kterými jsou relativně prosperující regionální střediska Pécs, Szeged a Debrecén. Tato města patří mezi pět nejlidnatějších měst v Maďarsku. Tyto místní metropole jsou však lokalizovány v nepříliš ekonomicky bujícím prostředí. Například Pap (2013) uvádí, že je oblast Jižního Zadunají nerozvinutá, ale právě samotné město Pécs je na ekonomickém vzestupu, ačkoli neleží na žádné významnější rozvojové ose. Silná centra jsou však jedním z primárních determinantů regionálního rozvoje. Jak dále uvádí Pap (2013), zejména Pécs a Szeged jsou atraktivní z hlediska nadnárodní organizace Evropské unie, jíž v podstatě tato města tvoří hranici s Balkánem.

Tabulka č. 12: Hodnoty ukazatelů podle odchylek od mediánu jednotek NUTS 2

	HDP/obyv.	Nezaměstnanost	Průměrná hrubá mzda	Hustota silniční sítě	Zaměstnanost v terciéru	Celkový přírůstek	VŠ vzdělání	Rozvodovost	Urbanizace	Parlamentní volby FIDESZ	Religiozita
Central Hungary	245,6	144,7	101,5	113,3	135,2	109,5	190,4	138,9	139,6	109,8	118,6
Central Transdanubia	132,0	111,8	100,8	101,5	100,0	100,0	103,5	100,0	100,0	101,7	104,7
Western Transdanubia	152,8	109,3	103,5	126,8	100,0	100,0	107,8	106,9	95,8	103,8	76,5
Southern Transdanubia	100,0	99,1	98,3	93,4	103,7	104,8	99,1	73,6	96,4	97,8	91,3
Northern Hungary	89,3	100,0	93,2	100,0	101,9	104,8	90,4	54,2	85,3	100,0	85,0
Northern Great Plain	95,6	93,9	96,2	81,8	100,0	95,2	93,9	105,6	110,8	96,7	100,0
Southern Great Plain	99,1	96,3	100,0	78,3	100,0	100,0	100,0	76,4	117,8	96,5	104,9

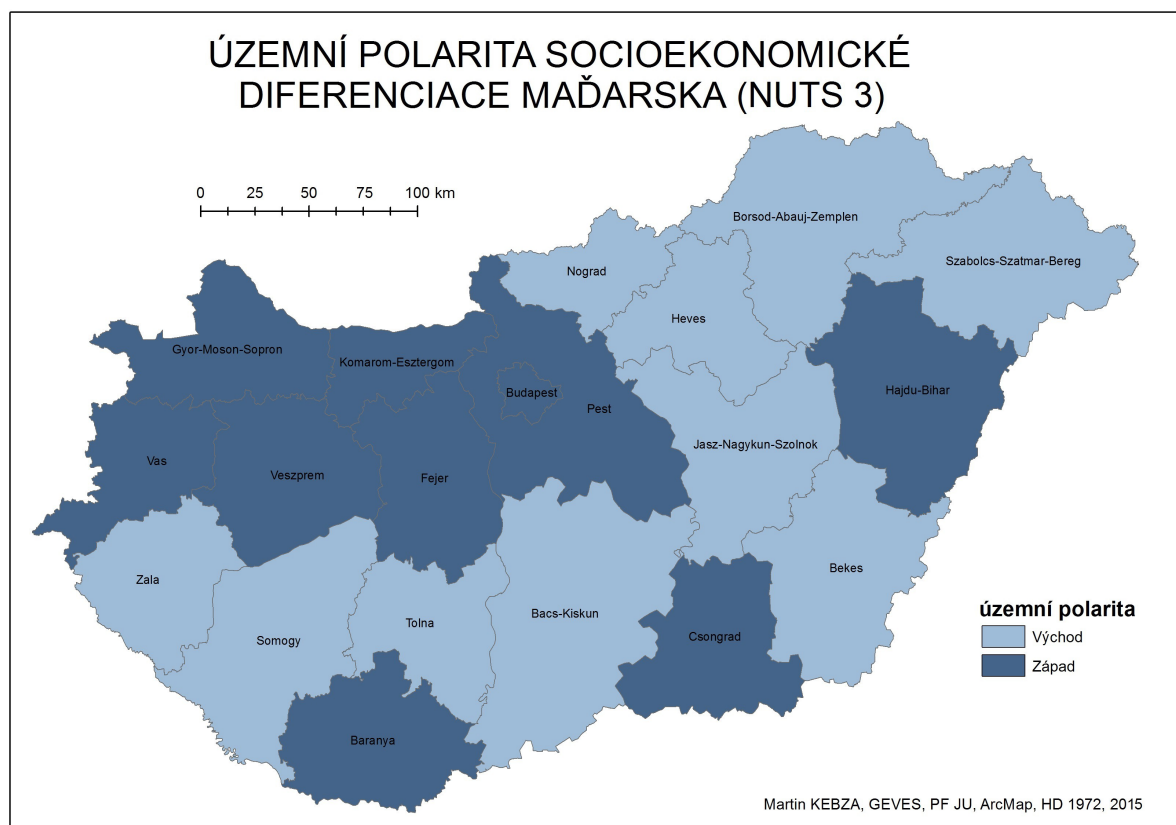
Zdroj: autorovo zpracování

Tabulka č. 13: Dílčí indexy ukazatelů a celkové pořadí jednotek NUTS 2 podle odchylek od mediánu

	index ekonomický	index sociální	index ostatní	souhrnný index	pořadí
Central Hungary	295,5	289,2	104,9	137,9	1
Central Transdanubia	218,1	201,7	100,8	104,1	3
Western Transdanubia	235,6	205,3	101,9	108,5	2
Southern Transdanubia	198,5	187,0	98,9	96,9	6
Northern Hungary	196,5	167,3	100,0	92,8	7
Northern Great Plain	188,5	202,7	98,3	97,9	4
Southern Great Plain	189,5	197,1	98,3	97,0	5

Zdroj: autorovo zpracování

Mapa č. 13:

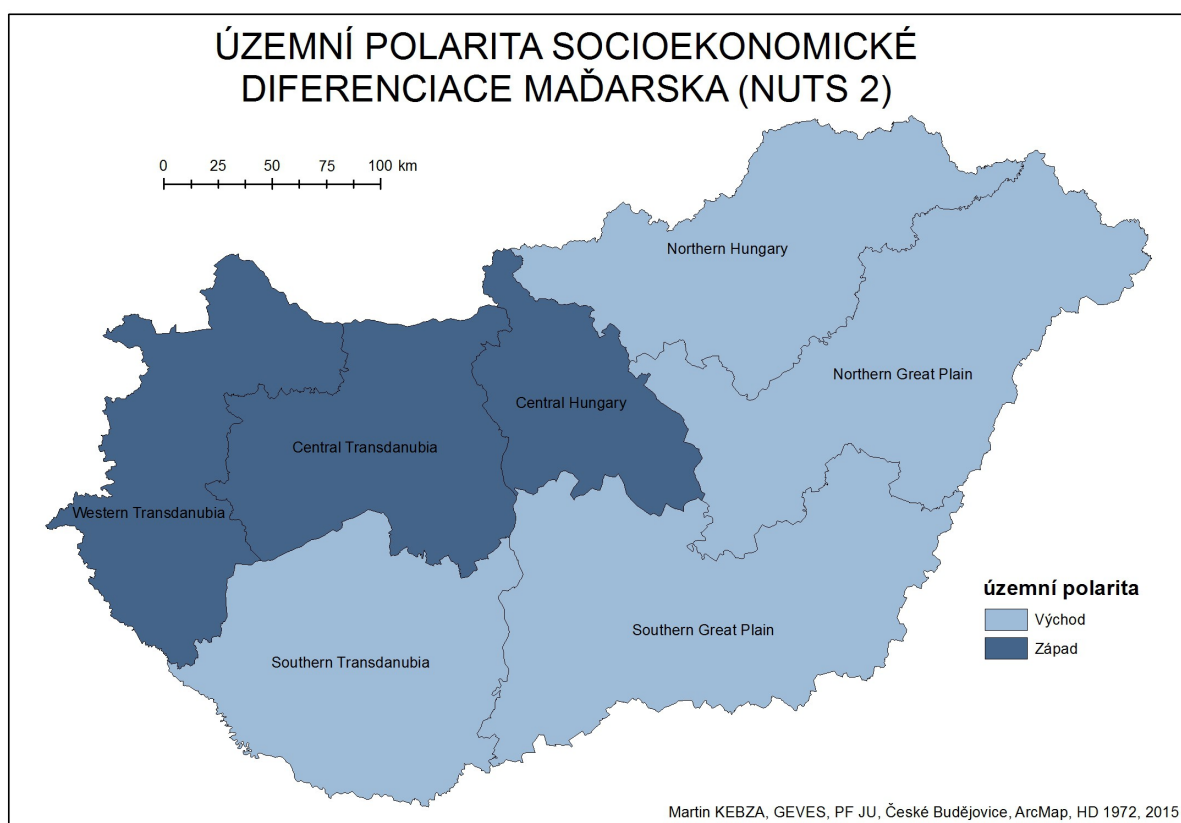

Zdroj: autorovo zpracování

Celkově je nejvyspělejší Centrální Maďarsko, tedy hlavní město Budapešť s přilehlou prstencovitou župou Pest. Obdobný jev ve své práci zmiňuje i Chaloupková (2013). Nashromážděná a zpracovaná data v této práci tuto tezi potvrzují a přiřazují zmíněnému regionu

poměrně jasnou dominanci, která pramení z přirozeného postavení hlavního města. Celkové pořadí jednotek NUTS 2 je seřazeno v tabulkách č. 11 a 13. Podle souhrnného indexu v tabulce č. 13 je dobře patrný onen „náskok“ rozšířeného regionu hlavního města před ostatními, které jsou k sobě hodnotově relativně blízko. Na druhé přičce se umístila jednotka Západní Zadunají, která, podobně jako třetí Centrální Zadunají, významně těží z geografické pozice vůči mezinárodním vazbám a proudům. Ostatní čtyři jednotky NUTS 2 dosahují slabších hodnot a jsou hodnoceny jako „východní“. Totiž stejně jak jsou vyzdvihovány silnými středisky, ke kterým je uvedeno několik málo slov výše, tak jsou i sráženy župami zcela periferními. To se bezprostředně týká například župy Nógrád v jednotce NUTS 2 Severní Maďarsko.

Mapa č. 14:

Zdroj: autorovo zpracování

Polarita v Maďarsku neodráží obecný západovýchodní směr. Z tohoto konceptu totiž vybočuje nepřilíš vyspělá oblast Jižního Zadunají, ale i centrální region Budapešti a zázemí hlavního města. To je naopak zdaleka nejvyspělejší částí Maďarska. Uvažovaný západovýchodní směr je tedy zkosen do severozápado-jihovýchodního. Zmíněné Jižní Zadunají téměř ve všech

ukazatelích vykazuje východnější hodnoty, svůj vliv zde může mít i vedení státní hranice s méně perspektivními oblastmi, což může mít dopad na ekonomickou a sociální situaci (Székely 2013).

Naopak vedení státní hranice s vyspělejším, západním, regionem, může být velkým přínosem. Mohou se přejímat různé jevy, například zvyšování průměrných mezd nebo hodnoty hrubého domácího produktu na obyvatele. Zejména když je v příhraničí více silných středisek celostátního významu.

5.1 Hlavní determinanty

Ke vzniku socioekonomické teritoriální polarizace vede řada podmíněných jevů, které determinují oblasti ke konkrétním výsledkům. Ať už z pohledu statistiky nebo reálné životní úrovně. Důležitým determinantem je *západovýchodní dualita Evropy*. Ta se ve střední Evropě projevuje mísením vlivů různých kultur, přejímáním inovací z ekonomických center a aspektů sociálního chování. Západní směr je v této práci pouze generalizovaným pohledem směrem k evropské jádrové oblasti (Modrému banánu). Pro současné Maďarsko jsou však důležitá i jádra v menším měřítku.

Jedním z dalších v současné době rozhodujících vlivů je *promítání mezinárodních obchodních vztahů koncentrovaných v různě hierarchizovaných jádrových oblastech*. V teoretické kapitole této práce bylo uvedeno několik modelů rozvojových os (House with Seven Apartments nebo Red Octopus), které zasahují i do střední Evropy. V celoevropském měřítku dominuje model Modrého banánu a dalších banánů k němu přidružených. S přiblížením do měřítko Maďarska se můžeme setkat z verzi Červeného banánu, o kterém pojednává například Holakovský (2014). Ten popisuje tuto oblast rozvoje jako pás, jenž se táhne od severu Dánska k jihu Maďarska. Oproti tomu existuje i zmíněný House with Seven Apartments uváděný v práci Metaxase a Tsavdaridou (2013), jehož jeden „dům“ vymezují právě střeoevropské metropole Budapešť, Varšava, Berlín a Vídeň. Z pohledu této práce lze Maďarsko přiřadit k lokálním jádrům pouze jeho severozápadní částí a Budapeští. Průběh rozvojových os podle Red Octopus směrem na Bělehrad lze připustit pouze přes centra Pécs a Szeged, neboť župa Bács-Kiskun vykazuje méně progresivní hodnoty.

Pro Maďarsko jako celek, tím spíše pro jeho severovýchod, je naprosto klíčová *blízkost dalších center v sousedních státech*. Nováček (2014) zmiňuje blízkost Vídně a Bratislavy, ale i Budapešti v samém Maďarsku. Konkrétněji svoje teze formuluje Székely (2007a), podle které mohou z této polohy efektivně těžit i menší střediska jako je město Komárom. Pochopitelně i taková centra mají vliv na ekonomickém a sociálním rozvoji. Nespornou výhodou je členství Maďarska v Evropské unii a Schengenském prostoru, které umožňují volný pohyb pracovních sil do

zmíněných metropolí. Ten může být dokázán i statisticky. 16,3 % ekonomicky aktivních obyvatel z hraniční župy Győr-Moson-Sopron dojíždí za prací do jiného státu (KSH 2014b). Právě tyto atributy odlišují severozápad od zbytku země, neboť na žádné jiné části maďarských hranic neexistuje tak silná jádrová oblast kumulující ekonomický potenciál. Země však od sebe navzájem přejímají i negativní vlivy, jmenovitě severovýchod Maďarska a východ Slovenska.

Významným determinantem je i výše podrobněji popsany *historický vývoj*. Ten je v Panonii velmi komplikovaný a lze diskutovat nad tím, jaký podíl si ta která skutečnost nese na současné polaritě v Maďarsku. Obecně je pravděpodobnější větší váha reálně vystavěné infrastruktury například oproti územním ztrátám po první světové válce, neboť ztracené oblasti byly z hlediska Maďarska většinou spíše periferní.

Aspektem důležitým při prvotním formování civilizací v uherských nížinách jsou *fyzickogeografické předpoklady*. Díky příznivým podmínkám pro hospodaření se mohla společnost progresivně vyvíjet, ale šlo především o kopcovitější část země. Plochý reliéf jihu a jihovýchodu země se stal živnou půdou i pro turecké výpady, jimž se útočilo snadněji než v hornatých oblastech. Kladným faktorem pro Maďarsko a jeho vývoj je také (nejen) řeka Dunaj jako významný dopravní tah vzniklý přirozenou cestou.

Naopak v současnosti mohou být východní oblasti ovlivněny různými *periferními oblastmi*. Vymezení periferií je pak složitým procesem, je možné je například typizovat a pro každou kategorii stanovit perifernost (Džupinová a kol. 2008) Tato práce se inspirovala v pohledu na konkrétní periferie prací Havlíčka a Chromého (2001). Obrázek č. 2 zachycuje pokrytí mobilním signálem 3G. Narozdíl od sítí 2G, které pokrývá drtivou většinu země s výjimkou Bukových hor na severu země, a částečně experimentálním 4G, je relevantním zdrojem informací právě pokrytí sítí 3G. Podle ní je možné definovat několik periferních oblastí. Nejrozsáhlejší z nich je horský pás táhnoucí se od jezera Balaton až k Sárospataku, městu u slovenských hranic. Tento pás je protkán menšími územími bez mobilního signálu. Ta lze chápat jako fyzickogeografické překážky ztěžující přenos dat (Telenor 2015). Viditelné jsou i periferie u chorvatských hranic, které mají obdobný charakter. Jedna z nejvýraznějších „marginálních“ oblastí se však nachází v župě Bács-Kiskun, která je ohraničena městy Baja, Kiskunhalas a Soltvadkert. Ty uzavírají rozsáhlou zemědělskou, částečně zalesněnou, plochu rozdělenou do územně velkých katastrů přilehlých sídel. Tyto obce a města pak vykazují vyšší hodnotu zaměstnanosti v priméru (KSH 2014b). Na pokrytí se ale odráží i opačné jevy. V podstatě bez periferních oblastí vychází jihovýchod země typický vyšší mírou urbanizace, dále severozápad země u hranic se Slovenskem, turisticky atraktivní okolí jezera Balaton (a jezero samé), také přirozeně hlavní město Budapešť a na něj navazující Podunají kopírující pás vedoucí prakticky až k městu Baja.

Parciálním determinantem může být *přeshraniční spolupráce*. Příkladem přeshraniční spolupráce jsou například euroregiony, kterých zasahuje na území Maďarska nemalé množství. Jak ale upozorňuje Székely-Kotosz (2005), v některých případech dochází k prolínání marginálních oblastí a tvorbě křižovatek periferií. Navíc někdy v kombinaci nevhodné velikosti regionu, který pak nemůže odrážet místní potřeby. V tomto případě se pak může vykreslit pole pro potenciální polaritu. Mohou nastat rozdíly například mezi oblastí Karpatského euroregionu na severovýchodě Maďarska a euroregionů lokalizovaných mezi Vídní, Bratislavou, Budapeští, případně Brnem. Je však nutno dodat, že zmíněné euroregiony fungují na spolupráci v oblasti regionálních kulturních akcí (Székely-Kotosz 2005), nikoliv tak k naplňování velkorysých ekonomických plánů.

5.2 Kategorizace indikátorů dle míry polarity

Součástí syntetické části práce je rovněž kategorizace v analýze sledovaných indikátorů, a to podle jejich projevu na prostorovou polaritu v Maďarsku. Pro potřeby této práce je v tabulce č. 14 uvedeno členění ukazatelů podle územních jednotek NUTS 3, ale v rámci generalizace i NUTS 2. Ukazatele byly rozděleny do tří skupin; vysoká, střední a nízká míra polarity. Skupina vysoké míry polarity má na první pohled zřejmý směr rozptylu hodnot od západu země k východu. Následující skupina pak zahrnuje indikátory vykazující polaritu jen částečně. Poslední jmenovaná obsahuje ukazatele s prakticky nulovým až minimálním vlivem na prostorové rozmístění daných jevů.

Tabulka č. 14: Kategorizace ukazatelů dle míry polarity

Míra polarity	Ukazatel (NUTS 3)	Ukazatel (NUTS 2)
Vysoká		Celkový přírůstek
		Podíl VŠ vzdělaného obyvatelstva
		HDP/obyv.
		Průměrná měsíční mzda
Střední	Celkový přírůstek	Nezaměstnanost
	Podíl VŠ vzdělaného obyvatelstva	Hustota silniční sítě
	HDP/obyv.	Volební výsledek vítězné strany
	Nezaměstnanost	
	Hustota silniční sítě	
	Volební výsledek vítězné strany	
	Průměrná měsíční mzda	
Nízká	Rozvodovost	Rozvodovost
	Podíl zaměstnaných v terciéru	Podíl zaměstnaných v terciéru
	Míra urbanizace	Míra urbanizace
	Religiozita	Religiozita

Zdroj: autorovo zpracování

Lze konstatovat, že k vyšší míře polarity spějí zejména ekonomické ukazatele, zatímco ekonomické a ostatní ukazatele v tomto směru nepůsobí jako příliš homogenní skupiny. Ukazatele sledované pro územní jednotky NUTS 3 nevykázaly vysokou míru polarity, neboť ve všech případech docházelo k různým deformacím. Pro generalizované NUTS 2 však vyplynulo několik ukazatelů zcela jednoznačně oddělující severozápad Maďarska od zbytku země podle syntetické mapy č. 14.

Generalizací se naopak nedošlo odlišností v případě ukazatelů s nízkou mírou polarity. Tyto ukazatele jsou územně velmi roztržštěné a tvoří územně celistvý blok podobných hodnot. Poněkud stranou stojí míra urbanizace, která vykazuje pro jednotky NUTS 2 v podstatě opačnou polaritu. V menším měřítku (NUTS 3) je tento ukazatel doplněn i mírou religiozity.

5.3 Specifika

První specifikum se odráží přímo od výsledku syntézy. V Maďarsku totiž není registrován přechod hodnot ze západu na východ, ale poněkud zkoseně ze severozápadu na jihovýchod. Tento jev je ovlivněn nepříliš vysokou rozvinutostí Jižního Zadunají. Tento region je navíc postižen úpadkem těžby uhlí v župě Baranya. Druhým pólem tohoto zkosení je Budapešť se zázemím, které jsou na Maďarské poměry velmi vyspělé a v rámci hodnocení této práce jsou na nejvyšší pozici.

Další specifikum je společné pro více středoevropských zemí. Jde o v mnoha ohledech extrémní dominanci hlavního města, v tomto případě Budapešti. Ve většině ukazatelů a nakonec i ve faktorové analýze si získala naprosto výsadní postavení na špičce. Výjimkou mezi ukazateli zůstává hustota sítě národních silnic, kde se Budapešť umístila s obrovským odstupem na poslední příčce, nicméně pouhá statistická data nutně neodrážejí reálnou situaci v místě, což dokazuje i toto měření. Naopak zde se lze klonit k tvrzení, že dopravní situace v okolí hlavního města je na slušné úrovni, neboť hlavní část národních silnic tvoří z většiny postavený obchvat Budapešti, od něhož se radiálně rozbíhají dálnice dál do Maďarska. Budapešť statisticky pokulhává i v hodnotách celkového přírůstku, což je hodnota zcela logicky deformovaná suburbanizací. To lze velmi snadno verifikovat prohlédnutím dat župy Pest, která pro hlavní město tvoří zázemí. Župa Pest je v tomto ukazateli absolutně dominantní. Většině dalších ukazatelů však vévodí právě hlavní město Budapešť. Tento fakt pouze dokládá postavení Budapešti jako hlavního centra ekonomiky a sociálních jevů, které jsou poté hierarchicky šířeny dále do země (což je verifikovatelné postavením měst Pécs, Szeged a Debrecén). Ostatně nejen tato práce přichází s podobnou tezí. I například Nováček (2014) uvádí, že Budapešť je silným centrem Maďarska a svými hodnotami, resp. lokací se blíží Západu. Podobnou myšlenku, však vztaženou na Centrální Maďarsko jako jednotku NUTS 2, vyslovují i Chaloupková (2013) nebo Fekete (2009).

V souvislosti s polohou vůči Budapešti je pak také pozoruhodná župa Nógrád, která je prakticky hodnotovým opakem hlavního města, ačkoli neleží tak daleko, jako některé župy na jihu země. Podle faktorové analýzy dosahují v Nógrádu pouze dva indikátory západních hodnot, ačkoliv geometrickou vzdáleností může tvořit širší zázemí Budapešti. Jde o hustotu sítě národních silnic a diskutabilní volební výsledek vládní strany FIDESZ. První jmenovaný ukazatel pak při podrobnějším prozkoumání dostává další trhliny. Územím župy Nógrád nevede žádná dálnice, číslo tedy tvoří pouze silnice I. třídy (konkrétně čtyři silnice s čísly 2, 21, 22 a 23). Lze předpokládat, že župa může dosahovat takových hodnot i kvůli horšímu napojení právě na Budapešť jako centrum rozvoje. Dalším determinantem se pak může zdát absence silného střediska, protože město Salgótarján o velikosti Mladé Boleslavi nespadá ani do první desítky nejlidnatějších maďarských měst, navíc jde v podstatě o hraniční město se Slovenskem, excentrická poloha v samotné župě také nemusí být považována za ideální. Nógrád obsadil v nejednom ukazateli nejhorší pozici. Výrazně východní hodnoty vykazuje v ukazatelích hrubého domácího produktu v přepočtu na obyvatele, míře nezaměstnanosti, celkovém přírůstku, podílem vysokoškolsky vzdělaných obyvatel na celkové populaci župy a míře urbanizace. Podíl na celkové situaci v této župě nese i orientace na těžký průmysl v okolí Salgótarjánu, jenž je dokládán na obrázku č. 1 znečištěním ovzduší prachovými částicemi v okolí tohoto města, oxidy síry v oblasti jižně od něj a oxidy dusíku v obou jmenovaných. Zároveň přímo v Nógrádu nebylo organizováno žádné hlavní středisko průmyslu (Netopil, Bičík, Brinke 1989).

Poslední a možná územně nejrozlehlejší specifickou oblastí jsou čtyři jihovýchodní župy Csongrád, Jász-Nagykun-Szolnok, Hajdú-Bihar a Békés, a to kvůli jejich komplikovanému historickému vývoji, jehož následky se odráží i v současných hodnotách. Zmíněné župy mají několikero společných jmenovatelů. Všechny jsou syntetickou mapou č. 14 zařazeny do východní části země, ale hned dvě jsou mapou č. 13 obratem směřovány za Západ. V těchto čtyřech župách jsou totiž dvě silná střediska, Debrecén a Szeged. Města Szolnok a Békéscsaba takového významu nenabýly, chybí i v první desítky nejlidnatějších měst. V těchto župách se však odlišuje obyvatelstvo od dalších východních žup, jak už bylo poznamenáno v analytické části. Velmi zřetelný je rozdíl hodnot míry religiozity, který právě na jihovýchodě země tvoří jakýsi „západní blok“ s nízkými hodnotami do 50 % podílu věřících. Vliv na to má jak struktura vyznání, neboť právě v župách se uplatnily jiné směry než katolictví. V Hajdú-Bihar podíl kalvinistů přesáhl podíl katolíků a v Békési dominují luteráni. Rovněž je evidentní korelace s mírou urbanizace, která je v těchto regionech nejvyšší po Budapešťské městské župě, a tudíž se odráží i chování městského obyvatelstva. Zajímavým se pak může zdát fakt, že výše zmíněná korelace nemá příliš velký vliv i na míru rozvodovosti.

6. ZÁVĚR

Důkladná syntéza, která byla hlavním cílem této práce, rozdělila Maďarsko do dvou pólů, ke kterým směřovala první hypotéza. Tyto dva celky však nejsou zcela podřízeny západovýchodnímu gradientu, neboť přechod „západních“ hodnot k „východním“ se odvíjí severozápadovýchodním směrem, k čemuž napomáhá lokalizace středisek ovlivňující ekonomické a sociální vlastnosti regionů. Tyto dva celky disponují různou úrovní celkové vyspělosti zhodnocené podle ukazatelů, které byly v této práci použity. Stejně tak rozdělena je i celá dualitní Evropa. Nejde však o celky homogenní, některé „západní“ maďarské regiony jsou velmi podobné těm „východním“. Místy se tak jedná o plynulý přechod vyspělých hodnot k méně vyspělým bez ostrých hranic. Tomu se vymyká pouze Centrální Maďarsko, které je velmi často svými hodnotami kategoricky jinde vzhledem k pozici hlavního města jako silného ekonomického střediska. Vzhledem k výsledkům syntézy tak lze hovořit o přejímání vlivů skrze hranice a přechodu západních hodnot směrem na východ, avšak v případě Maďarska ze severozápadu k jihovýchodu.

Druhá hypotéza vyjadřovala předpoklad nižší ekonomické síly zemědělských oblastí, které byly fyzickogeograficky determinovány. Šlo především o jih a jihovýchod Maďarska, které leží v úrodném Alföldu. Západovýchodní gradient však nelze pozorovat zcela úplně. Plynulý přechod deformují regionálně silná střediska Szeged a Debrecén, na jihu Maďarska doplněné městem Pécs. Tato města mohou výrazně přispívat zvyšujícímu se potenciálu jejich žup. Agrární jihovýchod tak nelze považovat za zcela homogenní jednotku a není korektní hodnotit jej jako nejchudší oblast Maďarska, ačkoli jeho dílčí části patří k ekonomicky nejzaostalejším župám. Nejzaostalejší župou vůbec je severomaďarský Nógrád. Tato hypotéza se rovněž věnuje zaměstnanosti v sektorech. Tato část je na úrovni jednotek NUTS 2 potvrzena, největší podíl na malé zaměstnanosti v terciéru nesou župy Jász-Nagykun-Szolnok a Bács-Kiskun. Vyšší podíl zaměstnaných v zemědělství v této oblasti je zřetelný.

O dalším zásadním ekonomickém faktoru, dopravní infrastruktuře, pojednávala třetí hypotéza. Ta předpokládala vyšší míru rozvoje v ekonomicky vyspělejších regionech. Hustota železniční sítě, která však nebyla primárně sledována, je koncentrována zejména na severozápadě Maďarska, tedy v „západních“ župách. Výjimkou je župa Nógrád s jednou z nejnižších hodnot celého Maďarska. Železnice je pro Maďarsko zčásti dědictvím po zaniklé monarchii, ale také atraktivní element v budoucích plánech panevropských vysokorychlostních koridorů. V současné době se však jeví jako největší katalyzátor ekonomického rozvoje silniční doprava. Podle dosažených výsledků lze konstatovat, že v podstatě platí severojižní polarita. Je však nutno vyzdvihnout západní župy sousedící s Rakouskem a župu Pest, která je zázemím hlavního města.

Platí tak i tvrzení vyšší míry rozvoje infrastruktury v aglomeracích, částečně podpořené i župami s dalšími lokálními středisky, které mají navíc vazby na státní hranice. Dopravní infrastruktura je však i do budoucna cílem rozvoje a může poskytnout živnou půdu pro hlubší ekonomický rozvoj.

Čtvrtá hypotéza vychází z předpokladu významné dichotomie Budapešti, resp. Centrálního Maďarska a zbytku země. Ta se v podstatě ve všech signifikantních ukazatelích objevila. Nejsilněji je podle faktorové analýzy v této práci registrována právě v ukazateli hrubého domácího produktu na obyvatele, dále také z logických důvodů i v podílu obyvatel s vysokoškolským vzděláním. Zmíněný rozdíl je pozorován jak v župách, tak v jednotkách NUTS 2. Hypotézu lze tak v podstatě potvrdit.

Vymezení periferií, kterými se zabývá pátá hypotéza, sociálními ukazateli se v Maďarsku víceméně shoduje s periferností kumulovanou. V syntéze se tak generalizovaně chápou jako méně rozvinuté regiony. Důležitá je otázka měřítka vymezení periferií, které bylo v této práci pro její potřebu možná příliš hrubé. Předpoklad vyššího celkového přírůstku v „marginálních“ oblastech se ale ukázal jako poněkud lichý. Zdaleka nejvyšší přírůstky dosahuje župa Pest, kde probíhá masivní suburbanizace do blízkého i vzdálenějšího zázemí hlavního města. Druhou a poslední župou s kladným celkovým přírůstkem je Győr-Moson-Sopron, kterou by bylo nesprávné hodnotit jako periferní. Vyniká v ekonomických i sociálních rysech a těží z velmi výhodné geografické polohy mezi středisky minimálně národního významu. Celkový přírůstek je vzhledem ke kategorizaci v kapitole 5.2 jeden z nejvíce signifikantních ukazatelů z pohledu západovýchodní polarit. Hypotézu je tak možné vyvrátit, neboť regiony chápané jako periferní, vykazují zjevně záporné hodnoty.

Šestá hypotéza se zabývala odlišnostmi na základě dlouhého a náročného historického vývoje, kterým Maďarsko prošlo. Jeho součástí byly i například turecké vápady a dlouhodobé okupace území dnešního státu. Předpoklad odlišností u nejvíce ohrožené části, tedy dnešního jihovýchodu, se potvrdil zejména s koncentrací městského obyvatelstva a jevů spojených s jeho chováním, například religiozitou. Právě historický vývoj má majoritní vliv na možná poněkud překvapivé sídelní uspořádání v župách Csongrád, Békés, Hajdú-Bihar a Jász-Nagykun-Szolnok. Lze tak potvrdit odlišnost mezi jihovýchodem a zbytkem Maďarska, alespoň v některých ohledech.

Použitá data v této práci, která vedla za pomoci analýzy k vymezení vyspělejší a méně vyspělejší oblasti Maďarska, a syntéza samotná, jsou v čase proměnnými a modelovatelnými. Mnoho budoucích kauzalit se může odvíjet od pozice Budapešti jako jedné ze středoevropských metropolí a od investic nadnárodního významu do Maďarska směřovaných.

7. ZDROJE A LITERATURA

- ÁGH, A. (2010): The Relationship between Parties and Democracy in Hungary. In: Lawson, K.: Political Parties and Democracy. Praeger, New York, pp. 185 – 207.
- ÁGH, A. (2013): The Triple Crisis in Hungary: The 'Backsliding' of Hungarian Democracy after Twenty Years. Romanian Journal of Political Science, Vol. 13, pp. 25 – 51.
- BARTULÍK, A. (2011): Komparace privatizačního procesu v ČR, Polsku a Maďarsku. Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická v Praze, Národohospodářská fakulta, 114 s.
- BÉREND, I. T., RÁNKI, G. (1974): Economic development in East-Central Europe in the 19th and 20th centuries. Columbia University Press, New York, 402 s.
- BORA, G., NEMERKÉNYI, A. (1994): Magyarország földrajza a középiskolák számára. Nemzeti Tankönyvkiadó, 176 s.
- BLACK, D., HENDERSON, V. (1999): A Theory of Urban Growth. Journal of Political Economy. University of Chicago, vol. 107, pp. 252 – 284.
- BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. (2002): Teorie regionálního rozvoje, nástin, kritika, klasifikace. Karolinum, Univerzita Karlova, Praha, 211 s.
- BOYD, A., COMENETZ, J. (2007): An Atlas od World Affairs. Routledge, Oxon, 254 s.
- BÖRÖCZ, J. (1989): Mapping the Class Structures of State Socialism in East-Central Europe. Research in Social Stratification and Mobility, vol. 8, pp. 279 – 309.
- CIA (2014): The World Factbook.
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html> (15.12.2014)
- ČERMÁK, L. (2005): Hodnocení vztahu dopravní dostupnosti a exponovanosti území. In: Novotná, M.: Problémy periferních oblastí. Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova, Praha, s. 44 – 53.
- ČESKÁ, T. (2014): Vybraná témata: Maďarsko, parlamentní volby 2014. Parlamentní institut, PSP ČR, Praha, 9 s.
- ČSÚ (2014): Evropský srovnávací program.
http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/evropsky_srovnavaci_program (31.12.2014)
- DAUBNER, P. (2013): Střední Evropa: Učebnice zeměpisu.
<http://www.kompas.estranky.cz/clanky/ucebnice-zemepisu/stredni-evropa-petr-daubner.html> (29.9.2014)

- DAVIES, N. (2007): *Europa między Wschodem i Zachodem*. Znak, Kraków, 492 s.
- DEETS, S. (1998): *Solving the Gabcikovo-Nagymaros Dam Conflict*.
<http://www.wilsoncenter.org/publication/171-solving-the-gabcikovo-nagymaros-dam-conflict>
 (12.12.2014)
- DŽUPINOVÁ, E. a kol. (2008): *Periférnosť a priestorová polarizácia na území Slovenska*.
 Geografika, Bratislava, 176 s.
- ELECTION RESOURCES ON THE INTERNET (2014): *Elections to the Hungarian National Assembly*.
<http://www.electionresources.org/hu/> (14.9.2014)
- ERDŐSI, F. (2007): *Transport Networks of Tolna County*. In: Pap, N.: *Tolna – A Rural Area in Central-Europe: Regional and Local Development in Tolna County, Hungary*. Lomart, pp. 33 – 39.
- FÁBIÁN, S.A. et al. (2007): *Natural Resources and Hazards in Tolna County*. In: Pap, N.: *Tolna – A Rural Area in Central-Europe: Regional and Local Development in Tolna County, Hungary*. Lomart, pp. 23 – 33.
- FEKETE, M. (2009): *Maďarsko – regionální disparity*. Bakalárská práca, Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vzťahů, 55 s.
- GREGORY, D., et al. (2009): *The Dictionary of Human Geography*. John Wiley & Sons, Ltd, Chichester, 1071 s.
- GURŇÁK, D. (2003): *Fenomén stability hraníc v priestore stredovýchodnej a juhovýchodnej Európy*. In: Novák, S.: *Geografické aspekty stredoevropského priestoru*. Masarykova univerzita, Brno, s. 21 – 25.
- GURŇÁK, D., BLAŽÍK, T., LAUKO, V. (2007): *Úvod do politickej geografie, geopolitiky regionálnej geografie*. Geografika, Bratislava, 144 s.
- HALECKI, O. (2002): *Historia Europy – jej granice i podziały*. Instytut Europy Środkowo Wschodniej, Lublin. 184 s.
- HAVLÍČEK, T., CHROMÝ, P. (2001): *Príspevek k teorii polarizovaného vývoje území se zaměřením na periferní oblasti*. *Geografie – Sborník ČGS*, 106, č. 1, s. 1-11.
- HAVLÍČEK, T., CHROMÝ, P., JANČÁK, V., MARADA, M. (2005): *Vybrané teoreticko-metodologické aspekty a trendy geografického výzkumu periferních oblastí*. In: Novotná, M.:

- Problémy periferních oblastí. Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova, Praha, s. 6 – 25.
- HOLAKOVSKÝ, J. (2014): Územní polarita socioekonomické diferenciacie Slovenska. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, katedra geografie, 59 s.
- HOSPERS, G. J. (2003): Beyond the Blue Banana? Structural Changes in Europe's Economy. *Intereconomics*, pp. 76 – 85.
- HUNGARIAN PETROLEUM ASSOCIATION (2011): Oil in Hungary.
<http://www.petroleum.hu/webengver2011.pdf> (7.10.2014)
- HÝL, R. (2011): Extremismus v Maďarsku (Politický extremismus v Maďarsku po roce 1989). Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 50 s.
- HYNEK, A., ŘEZNÍK, T., KARVÁNKOVÁ, P., HYNEK, N. (2005): Středozápadní Morava: periferie, nebo semiperiferie? In: Novotná, M.: Problémy periferních oblastí. Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova, Praha, s. 148 – 160.
- CHALOUPKOVÁ, K. (2013): Regionální diferenciacie České republiky, Maďarska, Polska a Slovenska. Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů, 86 s.
- JORDAN, T. G. (2009): The European Culture Area: a systematic geography. Rowman and Littlefield, Lanham, 425 s.
- KONTLER, L. (2008): Dějiny Maďarska. Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 614 s.
- KRÁL, V. (1999): Fyzická geografie Evropy. Academia, Praha, 348 s.
- KREJČÍ, O. (2000): Geopolitika střeoevropského prostoru: horizonty zahraniční politiky České republiky a Slovenské republiky. Ekopress, Praha, 318 s.
- KREJČOVÁ, R. (2014): Zpoplatnění dopravní infrastruktury (se zaměřením na ČR, Slovensko, Polsko, Maďarsko). Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Ekonomická fakulta, katedra ekonomiky, 59 s. + přílohy.
- KŘEN, J. (2005): Dvě století střední Evropy. Argo, Praha, 1109 s.
- KSH (2011): Population Census 2011: Preliminary data.
<http://www.ksh.hu/docs/eng/xftp/idoszaki/nepsz2011/enepszelo2011.pdf> (18.11.2014)
- KSH (2014a): Detailed Tables.
http://www.ksh.hu/nepszamlalas/detailed_tables (14.9.2014)

- KSH (2014b): Interactive Charts and Maps - Maps of Hungary.
http://www.ksh.hu/interactive_humaps (8.12.2014)
- KUDLÁČEK, J. (2011): Analýza procesu zadlužování Maďarska po roce 1989. Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická v Praze, Národohospodářská fakulta, 108 s.
- KUNZMANN, K.R., WEGENER, M. (1991): The Pattern of Urbanization in Western Europe, *Ekistics*, vol. 58, pp. 282-291.
- LEŽÁKOVÁ, L. (2014): Územní polarita socioekonomické diferenciace Rakouska. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, katedra geografie, 69 s.
- LIŠČÁK, V. (2009): Státy a území světa. Libri, Praha, 896 s.
- LUTZKY, N. (1990): Vor neuen Dimensionen im europäischen Verkehr, *Verkehrsbneuen Europa, Mehr Mobilität - mehr Wohlstand?* Basel, Prognos, pp. 1-16.
- MADDISON, A. (2002): The world Economy: A Millennial Perspective. OECD - Development Centre Studies, Paris, 383 s.
- MAGYAR NÉMZETI BANK (2014): Exchange Rates at the End of the Month, in HUF.
- MARADA, M., KVĚTOŇ, V., VONDRÁČKOVÁ, P. (2006): Železniční doprava jako faktor regionálního rozvoje, *Národohospodářský obzor*, č. 4, Ekonomicko-správní fakulta, Brno, s. 51 – 60.
- MARTINKOVÁ, Z. (2012): Potenciál jaderné energetiky v zemích Visegrádské čtyřky. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta, 55 s.
- MARX, K. (1961): Ekonomicko-filosofické rukopisy z roku 1844. Praha, s. 61 – 75.
- METAXAS, T., TSAVDARIDOU, M. (2013): From 'Blue Banana' to 'Red Octopus' and the Development of Eastern and Southern European Cities: Warsaw and Lisbon. *Regional and Sectoral Economis Studies*, vol. 13 – 1, pp. 15 – 31.
- MUSIL, J., MÜLLER, J. (2008): Vnitřní periferie v České republice jako mechanismus sociální exkluze. *Sociologický časopis, Sociologický ústav AV ČR*, č. 2, Praha, s. 321 – 348.
- NEMES-NAGY, J. (1994): Regional Disparities in Hungary during the Period of Transition to a Market Economy. *GeoJournal*, vol. 32 – 4, pp. 363 – 368.
- NETOPIL, R., BIČÍK, I., BRINKE, J. (1989): Geografie Evropy. Státní pedagogické nakladatelství, Praha, 323 s.

- NOVÁČEK, A. (2005): Vývojové trendy procesu polarizace v Česku. In: Novotná, M.: Problémy periferních oblastí. Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova, Praha, s. 25 – 36.
- NOVÁČEK, A. (2012): Dualita Evropy: Historickogeografická analýza. Nakladatelství ČGS – edice Geographica, Praha, 241 s.
- NOVÁČEK, A. (2013): Polsko mezi Východem a Západem. Geografické rozhledy, č. 5, s. 5 – 6.
- NOVÁČEK, A. (2014): Historical-Geographical Determinants of the West-East Territorial Disparities in the Central European Countries. Europa XXI, vol. 26, Polish Academy of Science, Warsaw, pp. 7 – 40.
- PAP, N. (2007): The Hungarian Regional Development System. In: Pap, N.: Tolna – A Rural Area in Central-Europe: Regional and Local Development in Tolna County, Hungary. Lomart, pp. 7 – 22.
- PAP, N., GONDA, T., RAFFAY, Z. (2013): Pécs, a Possible Gateway City. Forum Geographic, vol. 7, pp. 178 – 186.
- RUPNIK, J. (1992): Jiná Evropa. Prostor, Praha, 352 s.
- SCOTT, S. (2007): Způsobilost teorie „globálního města“ vysvětlit současné vzorce a procesy pracovní migrace v rámci Evropy. Multikulturní centrum Praha, 23 s.
- SZÁVAI, F. (2012): The Late Industrial Revolution in Hungary (1867 – 1918). In: Magyaródy, S. J. (ed.): Hungary and the Hungarians. Matthias Corvinus Publishers, pp. 247 – 254.
- SZÉKELY, A. (2007a): Multicultural Challenges in the Cross-border Twin City of Komárom-Komárno (SK/HU). In: Janicki, W.: European Multiculturalism as a Challenge: Policies, Successes and Failures. Maria Curie-Skłodowska University in Lublin, Department of Economic Geography, pp. 209 – 220.
- SZÉKELY, A. (2007b): The Cultural Situation of National Minorities of Neighbouring Countries Living in Hungary. In: Szele, B.: The Europe of Regions: Literature, Media, Culture. Kodolányi University College, Székesfehérvár, pp. 157 – 168.
- SZÉKELY, A. (2007c): Cross-border Agglomerations. A Dunaújvárosi Főiskola Közleményei, vol. 14, pp. 239 – 246.
- SZÉKELY, A. (2013): A turizmus térszerkezeti hatása a határrégiókban. Jelenkori Társadalmi és gazdasági folyamatok, vol. 8, pp. 83 – 87.
- SZÉKELY-KOTOSZ, A. (2005): Euroregions and/or cross-border regions. In: Heffner, K.: The Role

of Borderlands in United Europe: The Borderlands and Integration Process. Państwowy Instytut Naukowy-Institut Śląski w Opolu, pp. 105 – 116.

SZÜCS, J. (2001): Tri historické regióny Európy. Kalligram, Bratislava, 131 s.

ŠTVERÁKOVÁ, I. (2012): Změna ústavy v Maďarsku: analýza okolností, průběhu a dopadu. Bakalářská práce. Vysoká škola ekonomická, Fakulta mezinárodních vztahů, 54 s.

TELENOR (2015): Coverage.

<http://www.telenor.hu/en/internet/coverage#types> (8.1.2015)

TÖRÖK, G. (2012): The Political System in Hungary. In: Gizicki, W.: Political Systems of Visegrad Group Countries. University of Ss Cyril and Methodius in Trnava, pp. 43 – 70.

T-MOBILE (2015): Coverage.

<http://www.t-mobile.hu/english/coverage> (8.1.2015)

VAN DER MEER, L. (1998): Red octopus. In: Blaas W. (ed.), A new perspective for European spatial development policies, Aldershot, Avebury, pp. 9-19.

VÁCHA, L. (2014): Územní polarita socioekonomické diferenciace Polska. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, katedra geografie, 77 s.

WALLERSTEIN, I. (1976): The Modern World-System: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century. Academic Press, New York.

WALLERSTEIN, I. (1995): After Liberalism. The New Press, New York, 272 s.

WANDY CZ, P. S. (2004): Střední Evropa v dějinách od středověku do současnosti. Academia, Praha, 302 s.

WIKIPEDIA (2014): List of Universities in Hungary.

http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_universities_in_Hungary (22.12.2014)

ZUBRICKÝ, G. (2009): Geografia štátov sveta. Kasico, Bratislava, 254 s.

8. PŘÍLOHY

8.1 TABULKOVÉ PŘÍLOHY

Tabulka č. 15: Hrubý domácí produkt a průměrný měsíční příjem na obyvatele k roku 2012 v měnách

župa	HDP/obyv.			měsíční hrubý příjem			měsíční čistý příjem		
	tis. HUF	EUR	USD	HUF	EUR	USD	HUF	EUR	USD
Győr-Moson-Sopron	3 414	12 227	16 990	223 599	773	992	146 587	506	650
Vas	2 453	8 786	12 208	195 142	674	866	127 915	442	568
Veszprém	1 951	6 988	9 709	187 311	647	831	122 916	425	545
Zala	2 210	7 915	10 998	179 143	619	795	117 483	406	521
Somogy	1 758	6 296	8 749	171 091	591	759	112 195	388	498
Komárom-Esztergom	2 804	10 043	13 954	214 126	740	950	140 344	485	623
Fejér	2 573	9 215	12 805	220 470	762	978	144 543	499	641
Tolna	2 088	7 478	10 391	199 866	691	887	130 995	453	581
Baranya	1 773	6 350	8 824	187 680	648	833	123 086	425	546
Bács-Kiskun	1 873	6 708	9 321	180 396	623	800	118 264	409	525
Pest	2 340	8 381	11 645	215 181	743	955	141 248	488	627
Budapest	6 096	21 833	30 337	287 617	994	1 276	188 564	652	837
Nógrád	1 222	4 377	6 081	178 028	615	790	116 993	404	519
Heves	1 871	6 701	9 311	199 880	691	887	130 993	453	581
Jász-Nagykun-Szoln	1 780	6 375	8 858	177 171	612	786	116 534	403	517
Csongrád	2 005	7 181	9 978	189 371	654	840	124 157	429	551
Békés	1 558	5 580	7 754	167 628	579	744	109 823	379	487
Hajdú-Bihar	2 049	7 339	10 197	186 637	645	828	122 325	423	543
Borsod-Abaúj-Zemplén	1 672	5 988	8 321	182 949	632	812	119 896	414	532
Szabolc-Szatmár-Bereg	1 476	5 286	7 345	162 259	561	720	106 466	368	472
PRŮMĚR MAĎARSKA	2 248	8 052	11 189	195 277	675	866	128 066	442	568

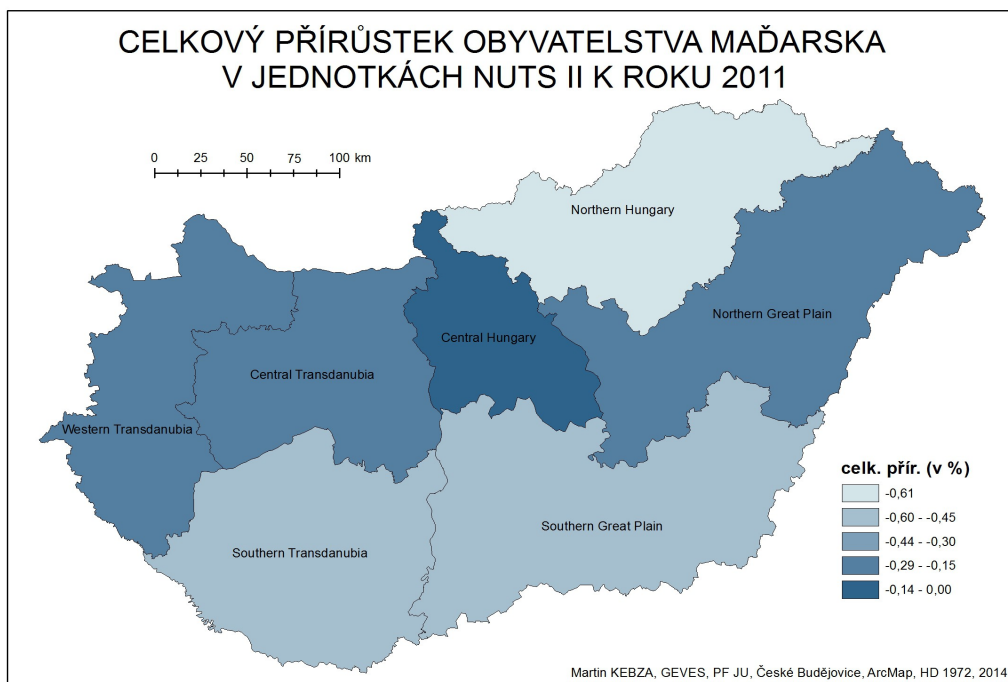
Poznámka: Hodnoty HDP na obyvatele jsou k roku 2011

Zdroj: KSH (2014b), Magyar Nemzeti Bank (2014), autorovy přepočty

8.2 MAPOVÉ PŘÍLOHY

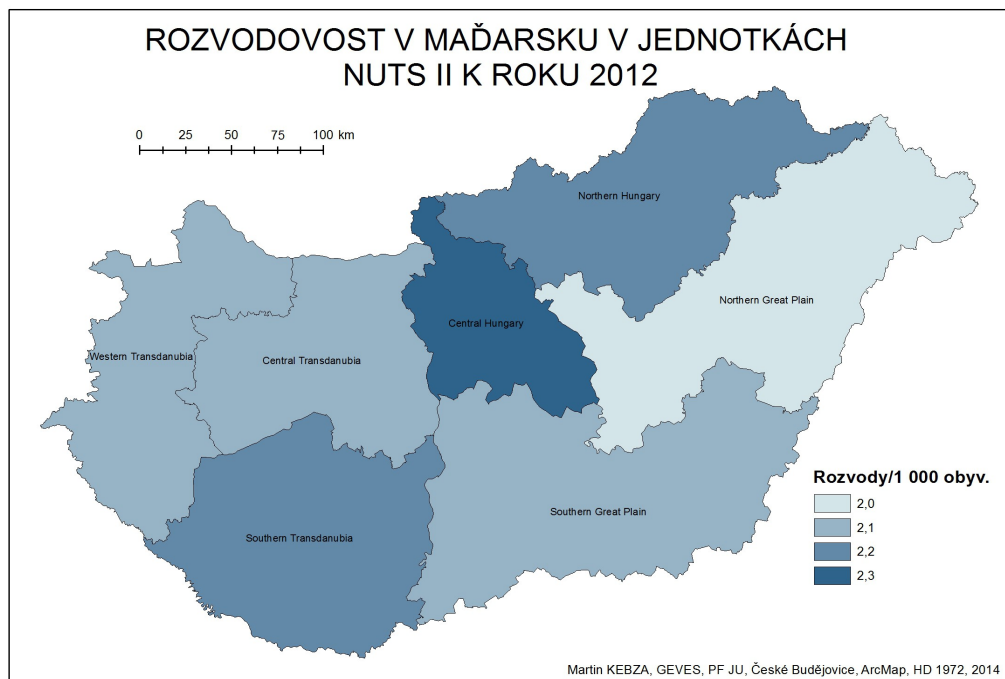
8.2.1 NUTS 2

Mapa č. 15:

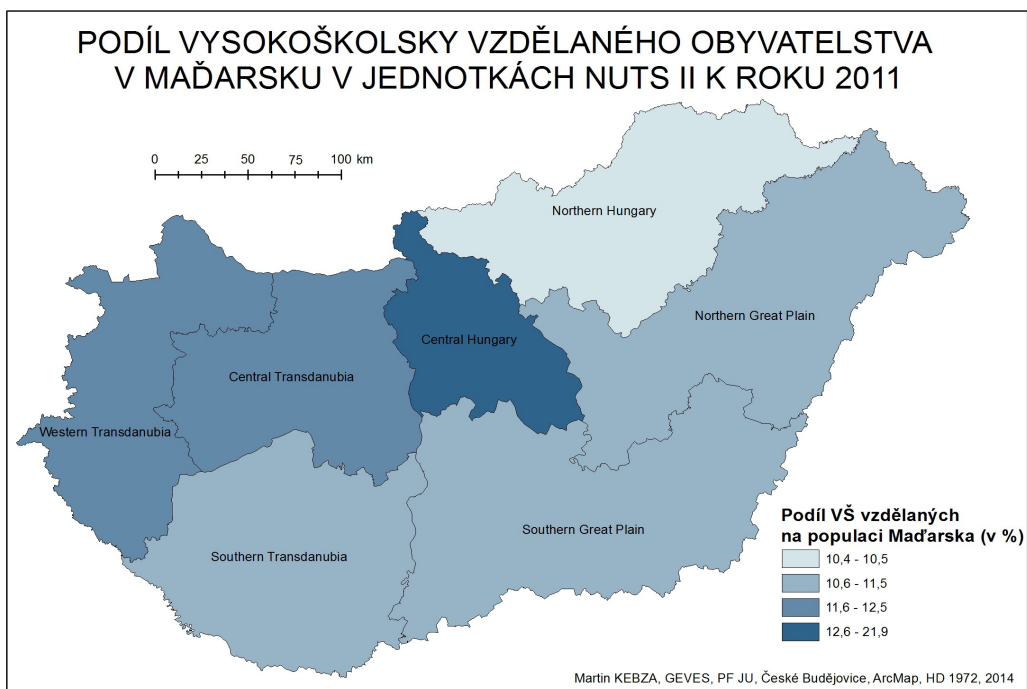
Zdroj: KSH (2014b), vlastní výpočty

Mapa č. 16:

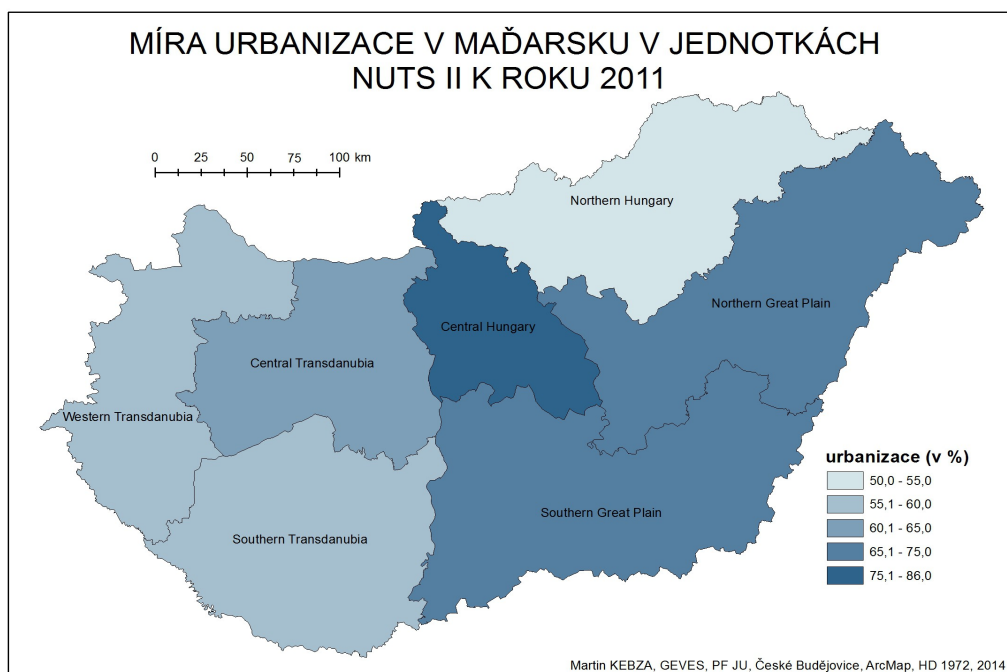
Zdroj: KSH (2014b)

Mapa č. 17:

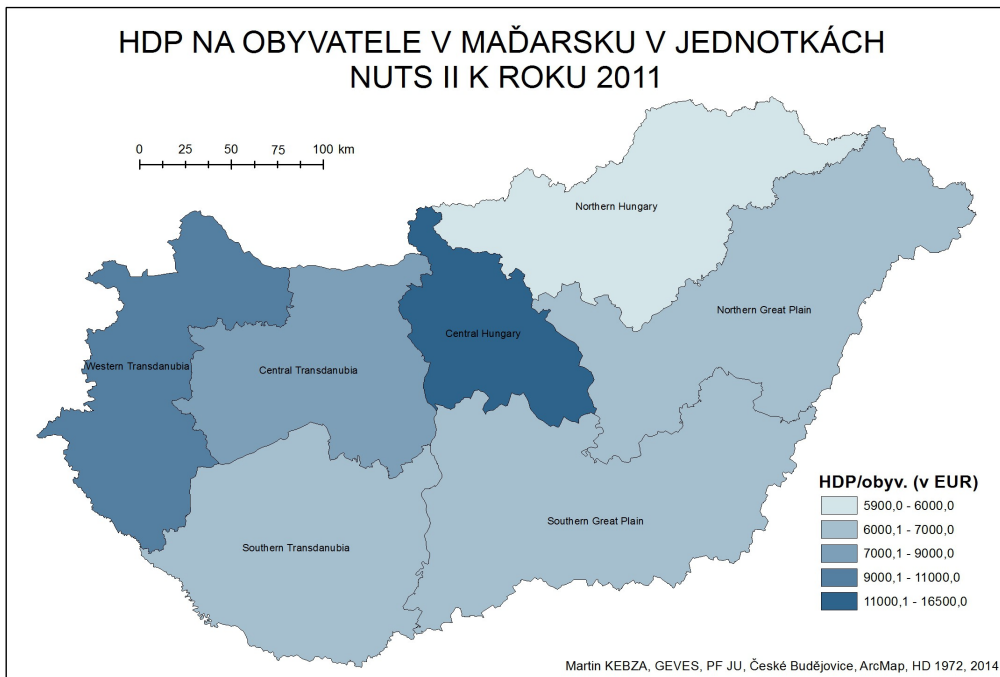
Zdroj: KSH (2014b)

Mapa č. 18:

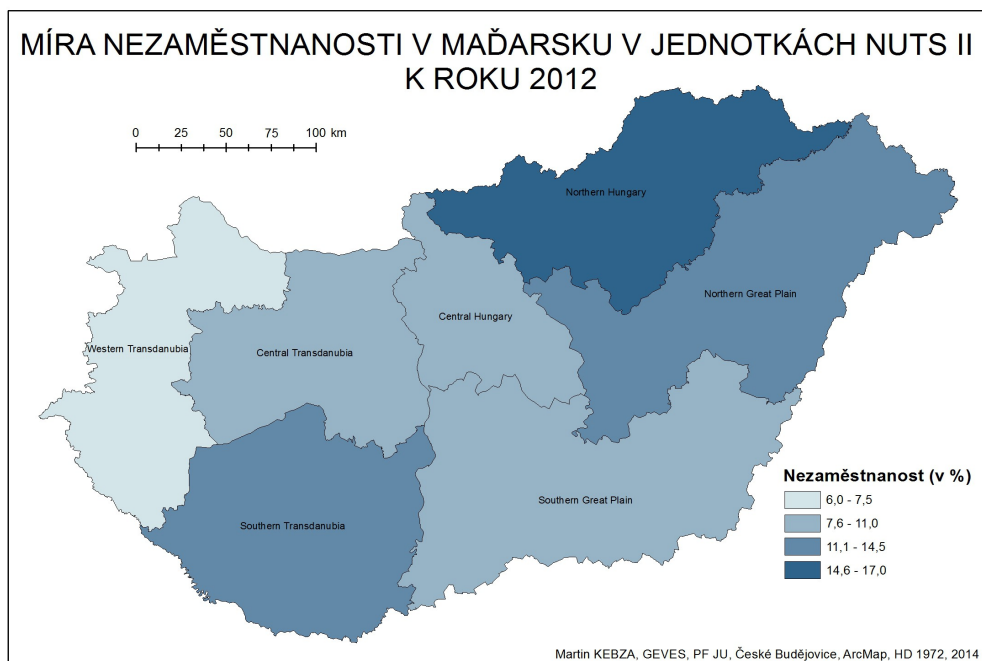
Zdroj: KSH (2011), vlastní výpočty

Mapa č. 19:

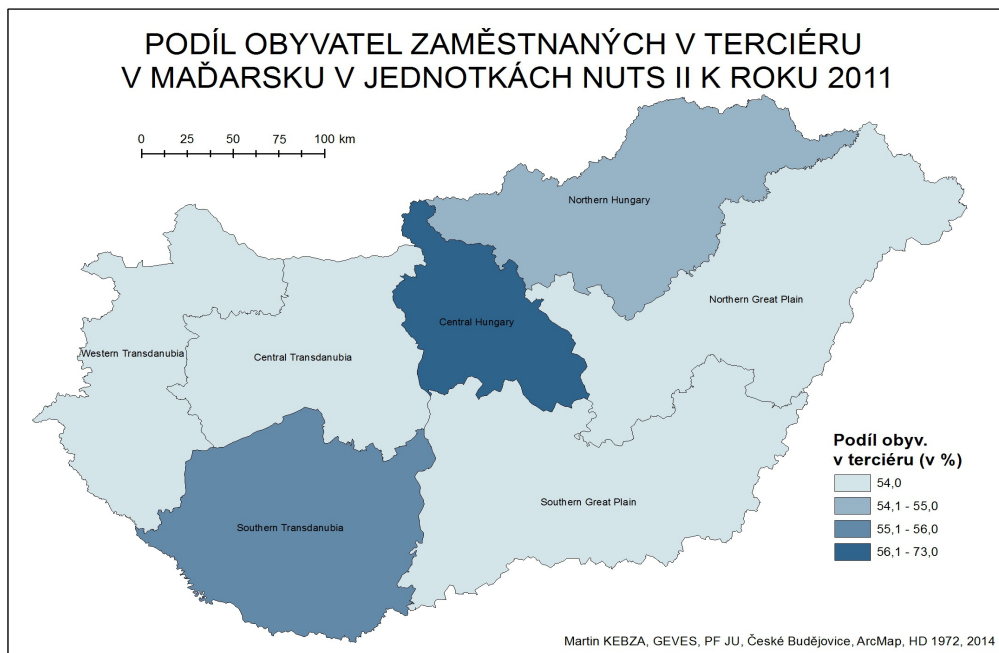
Zdroj: KSH (2014b), Magyar Nemzeti Bank (2014), vlastní výpočty

Mapa č. 20:

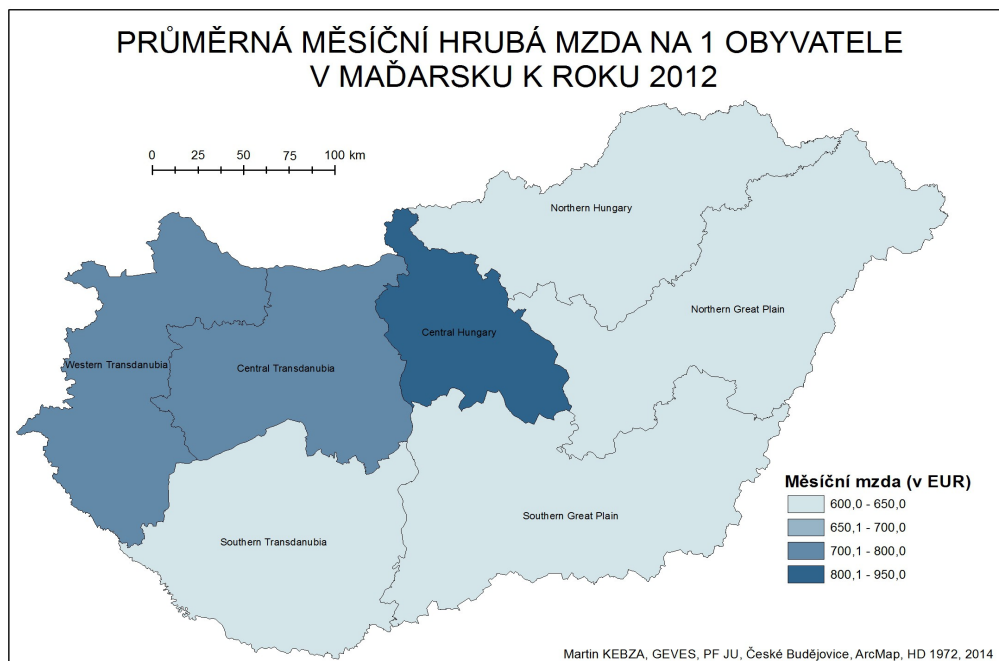
Zdroj: KSH (2014b)

Mapa č. 21:

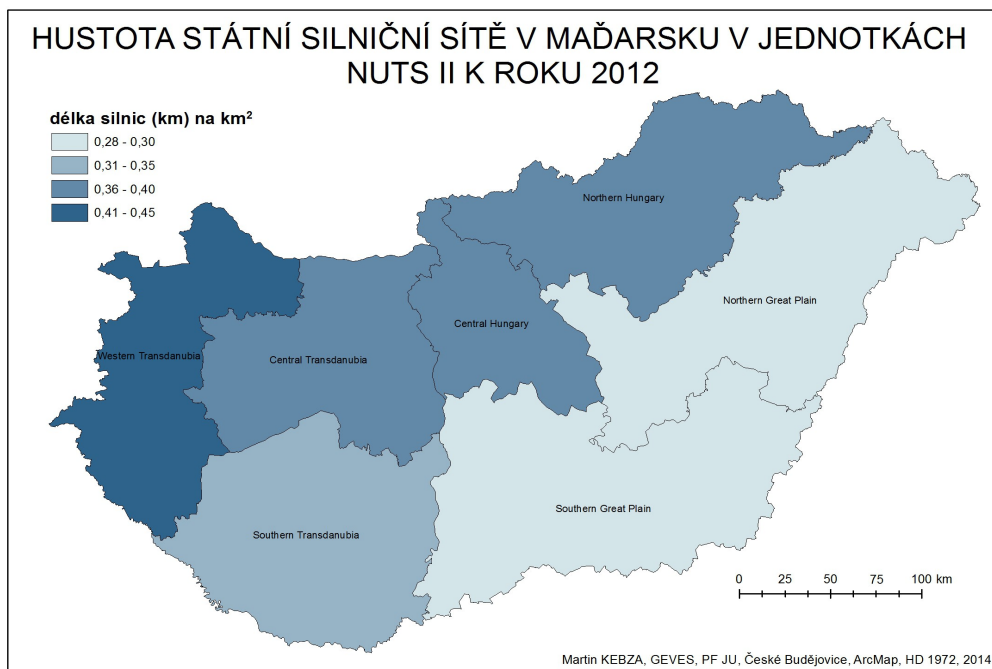
Zdroj: KSH (2014b)

Mapa č. 22:

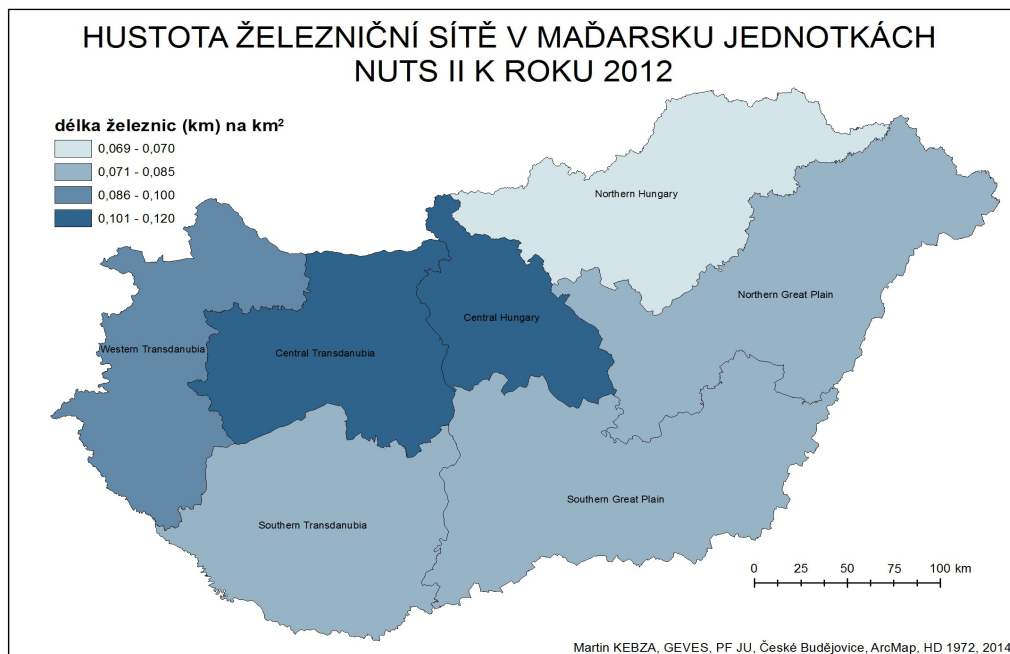
Zdroj: KSH (2014b), Magyar Nemzeti Bank (2014)

Mapa č. 23:

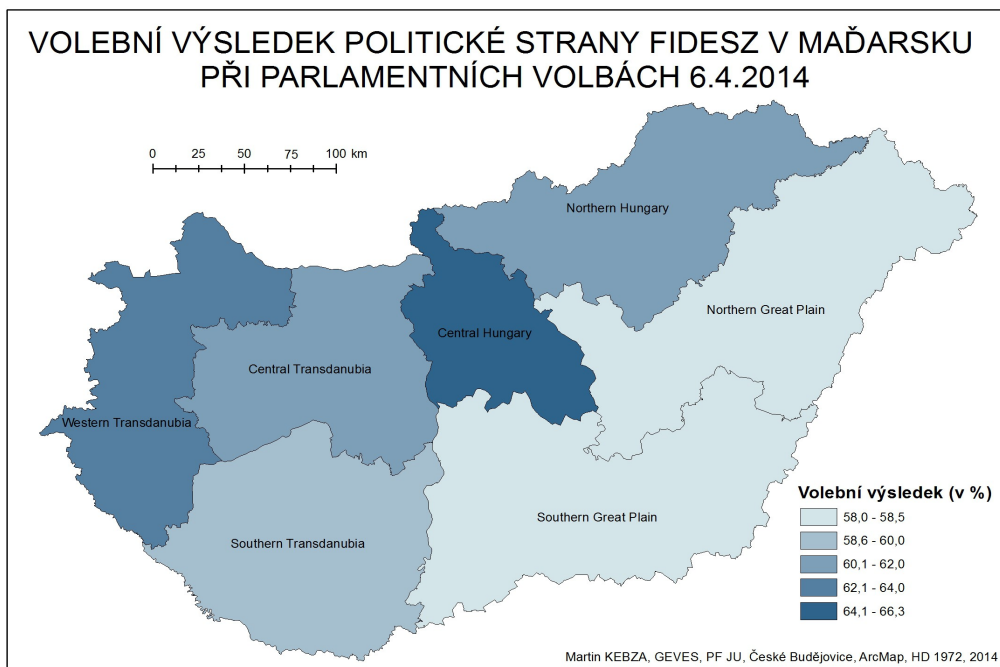
Zdroj: KSH (2014b)

Mapa č. 24:

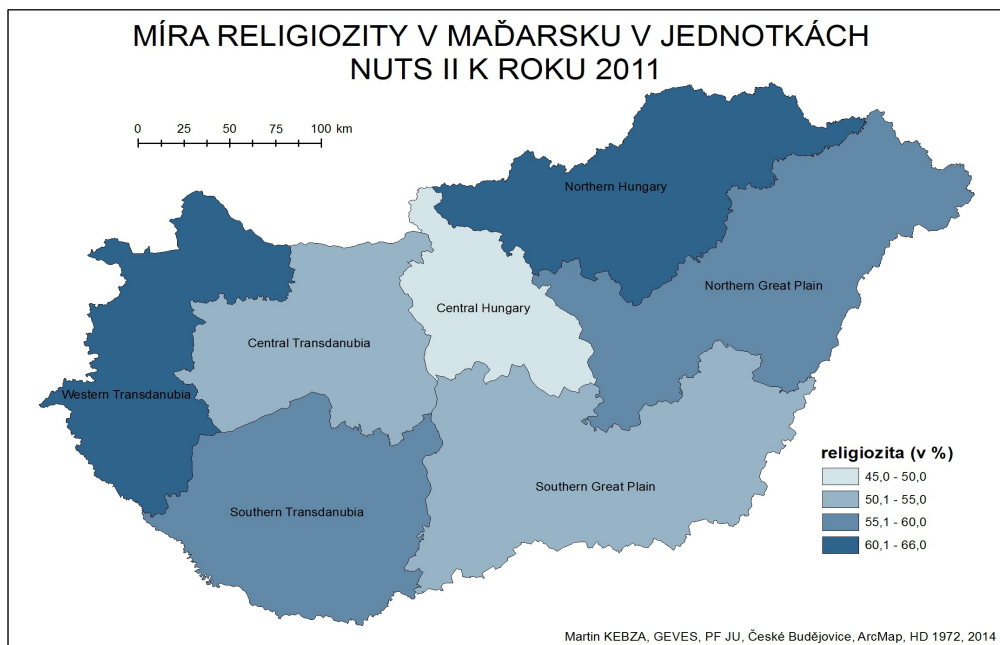
Zdroj: KSH (2014b)

Mapa č. 25:

Zdroj: Election Resources on the Internet (2014), vlastní výpočty

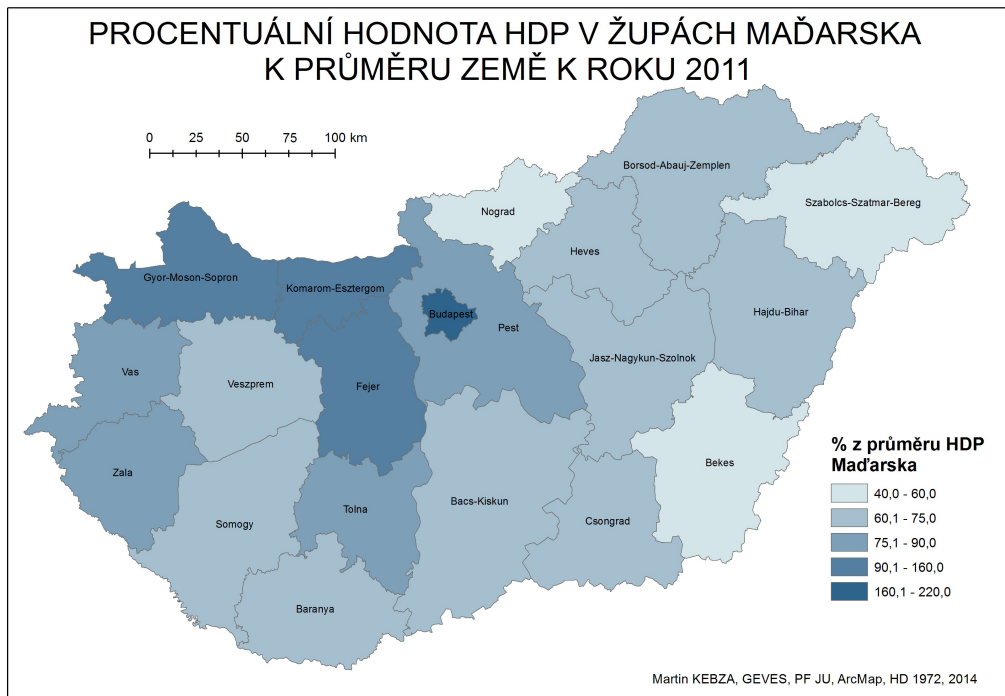
Mapa č. 26:

Zdroj: KSH (2014a)

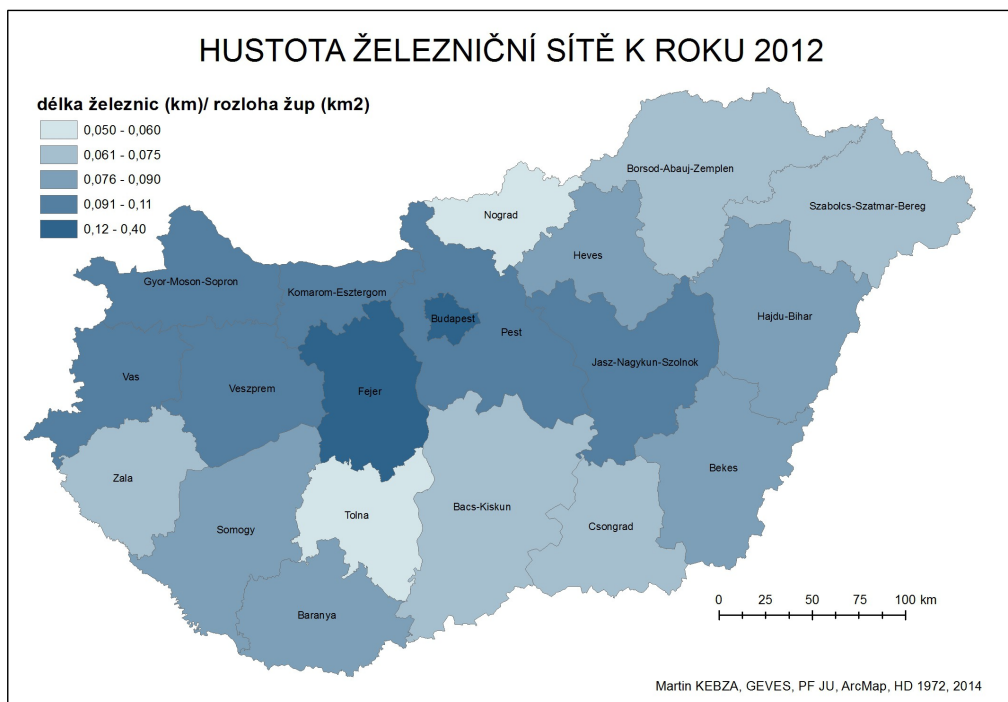
8.2.2 OSTATNÍ MAPOVÉ PŘÍLOHY

Mapa č. 27:

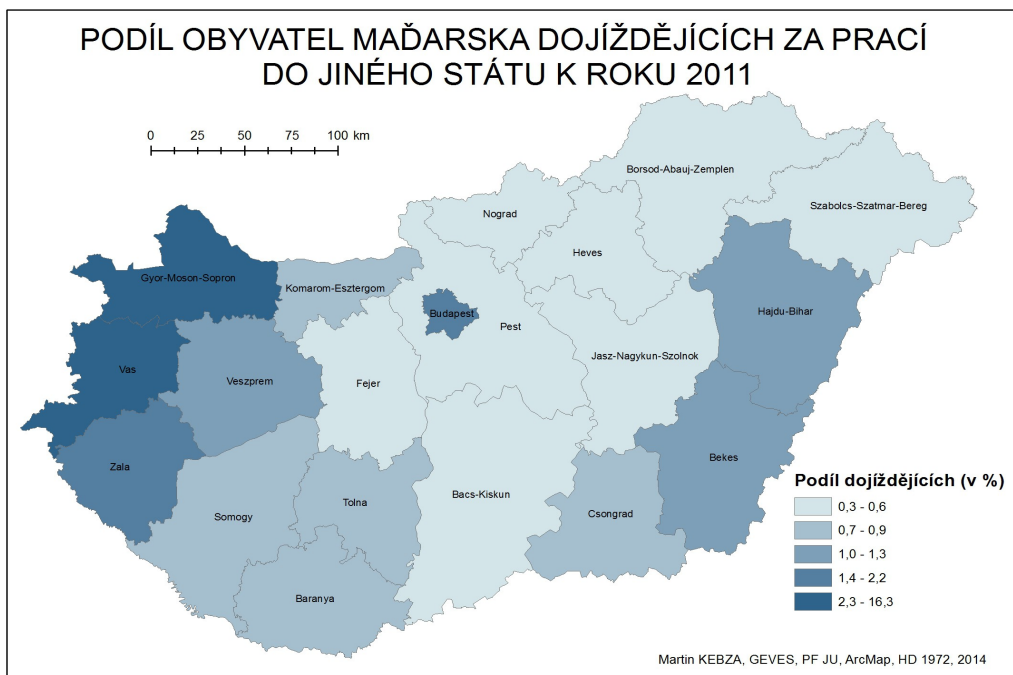
Zdroj: KSH (2014b)

Mapa č. 28:

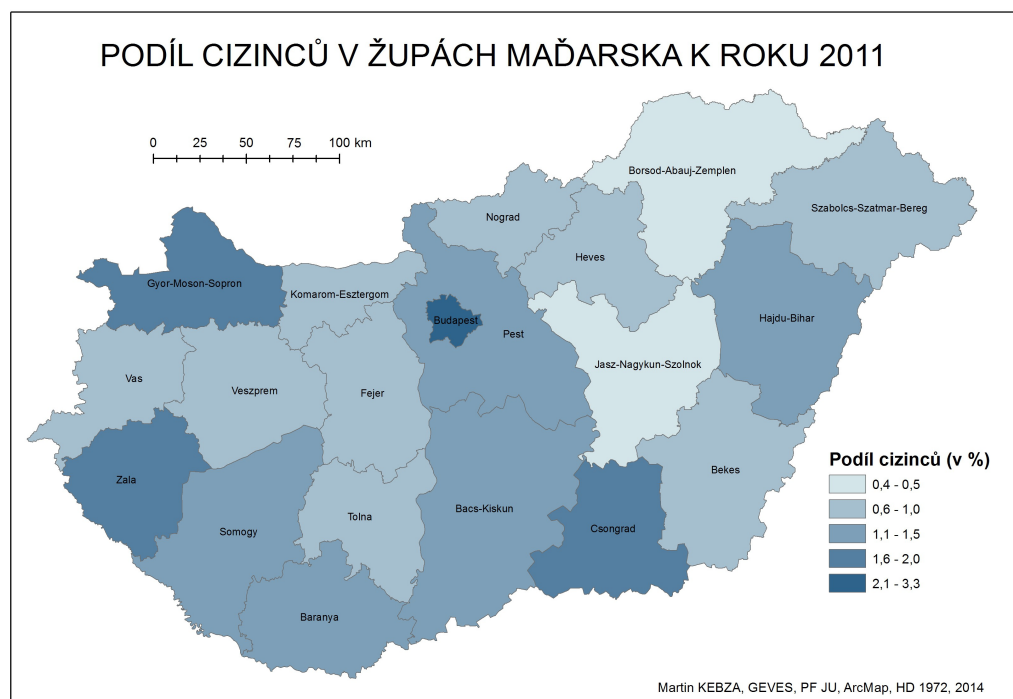
Zdroj: KSH (2014b)

Mapa č. 29:

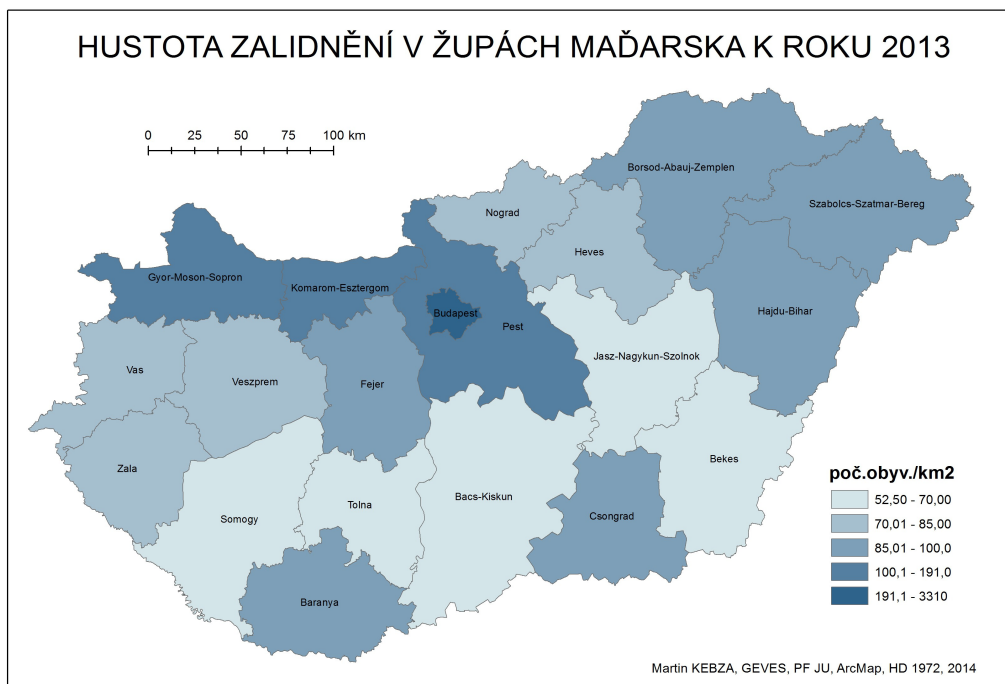
Zdroj: KSH (2014b)

Mapa č. 30:

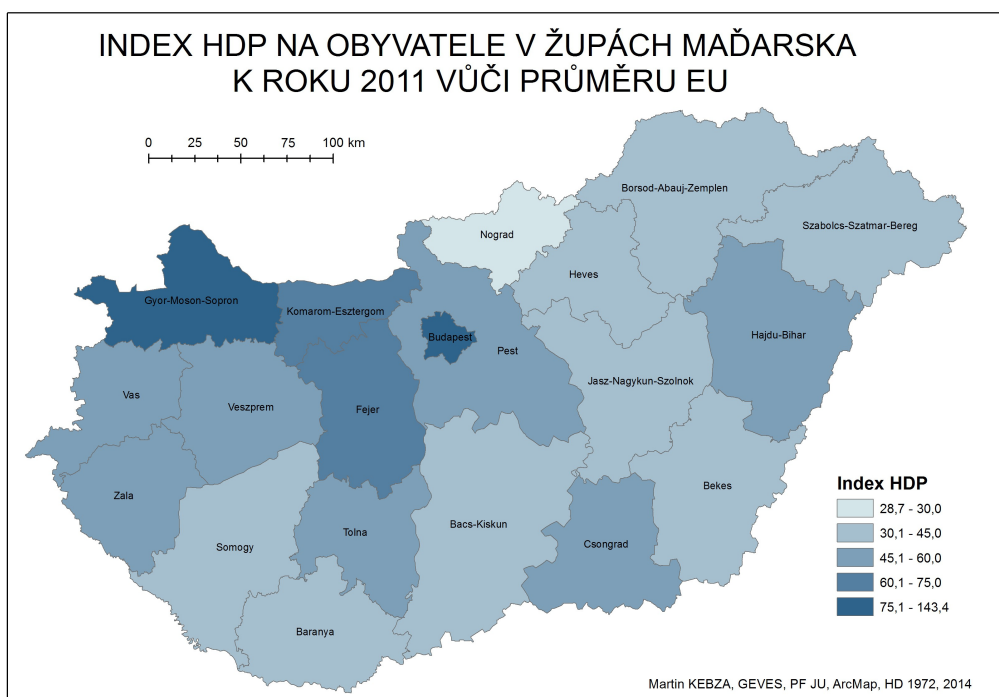
Zdroj: KSH (2014b)

Mapa č. 31:

Zdroj: KSH (2014b)

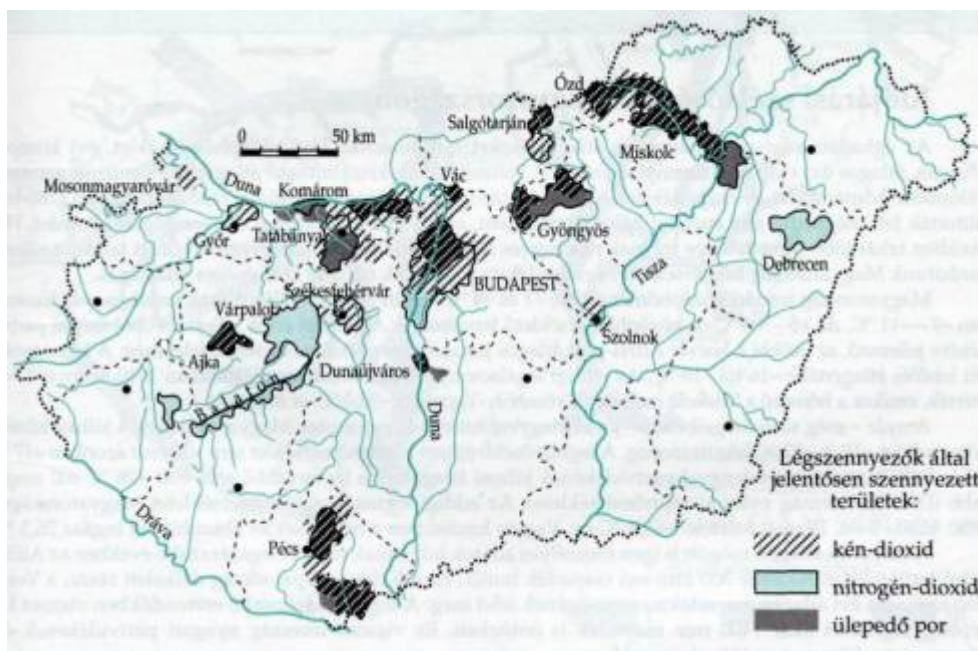
Mapa č. 32:

Zdroj: ČSÚ (2014), KSH (2014b), autorovy přepočty

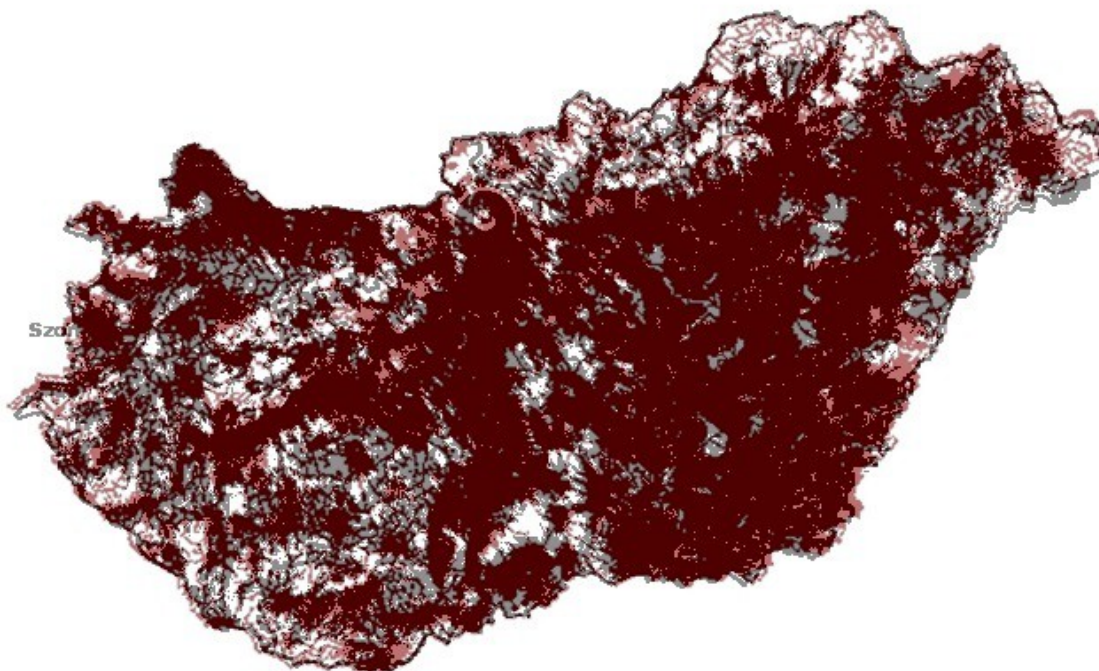
8.4 OBRÁZKOVÉ PŘÍLOHY

Obrázek č. 1: Znečištění ovzduší oxidy síry, oxidy dusíku a prašnými částicemi

Zdroj: Bora, Nemerkenyi (1994)

Obrázek č. 2: Pokrytí mobilním signálem 3G k 1.1.2015

Poznámka: červeně signál T-Mobile, šedě Telenor, bílá místa bez signálu

Zdroj: T-MOBILE (2015), TELENOR (2015), autorovo zpracování

9. SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: Vybrané kategorizované ukazatele.....	16
Tabulka č. 2: Komparace vybraných ukazatelů Maďarska se státy západní, střední a východní Evropy.....	24
Tabulka č. 3: Hodnoty sociálních ukazatelů v župách k roku 2011.....	25
Tabulka č. 4: Hodnoty ekonomických ukazatelů v župách k roku 2011.....	32
Tabulka č. 5: Hodnoty „ostatních“ ukazatelů v župách k roku 2011	41
Tabulka č. 6: Pořadí žup podle hodnot studovaných ukazatelů.....	45
Tabulka č. 7: Dílčí indexy ukazatelů a celkové pořadí.....	46
Tabulka č. 8: Hodnoty ukazatelů podle odchylek od mediánu.....	47
Tabulka č. 9: Dílčí indexy ukazatelů a celkové pořadí podle odchylek od mediánu.....	48
Tabulka č. 10: Pořadí jednotek NUTS 2 podle hodnot studovaných ukazatelů.....	49
Tabulka č. 11: Dílčí indexy ukazatelů a celkové pořadí jednotek NUTS 2.....	49
Tabulka č. 12: Hodnoty ukazatelů podle odchylek od mediánu jednotek NUTS 2.....	50
Tabulka č. 13: Dílčí indexy ukazatelů a celkové pořadí jednotek NUTS 2 podle odchylek od mediánu.....	51
Tabulka č. 14: Kategorizace ukazatelů dle míry polarity.....	55
Tabulka č. 15: Hrubý domácí produkt a průměrný měsíční příjem na obyvatele k roku 2011 v měnách.....	66

10. SEZNAM MAP

Mapa č. 1: Regiony Maďarska.....	14
Mapa č. 2: Celkový přírůstek obyvatelstva v Maďarsku mezi lety 2000 – 2012.....	26
Mapa č. 3: Míra rozvodovosti v župách Maďarska k roku 2011.....	27
Mapa č. 4: Podíl obyvatelstva s vysokoškolským vzděláním k roku 2011.....	28
Mapa č. 5: Míra urbanizace v župách Maďarska k roku 2011.....	30
Mapa č. 6: HDP na obyvatele v župách Maďarska k roku 2011.....	33
Mapa č. 7: Průměrná měsíční hrubá mzda na 1 obyvatele Maďarska k roku 2012.....	34
Mapa č. 8: Míra nezaměstnanosti v župách Maďarska k roku 2012.....	35
Mapa č. 9: Hustota státní silniční sítě k roku 2012.....	37
Mapa č. 10: Podíl osob zaměstnaných v terciéru v župách Maďarska k roku 2011.....	39

Mapa č. 11: Volební výsledek politické strany FIDESZ v Maďarsku při parlamentních volbách 6.4.2014.....	42
Mapa č. 12: Míra religiozity v župách Maďarska k roku 2011.....	43
Mapa č. 13: Územní polarita socioekonomické diferenciacie Maďarska (NUTS 3).....	51
Mapa č. 14: Územní polarita socioekonomické diferenciacie Maďarska (NUTS 2).....	52
Mapa č. 15: Celkový přírůstek obyvatelstva Maďarska v jednotkách NUTS II mezi lety 2000 – 2012.....	67
Mapa č. 16: Rozvodovost v Maďarsku v jednotkách NUTS II k roku 2012.....	67
Mapa č. 17: Podíl vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva v Maďarsku v jednotkách NUTS II k roku 2011.....	68
Mapa č. 18: Míra urbanizace v Maďarsku v jednotkách NUTS II k roku 2011.....	68
Mapa č. 19: HDP na obyvatele v Maďarsku v jednotkách NUTS II k roku 2011.....	69
Mapa č. 20: Míra nezaměstnanosti v Maďarsku v jednotkách NUTS II k roku 2011.....	69
Mapa č. 21: Podíl obyvatel zaměstnaných v terciéru v Maďarsku v jednotkách NUTS II k roku 2011.....	70
Mapa č. 22: Průměrná měsíční hrubá mzda na 1 obyvatele Maďarska k roku 2012 (NUTS II).....	70
Mapa č. 23: Hustota státní silniční sítě v Maďarsku v jednotkách NUTS II k roku 2012.....	71
Mapa č. 24: Hustota železniční sítě v Maďarsku v jednotkách NUTS II k roku 2012.....	71
Mapa č. 25: Podpora vítězné politické strany FIDESZ v Maďarsku při parlamentních volbách 6.4.2014.....	72
Mapa č. 26: Míra religiozity v Maďarsku v jednotkách NUTS II k roku 2011.....	72
Mapa č. 27: Procentuální hodnota HDP v župách Maďarska k průměru země k roku 2011.....	73
Mapa č. 28: Hustota železniční sítě k roku 2012.....	73
Mapa č. 29: Podíl obyvatel Maďarska dojíždějících za prací do jiného státu k roku 2011.....	74
Mapa č. 30: Podíl cizinců v župách Maďarska k roku 2011.....	74
Mapa č. 31: Hustota zalidnění v župách Maďarska k roku 2013.....	75
Mapa č. 32: Index HDP na obyvatele v župách Maďarska k roku 2011 vůči průměru EU.....	75

11. SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1: Znečištění ovzduší oxidy síry, oxidy dusíku a prašnými částicemi.....	76
Obrázek č. 2: Pokrytí mobilním signálem 3G k 1.1.2015.....	76